

Finansutskottets betänkande

1978/79: 20

med anledning av i propositionen 1978/79: 100 framlagda finansplan och budgetförslag jämte motioner

I detta betänkande behandlar finansutskottet

dels propositionen 1978/79: 100, bilaga 1, Finansplanen, vari föreslås att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som förordats i propositionen,

dels propositionen 1978/79: 100, bilaga 2, Budgetförslaget, i vad avser förslagen under

1. att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som förordats i propositionen och

4. att riksdagen bemyndigar regeringen att i riksgäldskontoret disponera en från 150 000 000 kr. till 175 000 000 kr. ökad rörlig kredit att på sätt som regeringen bestämmer ställas till förfogande för myndigheter som bedriver uppdragsverksamhet,

dels följande motioner

1978/79: 577 om prisstopp på dagligvaror av Lars Werner m. fl. (vpk),

1978/79: 1106 om Sveriges allmänna hypoteksbanks utgivning av obligationer av Alvar Andersson m. fl. (c),

1978/79: 1108 om den ekonomiska politiken av Gösta Bohman m. fl. (m) i vad avser yrkandena 1, 2, 5 och 6,

1978/79: 1118 om riktlinjer för den ekonomiska politiken av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk),

1978/79: 1124 om den ekonomiska politiken och budgetregleringen av Olof Palme m. fl. (s),

1978/79: 1125 om ökade möjligheter till upplåning inom jord- och skogsbruket av Karl-Anders Petersson (c),

1978/79: 1128 om lantbrukets kapitalförsörjning av Hans Wachtmeister m. fl. (m) i vad avser yrkandet 2,

1978/79: 1620 om den ekonomiska politiken av Lars Werner m. fl. (vpk) och

1978/79: 1698 om den ekonomiska politiken av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c),

dels näringsutskottets yttrande (NU 1978/79: 2 y) över motionerna 1978/79: 1108 yrkandet 5 och 1978/79: 1698 yrkandena 3 och 4.

A. EKONOMIDEPARTEMENTET

Finansplanen

I propositionen 100, bilaga 1 (ekonomidepartementet) har regeringen efter föredragning av statsrådet Ingemar Mundebo föreslagit riksdagen att godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som förordats i propositionen,

I detta sammanhang behandlar utskottet följande motioner rörande riktlinjerna för den ekonomiska politiken:

1108 av Gösta Bohman m. fl. (m) vari såvitt nu är i fråga hemställs att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken som förordats i motionen,

1118 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk) vari hemställs att riksdagen beslutar avslå regeringens finansplan och godkänna de i motionen anförda riktlinjerna för den ekonomiska politiken,

1124 av Olof Palme m. fl. (s) vari såvitt nu är i fråga hemställs att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som har förordats i motionen,

1620 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari såvitt nu är i fråga hemställs

1. att riksdagen beslutar att uttala sig för övergång till lågräntepolitik samt

2. att riksdagen beslutar att godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som förordas i motionen och avslå regeringens förslag i denna del,

1698 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) vari såvitt nu är i fråga hemställs att riksdagen godkänner de i motionen förordade riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Därutöver behandlas i detta sammanhang följande motioner:

577 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer att prisstopp snarast införes på alla dagligvaror,

1106 av Alvar Andersson m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen beslutar anhålla att regeringen medverkar till att Sveriges Allmänna Hypoteksbank får gränsen för försäljning av obligationer höjd med 500 miljoner kronor under detta år,

1125 av Karl-Anders Petersson (c) vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts i syfte att tillförsäkra jord- och skogsbruket tillgång till långsiktigt lånekapital,

1128 av Hans Wachtmeister m. fl. (m) vari såvitt nu är i fråga hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande fördelning av emissionstillstånd för obligationer avseende Hypoteksbankens behov av lantbrukskrediter i avvaktan på förslag till långsiktiga riktlinjer för lantbrukets kapitalförsörjning.

Propositionen

Successivt har den förda ekonomiska politiken börjat ge resultat, anför föredraganden i finansplanens avslutande sammanfattning. Den utlandskonkurrerande industrin har återvunnit marknadsandelar och handelsbalansen har förbättrats kraftigt. Industriproduktionen har sedan sommaren 1978 åter börjat öka. Inflationstakten har dämpats markant.

Bilden har emellertid fortfarande också mörkare inslag, anför föredraganden. Arbetslösheten har visserligen hållits på en internationellt och historiskt sett låg nivå men arbetsmarknadsläget är likväl besvärligt. Detta gäller särskilt ungdomar och andra nytillträdande grupper på arbetsmarknaden. Vidare har industrins investeringar fallit kraftigt under 1977 och 1978. Även i dessa hänseenden kan dock tendenser till en förbättring skönjas.

I takt med att devalveringarna har gjort sin verkan har det varit möjligt att något lätta på åtstramningspolitiken. I syfte att hålla tillbaka prishöjningarna och därmed stimulera ekonomin avskaffades den allmänna arbetsgivaravgiften helt fr. o. m. den 1 juli 1978. Vissa ytterligare stimulansåtgärder har beslutats för 1979. Dessa omfattar bl. a. en höjning av det allmänna barnbidraget och en begränsad marginalskattsänkning. Genom stimulanserna kan ekonomins kapacitetsutnyttjande och därmed produktiviteten öka snabbare än annars.

Den internationella konjunkturen under 1979 beräknas totalt sett bli ungefär oförändrad jämfört med 1978. En viss avmattning i Förenta staterna motverkas av en snabbare tillväxt i Västeuropa. En positiv faktor i den internationella bilden är att underskott och överskott i olika länders utrikesbetalningar beräknas bli jämnare fördelade vilket ökar den ekonomisk-politiska handlingsfriheten.

För Sveriges del förutses en tillväxt i BNP på över 5 % vilket är avsevärt mer än 1978. Arbetsmarknadsläget förbättras successivt under 1979 och inflationen blir jämförelsevis begränsad. För bytesbalansen förutses en mindre försämring. Skall denna relativt gynnsamma prognos infrias och skall utvecklingen även på längre sikt kunna bli positiv ställs

emellertid ett antal bestämda krav på den svenska ekonomin, hävdar föredraganden.

En grundläggande förutsättning är att näringslivets konkurrenskraft ytterligare förbättras. Möjligheterna härtill påverkas inför 1979 gynnsamt av gällande avtal och av att industrin i dag har en icke obetydlig produktivitetsreserv. Det är endast genom att vinna ytterligare marknadsandelar, såväl för exporten som på hemmamarknaden, som vi kan minska underskottet i bytesbalansen. Föredraganden understryker att vi ställer mycket stora krav på vår industriella kapacitet och exportförmåga. Handelsbalansen måste nämligen kontinuerligt förbättras för att motverka stigande turistutgifter i utlandet, ökat u-landsbistånd och växande räntebetalningar.

Tabell 1. Bytesbalans 1977—1979

Milj. kr., löpande priser

	1977	1978 prel. utfall	1979 prognos
Export av varor	85 678	97 914	110 656
Import av varor	90 246	91 896	103 751
Handelsbalans	— 4 568	6 020	6 905
Korrigerig av handelsstatistiken	— 351	— 320	— 435
Sjöfartsnetto	2 763	3 350	3 500
Resevaluta	— 3 579	—3 950	—4 150
Övriga tjänster, netto	— 3 522	—3 800	—4 300
Transfereringar, netto	— 6 498	—8 500	—9 750
Omräkningspost för tjänster och transfereringar	3 300	3 300	3 300
Bytesbalans	—12 455	—3 900	—4 930

Källa: Finansplanen.

Våra möjligheter att öka näringslivets konkurrenskraft blir avhängiga av vår förmåga att begränsa de inhemska kostnadsökningarna och öka näringslivets produktivitet. Det ligger, anför föredraganden, i allas intresse att så sker. Det är endast ett konkurrenskraftigt näringsliv som i längden kan garantera sysselsättning och betala goda reallöner.

Det är vidare nödvändigt att vi utvecklar och förnyar näringslivets produktionsapparat. En viktig del av framtidens näringsliv kommer att utgöras av företag som i dag är små. Mot den bakgrunden har åtgärder vidtagits för att främja de små och medelstora företagens verksamhet. Bl. a. har beskattningen av det i dessa företag arbetande kapitalet lindrats och de regionala utvecklingsfonderna givits betydligt ökade resurser. Ett dynamiskt näringsliv kräver också stora satsningar på forskning och utveckling. I årets budget utgör sådana insatser ett prioriterat område.

Under 1977 och 1978 har, trots vidtagna stimulansåtgärder, industriinvesteringarna minskat kraftigt. Detta har varit en naturlig följd av det låga kapacitetsutnyttjandet och den starkt försämrade resultatutvecklingen. I takt med att kapacitetsutnyttjandet nu successivt förbättras och företagens resultat normaliseras förbättras enligt föredraganden näringslivets förmåga och incitament att öka investeringarna. För 1979 förutses en tydlig uppgång. Det är av största vikt att företagen nu verkligen ökar investeringarna så att produktionsförmågan utvecklas i takt med att efterfrågan förbättras. Skulle så icke ske riskerar man att flaskhalsproblem uppstår till skada såväl för det enskilda företaget, vars förmåga att behålla och finna marknader minskar, som för samhällsekonomin i stort.

Frihandel och strukturomvandling har historiskt utgjort hörnstenar i den svenska välfärdsutvecklingen, som i stor utsträckning bygger på att vi drar nytta av den specialisering som den internationella handeln möjliggör. Vi är som nation på ett avgörande sätt beroende av att våra exportföretag i ett fritt handelsutbyte kan finna avsättning för sina varor, anför föredraganden, som ser med oro på de tendenser till protektionism som föreligger på sina håll i den industrialiserade världen. Av detta följer givetvis också att vi inte själva får försöka att vinna fördelar, som med nödvändighet blir kortsiktiga, genom protektionistiska åtgärder.

Strukturomvandlingen ger fördelar men kräver också uppoffringar. Stora ansträngningar måste göras för att förhindra att dessa ensidigt drabbar vissa grupper. Människor som utsätts för förändringar på arbetsmarknaden måste givetvis ges ett generöst samhälleligt stöd. Kostnaderna härför blir med nödvändighet stora. De kan ses som ett pris vi gemensamt måste betala för att lätta bördan för dem som berörs av omställningar. Men politiken måste inriktas på att underlätta en successiv omvandling, inte att försöka att förhindra den.

Genom näringspolitiska och regionalpolitiska insatser av olika slag kan anpassningsprocessen underlättas och den regionala balansen främjas. Sådana insatser måste dock kompletteras med åtgärder för att uppnå en ökad yrkesmässig rörlighet. Även ett visst mått av geografisk rörlighet måste accepteras. Föredraganden understryker att det här inte är fråga om något utarmande av vissa regioner. Mycket står att vinna redan med ökad pendling inom en region. En aktiv regionalpolitik kan vidare bidra till att näringslivets tillväxt blir jämnare fördelad, så att flyttningarna inte går ensidigt i en riktning.

Under konjunkturons uppgångsfas är det särskilt viktigt att näringslivets omvandling kan fortgå. Det är då som produktiv sysselsättning i nya jobb kan erbjudas. En för låg rörlighet hämmar inte endast näringslivets anpassning — och därmed själva basen för välfärdssamhället

— utan kan också medföra att kostnadstrycket ånyo ökar.

Även sett i ett vidare perspektiv måste vi acceptera att vi lever i en föränderlig värld. Menar vi allvar med vår solidaritet med utvecklingsländerna måste vi också vara beredda att ta konsekvenserna av att världsekonomin struktur successivt förändras. Detta innebär att vi måste acceptera att vissa branscher långsiktigt krymper, anför föredraganden.

Den ekonomiska politiken har medfört att ett betydande underskott uppstått i den statliga budgeten. Budgetunderskottets utveckling på kort sikt är alltid ett resultat av stabiliseringspolitiska överväganden. Budgetpolitikens uppgift är ju inte att skapa balans mellan statens utgifter och inkomster som ett självändamål. Budgeten skall i stället bidra till att skapa balans i samhällsekonomin, understryker föredraganden.

Genom den förda budgetpolitiken har den totala efterfrågan i ekonomin kunnat hållas uppe på en rimlig nivå. Högre skatter hade med nödvändighet medfört antingen att ansträngningarna att återvinna vår konkurrenskraft försvårats eller att den totala efterfrågan blivit alltför låg. Detta hade fått besvärande konsekvenser för sysselsättningen. En påtagligt lägre utgiftsnivå, å andra sidan, hade endast kunnat nås till priset av minskade ambitioner vad gäller ansträngningarna att underlätta strukturomvandlingen, i fråga om sysselsättningsfrämjande åtgärder eller andra delar av det sociala trygghetssystemet.

Den likviditetspåspädning som har följt av budgetunderskotten har hittills motverkats av en önskvärd återhämtning av näringslivets sparande. Den reala likviditeten i samhällsekonomin befinner sig dessutom alltså på en relativt låg nivå. Riskerna för att den ökade likviditeten skall generera en efterfrågeinflation är också begränsade i en situation som karakteriseras av stora outnyttjade produktionsresurser. I takt med att kapacitetsutnyttjandet förbättras ökar emellertid kraven på en stram finanspolitik.

Allteftersom den reala likviditeten i samhällsekonomin normaliseras måste också kreditpolitiken anpassas, anför föredraganden, bl. a. genom att likvida medel förs över till den långa kapitalmarknaden. En sådan utveckling har redan inletts genom att differensen mellan den korta och den långa räntan ökats påtagligt. Härigenom ökar incitamentet att placera likvida medel långfristigt. De mot hushållen riktade sparstimulerande åtgärderna har också bidragit till att göra denna sektors sparande mera långsiktigt.

Underskottet i de utrikes betalningarna avspeglar ett totalt sparandeunderskott i ekonomin. För att på längre sikt uppnå balans måste detta underskott elimineras, poängterar föredraganden. Även statsbudgeten måste lämna sitt bidrag här till. Enligt långtidsutredningens kalkyler borde den offentliga sektorn totalt sett uppnå ett litet överskott i sitt

Tabell 2. Finansiellt sparande i den offentliga sektorn 1977—1979

Miljarder kr.

	1977	1978	1979
Staten	-12	-24	-34
Socialförsäkringssektorn	+15	+15	+15
Summa	+3	-9	-20
Kommunerna	-3	+3	+1
Totalt	0	-6	-18

Anm. Siffrorna är avrundade till hela miljarder kr.

Källa: Finansplanen.

finansiella sparande för att utvecklingen skall bli förenlig med antagandena om samhällsekonomisk balans och fullt kapacitetsutnyttjande 1983. Med hänsyn till de betydande överskotten i socialförsäkringssektorn och redovisningen av lånetransaktioner i statsbudgeten motsvarar detta ett budgetunderskott om ca 25 miljarder kr.

Den minskning av underskotten i statsbudgeten jämfört med nuläget som på sikt behövs understryker vikten av största återhållsamhet med statliga utgiftsåtaganden, särskilt som det totala skatteuttaget nu nått en nivå där ytterligare höjningar ger upphov till en rad problem. Skatte- och avgiftshöjningar medför bl. a. ett ökat inflationstryck från kostnads- sidan, påverkar tillväxttakten negativt, och utsätter skattemoralen för ytterligare påfrestningar.

Den tillväxtpotential som finns i den svenska ekonomin måste enligt föredragandens mening under de kommande åren väsentligen reserveras för öknings av exporten och investeringarna och för att genomföra den nödvändiga strukturomvandlingen. Utrymmet för ökning av såväl den privata som den offentliga konsumtionen blir begränsat. Denna utveckling ställer stora krav på solidariteten i vårt samhälle. Nya statliga insatser kan endast komma i fråga för strängt prioriterade utgiftsområden och måste i första hand avse eftersatta grupper. Årets budgetförslag bär en sådan profil.

Regeringen har också överenskommit med kommunförbunden att riktpunkten bör vara att den kommunala konsumtionen volymmässigt inte ökar mer än högst 3 % under 1979 och 1980. Nu tillgängliga data indikerar emellertid en tillväxt på ca 3,5 % under 1979. För att vi skall kunna uppnå balans är det nödvändigt att också den kommunala konsumtionen anpassas till de ramar som sätts av det samhällsekonomiska utrymmet. Alla partier, liksom alla statliga och kommunala organ, måste här känna sitt ansvar, slutar föredraganden.

Motionerna

I fem av motionerna tas upp *riktlinjerna för den ekonomiska politiken*.

I *motionen 1108* av Gösta Bohman m. fl. (m) understryks att den svenska samhälls ekonomin under de senaste åren mött problem av en storleksordning som enligt motionärernas mening saknar motsvarighet under efterkrigstiden. Orsakerna till dessa svårigheter är av såväl kort-siktig, konjunkturrell som långsiktig, strukturell natur.

De har samband med den offentliga sektorns och skattetryckets snabba ökning under denna tid. Det fanns redan i början av 1970-talet anledning att varna för följderna av att vi i Sverige avsatte mindre medel till teknisk utveckling och forskning än jämförbara länder. En eftersatt naturvetenskaplig och teknisk utbildning hör också till bilden.

För att komma till rätta med dessa problem kommer det att fordras insatser på såväl längre som kortare sikt. Den borgerliga trepartiregeringen lade genom de åtgärder, som vidtogs under 1977 och 1978, grunden för en ekonomisk-politisk konsolidering. Utsikterna för 1979 sådana de redovisas i regeringens finansplan, av konjunkturinstitutet och andra organ ter sig i dag betydligt ljusare än på flera år. En betydande BNP-tillväxt förutses. Svårigheterna på arbetsmarknaden visar tydliga tecken att minska. Möjligheterna för en fortsatt dämpning av inflationstakten är goda. Handels- och bytesbalansen har markant förbättrats.

Trots detta kommer en rad problem att bestå. Jämvikten i bytesbalansen är ännu inte återställd. Utrymmet för ökad såväl privat som offentlig konsumtion kommer att vara utomordentligt begränsat. En omfattande strukturomvandling inom svenskt näringsliv måste genomföras. Målmedvetna insatser kommer att erfordras för att hålla tillbaka den offentliga sektorns expansion och för att skapa utrymme för nödvändiga reformer på skattepolitikens område.

Återställandet av den internationella konkurrenskraften kan enligt motionärerna betecknas som fas 1 i en politik syftande till att återföra ekonomin från fundamental obalans till balans. Att under denna fas vissa i och för sig icke önskade effekter gör sig gällande är ofrånkomligt. En devalvering leder till höjda importpriser och sålunda till vissa inhemska prisstegringar. Att en åtstramningsåtgärd av typen höjd moms också höjer priserna, säger sig självt, heter det i motionen.

Den andra fasen inträder när effekterna av kostnadsanpassningen slår igenom på exporten och importen. Under denna fas skall en förbättring av handels- och bytesbalansen komma till stånd. Detta är också vad som skedde. Svensk exportindustri började återvinna marknadsandelar. Under denna fas — konsolideringsfasen — bör också en dämpning av inflationstakten inträffa. Även detta har skett. Den viktigaste uppgiften

för den ekonomiska politiken under denna andra fas är att söka hålla tillväxten uppe i ekonomin för att öka kapacitetsutnyttjandet och därigenom frigöra produktiva resurser. Borttagandet av den allmänna arbetsgivaravgiften under 1978 hade detta syfte. De av riksdagen under hösten beslutade åtgärderna för att stimulera konsumtionen kan ses i samma perspektiv.

Den tredje fasen inträder när den ekonomiska återhämtningsprocessen fortskridit så långt att industriinvesteringarna på nytt börjar öka. Under denna fas samt i viss mån under slutet av den andra bör dessutom efterfrågan på arbetskraft på nytt öka. Den svenska ekonomin kan under senare delen av 1979 samt under 1980 förväntas vara i denna fas. En uppgång i näringslivets investeringar förutses för 1979. Redan under senare delen av 1978 stod det dessutom klart, att en omsvängning i arbetsmarknadsläget var på väg. Nedgången i industrissysselsättningen minskade och antalet lediga platser ökade. Det förbättrade arbetsmarknadsläget torde komma att bli allt mer påtagligt under loppet av 1979.

Den fjärde fasen i den ekonomiska återhämtningsprocessen slutligen inträder när ekonomin på nytt närmar sig fullt kapacitetsutnyttjande. I slutet på den tredje fasen och under den fjärde måste den ekonomiska politiken i ökad utsträckning inriktas på att motverka uppkomsten av flaskhalsar i ekonomin och motverka en efterfrågeinflatorisk utveckling.

Det är enligt motionärerna viktigt att på detta sätt anlägga en helhets-syn för att förstå enskildheterna i den ekonomiska återhämtningsprocessen. Sammanfattningsvis anser motionärerna att vårt land genom de ekonomisk-politiska åtgärder, som vidtogs av den borgerliga trepartiregeringen under i första hand 1977 och 1978, har kommit ur den kris-situation, där det befann sig 1976. Vi har kommit en bra bit på vägen mot en återställd balans i ekonomin. Alla problem är visserligen långt ifrån ur världen, men en god grund har lagts och utsikterna för 1979 är förhållandevis ljusa.

Den borgerliga trepartiregeringens ekonomiska politik följde enligt motionärerna en konsekvent strategi. Den socialdemokratiska kritiken av denna politik har däremot enligt deras mening varit allt annat än konsekvent. Det är enligt motionärernas mening svårt att finna någon annan röd tråd i den socialdemokratiska kritiken än en systematisk strävan att spela på den oro och det missnöje, som den ekonomiska situationen och därav föranledda ekonomisk-politiska åtgärder kan ha skapat. Den genomgång av socialdemokratiska ståndpunkter, som görs i motionen, visar enligt motionärernas uppfattning att socialdemokraterna konsekvent har motsatt sig i stort sett allt som vidtagits i syfte att återställa balansen i den svenska ekonomin. De har bedrivit en renodlad missnöjespolitik. De har inte varit beredda att påtaga sig någon del av ansvaret för att reda upp de problem, som den tidigare socialdemokratiska

regeringen aktivt medverkat till att skapa. Detta är beklagligt och beklämande, anför det i motionen.

I fråga om utvecklingen under 1979 anser sig motionärerna i stort sett kunna instämma i den bedömning av de ekonomiska utsikterna som redovisas i finansplanen.

På några punkter är enligt motionärernas bedömning utvecklingen emellertid förenad med betydande risker. Den BNP-ökning på 5,4 %, som förutses, är jämfört med utvecklingen i övrigt under 1970-talet stor. Den har inte överträffats sedan 1969 och den är sålunda större än under t. ex. 1970, då efterfrågedämpande åtgärder ansågs nödvändiga — bl. a. det s. k. idiotstoppet på kreditmarknaden. Det kan ifrågasättas om den svenska ekonomin i dagsläget klarar en sådan tillväxttakt utan störningar. Risken för uppkomsten av flaskhalsar i ekonomin med därav följande press uppåt på prisnivån är inte obetydlig.

Till följd av de senaste årens vikande industriproduktion finns det en betydande överkapacitet inom svenskt näringsliv. I den mån denna kan tas tillvara ligger här en stor tillväxtpotential. Frågan är emellertid i vilken utsträckning den ökade efterfrågan kommer att inriktas mot företag och branscher, där det verkligen finns överkapacitet. Alldeles klart är, enligt motionärerna, att den största efterfrågeökningen inte kommer att riktas mot de branscher som haft den största produktionsnedgången 1976—1978.

En förutsättning för att den förutsatta ekonomiska tillväxten skall klaras utan uppkomst av flaskhalsar i produktionen torde därför vara en betydligt ökad rörlighet på arbetsmarknaden mellan företag och branscher. Arbetskraften måste förmås flytta från företag med överkapacitet till företag med brist på arbetskraft. I första hand är det därvid en ökad inomregional rörlighet som måste eftersträvas. I viss mån kan emellertid också en ökad interregional rörlighet komma att erfordras.

I finansplanen uttalas förhoppningen, att en ökad rörlighet på arbetsmarknaden inom regionerna bör kunna främjas bl. a. genom förstärkta arbetsförmedlingsinsatser. Motionärerna befarar att detta inte kommer att visa sig tillräckligt. Det finns enligt deras mening anledning att påminna om, att regeringen accepterat åtgärder som verkar i rakt motsatt riktning. Det gäller t. ex. sysselsättningsgarantin för de varvsanställda.

Också det mycket stora budgetunderskottet inger enligt motionärernas mening oro vad gäller möjligheterna att begränsa prisstegringarna under 1979 till de 5 à 6 % som anges i finansplanen.

Ytterligare en punkt i försörjningsbalansen inger betänkligheter, anför det i motionen. Det gäller den kommunala konsumtionens ökning. År 1978 träffades en överenskommelse mellan regeringen och kommun- och landstingsförbunden om en specificerad riktpunkt för den kommunala konsumtionens volymökning. Denna borde vara 3 % per år 1979

och 1980. Den prognos, som nu redovisas i finansplanen avseende den kommunala konsumtionsökningen, innebär emellertid att denna skulle komma att uppgå till 3,5 % för 1979. Enligt motionärernas bedömning är en kraftigare reaktion från statsmakternas sida än budgetministerns i finansplanen uttalade förhoppning om återhållsamhet motiverad. En omprövning av gjorda transfereringsåtaganden gentemot kommunerna bör komma till stånd.

Sveriges ekonomisk-politiska svårigheter är inte bara av konjunkturell utan också av långsiktig, strukturell natur, understryks det i motionen. Sverige har under hela 1970-talet haft en långsammare ekonomisk tillväxt än flertalet jämförbara länder. Från och med 1970 till och med 1978 har BNP-tillväxten i Sverige sammanlagt uppgått till 19,6 %. Motsvarande siffra för europeiska OECD är 32,7 % och för hela OECD-området 35,0 %. Man kan med utgångspunkt från sådana siffror konstatera, att om det svenska folkhushållet hade kunnat upprätthålla samma tillväxttakt som genomsnittet i OECD-Europa under 1970-talet, så hade vi i dag förfogat över ökade resurser motsvarande drygt 40 miljarder kr.

För att behålla sin ställning hade Sverige behövt göra utomordentliga satsningar på teknisk forskning och utvecklingsarbete samt på offensiva industriinvesteringar, anför motionärerna. Till väsentlig del kom emellertid dessa satsningar aldrig till stånd. Det var inte industriinvesteringarna och den tekniska forskningen som var den expansiva delen i den svenska ekonomin utan den offentliga sektorn. Bland de faktorer som verkade neddragande på investeringsaktiviteten och de tekniska utvecklingssatsningarna var en sjunkande soliditet och självfinansieringsförmåga, kopplad med sjunkande lönsamhet. Det har också skett en nedgång i nyföretagandet, som i det längre perspektivet framstår som oroande. Inte minst skatteutvecklingen torde ha medverkat härtill, menar motionärerna.

Ett under senare år allt mer uppmärksammat problem är också konkurrensen från de nya industriländerna. Konkurrensen från de nya industristaterna har gett upphov till protektionistiska tendenser i flera länder. Krav på protektionistiska insatser har också förekommit i den svenska debatten. Enligt motionärernas uppfattning bör emellertid framväxten av dessa nya industristater inte ses som något enbart negativt, som vi bör skydda oss emot. Det är samtidigt fråga om nya marknader som öppnar sig för våra produkter. Hittills har också dessa stater importerat betydligt större kvantiteter från de äldre industristaterna än de exporterat hit. Utvecklingen innebär emellertid ökade krav på flexibilitet, anpassningsförmåga och utvecklingskraft i svenskt näringsliv.

I motionen pekas på den offentliga sektorns utomordentligt snabba expansion. Den offentliga sektorns utgifter i procent av BNP ökade mellan 1960 och 1978 från 33,2 % till 61,6 %. Enbart under 1970-talet

är det fråga om en ökning på mer än 14 procentenheter — från 47,3 till 61,6 %. Ju större del av våra samlade resurser som går till den offentliga sektorn, desto mindre resurser blir kvar för utvecklingen inom andra områden, hävdar motionärerna. En viktig förutsättning för att vi skall klara våra långsiktiga strukturproblem är i det perspektivet att den offentliga sektorns expansion effektivt kan begränsas under de kommande åren.

I motionen tas också upp det perspektiv som behandlas i 1978 års långtidsutredning. De antaganden som långtidsutredningen utgår ifrån är enligt motionärernas mening i flera hänseenden optimistiska.

Det finns enligt motionärerna en uppenbar motsättning mellan å ena sidan de krav på ökade arbetsinsatser som långtidsutredningen räknar med och å andra sidan den utomordentligt begränsade utdelning i form av standardförbättring, som dessa arbetsinsatser skulle ge.

Tabell 3. Export, produktion, produktivitet och investeringar i industri och verkstadsindustrin 1965—1983.

Årlig procentuell förändring. 1975 års priser.

	1965—1970	1970—1974	1974—1977	1977—1983
<i>Industrin</i>				
Export	7,9	7,2	-2,6	8,7
Produktion	5,1	3,7	-2,6	6,6
Produktivitet	7,0	5,8	0,0	7,2
Investeringar	3,9	6,3	-5,0	4,7
<i>Verkstadsindustrin</i>				
Export	11,7	8,4	-3,2	11,3
Produktion	6,6	4,7	-0,9	8,3
Produktivitet	6,9	5,5	0,7	7,8
Investeringar	5,7	5,4	-3,5	8,1

Källa: 1978 års långtidsutredning.

Det finns skäl att befara, att det kommer att resas krav på reala löneförbättringar, som det med långtidsutredningens siffror inte finns utrymme för. Resultatet av en sådan utveckling skulle sannolikt bli att inflationstakten ökade. Det skulle i sin tur kunna leda till att den förutsatta kostnadsutvecklingen inte uppnås, att den erforderliga sänkningen av våra relativpriser inte åstadkommes och att till följd därav exportökningen blir mindre än vad som krävs för att balansen i våra utrikes affärer skall kunna återställas.

Den strategiska faktorn i långtidsutredningens kalkyler är enligt motionärernas bedömning den offentliga sektorns utveckling. Om inte den offentliga utgiftsexpansionen kan bringas ner åtminstone så långt, som långtidsutredningen förutsatt, är risken stor för att utvecklingen fram till 1983 kommer att bli betydligt mindre gynnsam än man där räknar med. Den ekonomiska obalansen skulle bestå.

I motionen 1118 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk) anses det allvarliga i den svenska politiken och det centrala momentet i årets budgetproposition vara ett avgörande antagande om den kapitalistiska expansionens möjligheter och den internationella utvecklingen inom OECD-länderna. Det är dessa bedömningar och förhoppningar hos den borgerliga trepartiregeringen och den nuvarande folkpartistiska regeringen som är den styrande faktorn för de ekonomiska prognoserna för Sverige och därmed inriktningen för den ekonomiska politiken och landets industripolitik.

Regeringens finansplan kännetecknas enligt motionärerna av samma tankegångar som uttryckts i den nyligen presenterade femåriga långtidsutredningen. Drivkraften befinner sig utanför rikets gränser på den internationella kapitalistiska världsmarknaden som vi skall anpassa oss till genom hårda löne regleringar och produktivitetsökningar som överstiger utlandets. De svenska arbetarnas relativa löner skall sänkas i förhållande till utlandet och därmed skall Sveriges andel av världshandeln öka. Hela denna utvecklingslinje som skisseras som en exportledd tillväxt kommer inte att lösa de ekonomiska svårigheterna i Sverige med ökad arbetslöshet, en växande regional obalans, försämrade existensmöjligheter för breda arbetargrupper, en brist på offentlig expansion på viktiga sociala områden och behovet av en industriell uppbyggnad i landet med nya produktionssatsningar och ökad vidareförädling. För detta krävs en demokratisk nationell politik som frigör sig från ett växande utlandsberoende till de kapitalistiska huvudcentra i världen.

Den nuvarande politiken kan enligt motionärerna skörda kortsiktiga vinster för exporten och industriproduktionen på bekostnad av folkflertalets behov och intressen men kommer genom en fortsatt anpassningspolitik till de kapitalistiska internationella svängningarna att bädda för en ännu värre framtida ekonomisk och strukturell kris.

Det allvarliga med budgeten är enligt motionärernas mening inte att den är underbalanserad utan att den är rekordstor genom en reaktionär skatteomläggning, där skattesänkningen för höginkomsttagare är fem till tio gånger större än för låginkomsttagare. Dessutom innebär den ett mångmiljardstöd till den svenska storindustrin genom att avveckla den allmänna arbetsgivaravgiften samt en generell gåvo- och subventionspolitik. Den accelererande statsskulden och en fortsatt avisering av underskott i storleksordningen fyrtio miljarder kr. en bra bit in på 80-talet leder till en växande utlandsupplåning med höga räntekostnader, vilket enligt motionärerna innebär en fara för att hamna under diktat från internationella kapitalistiska finanssammanslutningar. Den växande statsskulden kommer enligt motionärerna att få betalas av det svenska folket genom statligt reglerad lönepolitik och beskuren offentlig och privat konsumtion och har nu utmynnat i en ökningstakt för ränteskulden i statsbudgeten som uppgår till mellan 25 till 50 % per år och

där den samlade ränteskulden om några år kommer att överstiga de totala försvarskostnaderna på 15 miljarder kr.

I propositionen förutses att BNP under 1979 kommer att växa med 5,4 % varav ökningen i den privata konsumtionen utgörs av 1,5 %. En ökning av den privata konsumtionen — vilken sjunkit under de två senaste åren — innebär emellertid inte en ökad köpkraft i allmänhet för de arbetande grupperna i Sverige utan en stor del av ökningen i konsumtionen är ett resultat av den beslutade skatteomläggningen som missgynnar de stora arbetargrupperna, anför motionärerna. En ökning av den privata konsumtionen säger inget om dess inkomstfördelningseffekter men med skatteomläggningen i bakgrunden är det uppenbart att ökningen tillfaller höginkomstgrupperna.

I budgeten förutses en förbättring av sysselsättningsläget genom en uppgång i kapacitetsutnyttjandet inom industrin. 80 000 arbeten har försvunnit de senaste åren inom industrin men nu förutses att denna trend skall vändas. Den nuvarande utvecklingen pekar emellertid inte mot en tydlig förbättring av sysselsättningsläget. Arbetslösheten är i dag fortfarande rekordhög. För att minska arbetslösheten krävs, enligt motionärerna, en verklig höjning av det arbetande folkets köpkraft, stopp för kapitalexporten, en demokratisk och planmässig näringspolitik för en ökad vidareförädling och regional balans i landet sam en drastisk förbättring av bostadsbyggandet till en nivå av 100 000 nya lägenheter per år. En satsning på hälso- och sjukvården och barnomsorgen i landet skapar också fler arbetstillfällen i synnerhet för ungdomen.

I *motionen 1124 (s)* anføres att starka skäl talar för att åtstramningen av politiken i USA kommer att få effekt under 1979. Den kraftigt sänkta dollarkursen kan visserligen leda till en förstärkning av USA:s export men denna motväger inte den förutsatta relativt kraftiga nedgången av den inhemska efterfrågan. Med en oförändrat restriktiv inriktning av politiken kommer sannolikt produktionsökningen att stanna på 1 à 2 % under 1979 med en successiv försvagning under loppet av året.

Den svagare utvecklingen i USA kommer, anför motionärerna, sannolikt att motverkas av en kraftigare uppgång i Västeuropa — då i första hand i Västtyskland. Effekterna av vidtagna stimulansåtgärder kommer att sätta sin prägel på i varje fall första halvåret 1979. Utsikterna för andra halvåret 1979 är emellertid inte lika ljusa. Mycket talar nu för att man i Västtyskland kommer att sätta in en finanspolitisk åtstramning redan under sommaren 1979. Den accelererade nedgången i USA kan då också komma att sätta sina spår i utvecklingen i Västeuropa. På något längre sikt kan man alltså inte utesluta att OECD-området går in i en fas med ännu långsammare utveckling än vi haft på senare år. Detta skulle i så fall leda till växande sysselsättningsproblem och ett fortsatt underutnyttjande av produktionsmöjligheterna. Motionärerna

tillfogar att situationen på oljeområdet dessutom skapar en osäkerhet inför framtiden.

Motionärerna finner i anslutning här till anledning att ta upp frågan om den mera långsiktiga utvecklingen i världsekonomin. Ett viktigt inslag i de senaste årens utveckling har varit de relativt kraftiga förändringarna i strukturen av industriproduktionen. Den kraftiga industriella expansionen i Japan var det första exemplet på en industrialisering utanför de "gamla" industriländernas krets. Men under senare år har därutöver en rad utvecklingsländer industrialiserats i snabb takt. De länder det gäller återfinns främst i Sydostasien och i Latinamerika. Genom en kombination av låga produktionskostnader och en modern teknologi bjuder de nu industriländerna en kraftig konkurrens på de områden som de koncentrerat sig på.

Genom denna koncentration av industrisatsningar till vissa speciella produktområden och genom en klar inriktning på export till i-landsmarknaderna har konkurrensen från u-länderna under 70-talet skapat betydande omställningsproblem inom de industrialiserade länderna. Det gäller främst teko-industrin och elektronikindustrin men betydande problem har även skapats för varven och inom handelsstålsektorn.

Mot denna bakgrund är det enligt motionärerna förklarligt att det i våra länder uppstått en debatt om behovet att skydda våra egna industrier och vår sysselsättning mot denna typ av utlandskonkurrens. Även om motiv kan finnas för handelspolitiska åtgärder under vissa förutsättningar och för speciella områden talar dock enligt motionärernas mening övervägande skäl mot en allmän skärpning av handelspolitiken som ett medel att undgå de ekonomiska verkningarna för våra länder av u-ländernas begynnande industrialisering. Det avgörande skälet för denna inställning är att vägen ut ur fattigdom och underutveckling även för dagens u-länder till en väsentlig del måste gå via en höjd teknisk nivå och ökade kapitalinsatser i en modern industriproduktion. Ett ytterligare skäl är att en utveckling mot välstånd i u-länderna är nödvändig för vår egen ekonomiska tillväxt på sikt.

Mycket tyder på att denna utveckling mot en snabb industrialisering av nya länder kommer att fortsätta. Som ett litet och exportberoende land måste vi försöka möta denna successivt skärpta konkurrens med näringspolitiska åtgärder så att nödvändiga omställningar kan genomföras i socialt acceptabla former. Det är inte genom sänkta reallöner som vi skall möta denna nya situation i världsekonomin utan genom en förnyelse och utveckling av vår industri. Härigenom lägger vi även grunden för en fortsatt välfärdsutveckling i vårt land.

I fråga om den ekonomiska utvecklingen i Sverige under 1977 och 1978 konstateras i motionen att kombinationen av en långsam internationell tillväxt och en hård inhemsk åtstramning resulterade i att pro-

duktionen stod stilla under 1977 och 1978. Den privata konsumtionen gick kraftigt tillbaka och arbetslösheten steg under 1978 till en mycket hög nivå. Genom denna svångremspolitik skapade vi ett underutnyttjande av de ekonomiska resurserna i vårt land som lett till mycket betydande produktionsförluster. Jämfört med en utveckling med normal tillväxt låg produktionen räknad i fasta priser vid utgången av 1978 åtminstone 20 miljarder kr. lägre än vad som var möjligt. Den förda politiken har enligt motionärerna inneburit ett slöseri med våra ekonomiska resurser som är utmanande med tanke på alla de behov och brister som fortfarande gör sig gällande i vårt samhälle.

Man kan enligt motionärerna mot bakgrund av den utveckling vi nu faktiskt haft under 1977 och 1978 — med alla de påfrestningar de inneburit för de svenska löntagarna — fråga sig om utvecklingen under den borgerliga regeringens tid fört oss närmare en lösning på dessa för vår framtid så centrala problem. Tyvärr måste enligt motionärernas uppfattning konstateras att detta inte är fallet. Politiken har visserligen lett till en kraftig åtstramning av den privata konsumtionen vilket lagt tunga bördor på de lägre inkomsttagarna. Detta har skett samtidigt som den borgerliga regeringen fört en allmän fördelningspolitik som lett till ökade klyftor i jämförelse med den socialdemokratiska politiken. Men dessa uppostringar har inte skapat nya sysselsättningsmöjligheter genom ökade investeringar, anför motionärerna. Tvärtom har dessa minskat kraftigt. Vi har dessutom fått en lång rad krisbranscher och en växande regional obalans. Vi står med andra ord nu sämre rustade att lösa 80-talets sysselsättningsproblem.

Den uppgång som man nu i finansplanen ser framför sig under 1979 förändrar inte i någon avgörande grad denna situation. Investeringarna är fortfarande svaga och strukturproblemen kvarstår. Snarare kan konjunkturuppgången — när den som nu kommer till stånd i ett läge med kraftig finansiell obalans i ekonomin — skapa nya problem genom alltför snabbt stigande vinster och stigande priser.

I fråga om utvecklingen under 1979 konstateras i motionen att det är en anmärkningsvärt kraftig uppgång av BNP som förutses i regeringens bedömningar. Man får gå tillbaka till slutet av 1960-talet för att hitta en lika snabb tillväxt. Skillnaden är dock den att uppgången under 1979 sker i ett läge då ekonomin sedan flera år tillbaka varit praktiskt taget stillastående. Underutnyttjandet av våra ekonomiska resurser är nu betydande. Uppgången innebär därför endast att vi, som motionärerna ser det, återtar en del av de produktionsmöjligheter som vi gått miste om under den borgerliga regeringens tid.

Trots detta har man enligt motionärernas mening anledning att ifrågasätta om denna uppgång verkligen kommer till stånd. I vad gäller exporten bygger den på flera osäkra förutsättningar. Regeringen har reviderat upp den prognos för 1979 som OECD-organisationen presenterat

så sent som i december månad. Enligt denna prognos skulle utvecklingen under senare delen av 1979 bli klart svagare. Regeringen har för sin del inte accepterat denna bedömning utan tror på en oförändrad tillväxt under hela året. Vidare tror regeringen på ett fortsatt återtagande av marknadsandelar. Enligt analyserna i finansplan och nationalbudget skulle en väsentlig anledning till de återvunna marknadsandelarna vara att den svenska exportindustrin och den med importen konkurrerande verksamheten sänkt sina priser i jämförelse med andra länder. Samtidigt har vi genom statistiken kunnat konstatera att de svenska företagen på en lång rad områden redan kraftigt höjt sina priser. Enligt den senast föreliggande konjunkturbarometern räknar man med kraftiga prishöjningar även under första kvartalet 1979. Företagen har med andra ord inte följt regeringens uppmaning att solidarisera sig med den förda devalveringspolitikens syften utan utnyttjar det utrymme som denna skapat till prishöjningar och vinstförbättringar. Men detta kan få som konsekvens att den volymmässiga uppgången — och alltså även effekterna på produktion och sysselsättning — blir lägre än vad man förutsatt i finansplanen, anför motionärerna.

Den allmänna finansiella situationen — med de kraftiga ökningarna i penningmängd och likviditet — gör enligt motionärerna att man även har anledning att ifrågasätta den prognos för konsumentprisernas utveckling under loppet av 1979 som folkpartiregeringen redovisar i finansplanen. Enligt denna skulle konsumentprisstegringen begränsas till 5 à 6 % under detta år. I och för sig är detta ett med hänsyn till den långsiktiga utvecklingen för högt tal. Inflationsbekämpningen måste inriktas på en prisstegring som är väsentligen lägre. Inte desto mindre så talar den för handen varande ekonomiska situationen för att prisstegringarna under detta år kan bli större än vad regeringen bedömer som sannolikt — om man inte vidtar kraftfulla åtgärder för att begränsa inflationen. I den mån prisstegringarna blir större än vad regeringen räknat med påverkas sannolikt den privata konsumtionsutvecklingen i en negativ riktning.

Å andra sidan bör framhållas, heter det i motionen, att konjunkturinstitutet för sin del ansett att den privata konsumtionen kommer att öka med 3,5 % under 1979 — alltså klart mer än vad regeringen stannat för. Till grund för institutets bedömning ligger en förutsättning om att sparbenägenheten nu — efter ökningarna under senare år — kommer att vika. Regeringen har däremot förutsatt att sparbenägenheten skall ligga kvar på en fortsatt hög nivå, med en i förhållande till konjunkturinstitutets bedömningar lägre konsumtionsstegring som följd. Skulle den av konjunkturinstitutet beräknade ökningen komma till stånd, framstår den i så fall som större än vad vi i ett längre perspektiv — med hänsyn till alla de krav som bl. a. föreligger på investeringsområdet — kan avdela för ökningarna på detta område.

I fråga om bostadsbyggandet har regeringen enligt motionärernas mening gjort en optimistisk bedömning. Detta beräknas öka med 8 à 9 % i volym under 1979. Om man inte snabbt förstärker insatserna på det bostadspolitiska området och bättre kontrollerar kostnadsutvecklingen så finns det emellertid risk för att bostadsbyggandet inte alls kommer att uppnå de tal man nu räknar med i finansplanen.

Även om läget på en rad punkter fortfarande är osäkert finns det enligt motionärerna mycket som nu talar för att den svenska ekonomin kommit in i en uppåtgående konjunkturfas. Själva takten i uppgången kan komma att avvika från regeringens bedömningar. På kapitalbildningens och på exportens områden förefaller regeringen att ha varit optimistisk i överkant medan man i fråga om den privata konsumtionen varit mer försiktig än konjunkturinstitutet. Totalt sett bör dock uppgången i den svenska ekonomin bli klart markerad under 1979 vilket i så fall bör innebära att vi kan återta en del av det som förlorats under de två åren 1977 och 1978.

I fråga om finanspolitikens uppläggning konstaterar motionärerna att folkpartiregeringens finansplan inte innehåller några förslag till ekonomisk-politiska åtgärder. I ett läge då vår samlade produktion beräknas öka kraftigare än någon gång tidigare under 1970-talet låter man helt enkelt den ekonomiska politiken oförändrat rulla vidare. Om regeringens optimistiska prognoser för 1979 skulle förverkligas är enligt motionärernas mening finanspolitiken alldeles för expansiv. Den representerar i så fall en bakvänd stabiliseringspolitik genom att vara mycket expansivare under 1979 — då produktionen beräknas öka med 5,5 % — än vad som exempelvis var fallet 1977 då BNP minskade med 2,5 %.

Det väldiga budgetunderskottet, som i väsentliga delar inte gett upphov till någon real efterfrågan under 1978 och 1979, har i stället skapat en överlikviditet som nu utgör ett allvarligt inflationshot inför utvecklingen under kommande år, anför motionärerna. Dessa effekter kommer sannolikt inte att få någon större omfattning förrän under senare delen av 1979 och under 1980. Men då kan den snabba ökningen av penningmängd och likviditet utlösa en okontrollerbar pris- och kostnadsutveckling. Då kan sysselsättningen på nytt komma att vika och företagens investeringsvilja ytterligare försvagas.

Vad som i detta läge behövs är enligt motionärernas mening en finansiell åtstramning av i första hand den kraftiga överlikviditet som skapats inom företagssektorn. Det är denna överlikviditet som hotar den framtida stabiliseringen av vår ekonomi genom de inflationsdrivande effekter den får på kreditmarknad, avtalsrörelse och betalningsbalans. Mot bakgrund av den redovisning av företagssektorns finansiella utveckling som ges i finansplanen och nationalbudgeten skulle det finnas anledning att sterilisera överlikviditeten inom företagssektorn i en omfattning som svarar mot åtskilliga miljarder kr. Näringslivets finansiella sparande för-

bättras med nära 30 miljarder kr. mellan 1977 och 1979. Det ligger nu på en högre nivå än i en rad andra OECD-länder. En fortsatt snabb prishöjning inom den svenska exportindustrin kan göra denna situation ännu mera tillspetsad, anför motionärerna. De hänvisar i sammanhanget till förslaget om en allmän produktionsfaktorskatt i motionen om skattepolitiken.

Tidpunkten för produktionsfaktorskattens införande måste, anför motionärerna, väljas med hänsyn till behovet att i tid kunna bromsa den inflationsutveckling som regeringens nuvarande politik hotar att leda till. Ju längre man skjuter på en förr eller senare ofrånkomlig åtstramning av finanspolitiken, desto större risk är det att inflationen hinner ta fart och desto kraftigare åtgärder måste man då sätta in för att få bukt med denna. Ju längre man dröjer med åtgärderna, desto större blir riskerna att utvecklingen på kreditmarknaden och på valutaområdet leder till ett nästan okontrollerbart tillstånd. Enligt motionärernas mening bör en viss åtstramning sättas in redan under loppet av innevarande år. Om den nu förutsedda konjunktur- och likviditetsuppgången kommer till stånd, bör en mer allmän finansiell åtstramning åstadkommas under 1980 genom att man då inför den föreslagna produktionsfaktorskatten. Beslut om detta bör emellertid ske på ett relativt tidigt stadium under 1979.

Det bör enligt motionärerna vidare övervägas om inte särskilda åtgärder måste sättas in om tendenser till kraftiga övervinster börjar uppträda i enskilda företag eller branscher under 1979 och 1980. Dessa åtgärder kan då utformas på ett likartat sätt som skedde 1974 — dvs. med en klar inriktning på att stimulera investeringarna och i former som gav de anställda ett betydande inflytande över medlens användning.

Motionärerna konstaterar att industriinvesteringarna ligger kvar på en mycket låg nivå trots den kraftiga likviditetsökningen och företagens anmärkningsvärt stora finansiella sparande. Den borgerliga regeringens generella och ovillkorade stöd till företagens vinster har inte givit något resultat. Vad som nu behövs är en politik som verkligen omvandlar den höga likviditeten i en investeringsvilja. Man har redan nu gått för långt i fråga om en generell stimulans. Vad som enligt motionärerna i stället krävs är riktade åtgärder som ger resultat i form av offensiva och sysselsättningsskapande projekt. I motionen erinras om det redan i tidigare sammanhang framförda förslaget om en strukturfond. I motionen aviseras även förslag om förstärkta insatser för forsknings- och utvecklingsarbetet inom industrin.

Enligt motionärerna bör riskerna för en försvagning av bostadsbyggandet nu föranleda omedelbara åtgärder. Vi riskerar att hamna i en situation med stagnande bostadsbyggande samtidigt som bostadsköerna ökar. Man vidhåller därför tidigare förslag att ett stående ränte- och amorteringsfritt lån skall utgå för flerfamiljshus som igångsätts under

1979. Ett beslut härom bör åtföljas av ett prisstopp på byggnadsmaterial och en förstärkt kontroll av entreprenadpriserna.

I *motionen 1620* av Lars Werner m. fl. (vpk) pekar motionärerna i ett inledande avsnitt på några drag i den internationella kapitalistiska utvecklingen: massarbetslösheten, inflationen, de stora internationella trusternas växande betydelse, den delvisa förändringen av den internationella arbetsdelningen helt på de s. k. multijättarnas villkor, den ökande spekulatjonen. Motsägelserna och motsättningarna i kapitalismen skärps. Men de har inte — åtminstone inte än — rubbat kapitalets maktställning. De processer som pågår har en djupgående karaktär, de stör allvarligt det kapitalistiska systemet och avslöjar att det inte tryggar folkens försörjning och liv.

Man kan inte säga att kapitalismen är oförmögen att lösa världens problem idag, anför motionärerna. Det är inte dess avsikt. Och framför allt: De stora problemen i världen, massfattigdom och massarbetslöshet, det ohämmade resursslöseriet och miljövandaliseringen, massan av förtryck och förnedring har sin grund i kapitalismen, rofferiets och ut-sugningens system.

I detta perspektiv måste enligt motionärernas mening de olika kapitalistiska staternas politik sättas in. Det är, hävdar de, som ett svar på de växande motsägelserna som statsfunktionerna i den kapitalistiska världen vidgats och de olika statsapparaterna aktivt och med omfattande åtgärder griper in i själva det ekonomiska systemets funktionssätt för att skylla dess följder och stötta upp de egna kapitalägarna. Men trots den väldiga omfattningen av statsingripandena i de kapitalistiska ekonomierna har man inte kunnat undvika kristendenserna och utvecklingen in i en — trots tillfälliga korta svängningar i olika riktningar — längre depressionsvåg.

Regeringens dokument om den ekonomiska politiken präglas enligt motionärerna av en närmast rörande aningslöshet om allvaret i det ekonomiska läget i den kapitalistiska världen. Denna aningslöshet om omvärlden är inte bara en teoretisk fråga. Den upprepar sig när det gäller det egna landet och ligger till grund för det regeringen bedriver under namnet ekonomisk politik, hävdar motionärerna.

Regeringen påstår att konjunkturen under 1978 vände på "ett avgörande sätt". Att konjunkturen, det ekonomiska förloppet, började att peka i något gynnsammare riktning än under åren närmast innan torde väl rymma en viss sanning, medger motionärerna. Men vad är "avgörande" med det? Kommer vi nu att vara befriade från lågkonjunkturer? Har kapitalismens inre motsägelser och motsättningar plötsligt hävts? Har det 1978 inträffat händelser för den svenska ekonomin som brutit den långsiktiga trenden mot en successivt djupnande lång vågdal?

Inget av detta har hänt, hävdar motionärerna. Inte ens arbetslösheten

har i verkligheten ännu minskat trots att företagen har ett något gynnsammare orderläge än förut. Den investeringsökning som regeringen kalkylerar med för den svenska industrin kommer inte på långt när att väga upp de senaste årens kraftiga investeringsminskningar. Regeringen övervärderar styrkan i omsvängningen.

De kristendenser som kommit till uttryck under 1970-talet har enligt motionärerna skapat problem för borgerlighetens ekonomer och politiker. De har inte kunnat finna en politik som kunnat lösa upp dessa tendenser, därför att en sådan inte står att finna inom det nuvarande samhällets ramar. De har inte velat förstå vad som krävs, men de har ändå tagit initiativ och försökt påverka utvecklingen, låt vara till folkflertalets nackdel. Men den svenska folkpartiregeringen varken förstår situationen eller tar några som helst egna initiativ på den ekonomiska politikens områden. Regeringen förlitar sig istället på att det skall bli en "exportledd tillväxt", anför motionärerna, och för att få denna förtröstan på exportkapitalet att verka som politik påstår den att den genom att skapa "förutsättningar för exportledd tillväxt" givit den ekonomiska politiken en "i grunden offensiv inriktning". I folkpartiets Sverige är det således offensiv politik att överlåta åt storfinansen inom exportindustrin att leda den ekonomiska utvecklingen!

Regeringens passiva hållning gentemot ekonomins utveckling kommer enligt motionärernas mening till uttryck på många sätt i budgetpropositionen. Den uppmanar direkt kapitalisterna att så mycket som möjligt slå mynt av den sannolikt stundande högkonjunkturen: Företagen skall inte planera med sikte på att en ny nedgång kan komma. De bör istället utnyttja tillfället "att förnya och förändra svenskt näringsliv". Men initiativet det skall enligt regeringen vara hos kapitalägarna.

Utvecklingen i Sveriges ekonomi avviker enligt motionärerna inte i sina huvuddrag från kapitalismens utveckling internationellt, men Sverige har under 1970-talet snarast haft en sämre utveckling än genomsnittet i den kapitalistiska världen. Det gäller om såväl bruttonationalprodukten som industriproduktionen att tillväxttakten varit klart under OECD-genomsnittet. Inflationstakten, som under de första åren av årtiondet i Sverige höll sig något under OECD-snittet, har under flera år legat över. Kronan har devalverats. Sverige har upptagit stora lån utomlands. Samtidigt har koncentrationen av makt och kapital fortgått i oförminskad styrka. Den regionala obalansen har skärpts och flyttlasspolitiken åter börjat komma till heders. Viktiga delar av det svenska näringslivet har varit särskilt hårt drabbade. Några har t. o. m. nedrustats. Som regeringen framhåller i finansplanen: "Sverige var det första land som lade fast ett program för att minska varvskapaciteten." Under den borgerliga trepartiregeringens period sänktes levnadsstandarden för folkflertalet, anför det i motionen.

Den relativa tillbakagången under 1970-talet för den svenska ekono-

min gentemot andra kapitalistiska stater är ett faktum, som när det gäller den materiella levnadsnivån enligt motionärernas mening ändå inte får överdramatiseras. Sverige hade ett gott utgångsläge. Och den svenska samhällsmekanismen har visat sig hittills kunna klara att uppmot en halv miljon människor som vill, men inte får komma in på den ordinarie arbetsmarknaden, står utanför denna. Men den relativa tillbakagången för Sverige är ändå illavarslande. Frågan är emellertid om den svenska kapitalismen är på relativ tillbakagång. Det är skillnad på Sverige och Sveriges kapitalister, heter det i motionen.

I motionen redovisas vpk:s alternativ, ett antal krav som enligt motionärerna skall bryta nuvarande tendenser i den ekonomiska utvecklingen och innebära en ny politik, en arbetarpolitik, som syftar till att bana väg för en socialistisk samhällsomvandling.

Under den närmaste treårsperioden

- 100 000 nya jobb på 12 månader, 300 000 nya jobb under perioden.
- Alla ungdomar garanteras arbete, praktik eller utbildning.
- Samma rätt till utbildning, arbete och lön för kvinnor och män lagfästes.
- Wallenbergsimperiet överföres i samhällets ägo under demokratisk kontroll.
- Till en samhällsfond avsättes varje år fem miljarder kr. av vinster och stora förmögenheter.
- Demokratiska fri- och rättigheter för lönarbetarna på arbetsplatserna.
- Rösträtt för invandrare även i riksdagsval.
- Avveckling av kärnkraften påbörjas, satsning på varaktiga energikällor.
- Pris- och hyresstopp. Kamp mot monopolens grepp över priser och hyror.
- Bort med moms på maten. Hård beskattning av kapital och profiler.

Under 1980-talet

- Alternativ produktion dvs. produktion styrd av samhällets och människornas behov.
- Allas rätt till ett meningsfullt arbete säkras.
- Diskrimineringen av kvinnorna avskaffas på alla områden.
- Affärsbanker, försäkringsbolag och övriga kreditinstitut överföres i samhällets ägo under demokratisk kontroll.
- Samhällsfonderna blir ägare av alla stiftelser och investmentbolag.
- Löntagarmakt på arbetsplatserna och demokratisk kontroll över det ekonomiska livet.
- Diskrimineringen av invandrarna avskaffas på alla områden.
- Kärnkraften avvecklas helt till 1990. Varaktiga energikällor spelar huvudrollen i energiförsörjningen.
- Planering av ekonomin med ökade fackliga rättigheter.
- Statskommunal progressiv enhetsskatt. Övergång till produktionsbeskattning.

- 300 000 nya och sanerade bostäder. En rymlig bostad med god standard och bra boendemiljö till överkomlig kostnad åt alla.
- 225 000 nya daghems- och fritidshemsplatser. En bra och gratis daghems- och fritidshemsplats åt alla barn.
- Sju timmars arbetsdag för alla. Sex timmars arbetsdag för alla.
- Nedskärning av de militära utgifterna med 2 miljarder kr. per år. Demokratiskt folkförsvar. Kamp för internationell nedrustning och förbud mot kärnvapen.

I motionen 1698 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) anför motionärerna att 1979 tycks bli ett bra år för svensk ekonomi. Detta trots att man knappast kan förvänta någon starkare efterfrågeökning på världsmarknaden. En expansion av exporten måste i väsentlig mån ske genom återtagande av marknadsandelar. Inom OECD-området kan efterfrågetillväxten successivt avta under 1979. Då dragkraften flyttas från USA till länder som spelar en större roll för Sveriges utrikeshandel, främst Västtyskland, kan detta positivt påverka vårt näringslivs efterfrågebild.

Den stora skillnaden för Sveriges del, jämfört med situationen då vi förra gången hade en konjunkturuppgång 1975—76, är enligt motionärerna att vi till följd av trepartiregeringens ekonomisk-politiska åtgärder och ett ansvarsfullt avtal på arbetsmarknaden 1978—79 i stor utsträckning kunnat återge svenskt näringsliv dess konkurrenskraft. Insatser för att ge vår valuta ett realistiskt värde och anpassa hemmakonsumtionen till de tillgängliga resurserna har nu givit utdelning. Förutsättningarna finns att vi en bit in på 1980-talet skall ha nått en varaktig balans mellan konsumtion och produktion och kommit till rätta med det löpande underskottet gentemot utlandet.

Det är nu förutsättningarna finns att återställa jämvikten i svensk ekonomi, understryks det i motionen. Den inhemska efterfrågan måste hållas på en sådan nivå att det yttre balansmålet inte äventyras. Vi måste utnyttja tillfället att öka våra marknadsandelar så mycket som möjligt både på export- och hemmamarknad så länge förutsättningarna härför är gynnsamma. Vi står således kvar vid den grundläggande bedömningen av svensk ekonomi som vi redovisade i partimotionen 1978/79: 94 i höstas, anför motionärerna. Detta innebär att såväl den offentliga sektorns som hushållskonsumtionens expansion på kort sikt måste begränsas för att trygga sysselsättningen och den långsiktiga välfärdsutvecklingen. Motionärerna erinrar om att de i höstas varnade för de konsekvenser folkpartiregeringens stimulanspolitik skulle föra med sig för stabiliseringspolitiken och då särskilt de förödande effekter en ny inflationsvåg skulle ge. Riksdagen beslöt halvera den av regeringen föreslagna stimulansen via inkomstskatterna.

Regeringens bedömning i höstas grundade sig på att den privata konsumtionen borde öka med 2,5 % 1979. Trots att riksdagen minskade sti-

mulansen har den siffran nu räknats upp till 2,8 %. Om man till detta skulle lägga konjunkturinstitutets bedömning av sparkvoten, vilket det finns vissa skäl som talar för med hänvisning till tidigare erfarenheter, skulle vi nå en privat konsumtionsökning på 3,5 à 4 %. En sådan händelseutveckling skulle radera den relativa stabilitet som mödosamt byggts upp under trepartiregeringens tid. Vi skulle ånyo glida in i en inflations- och kostnadsutveckling som skulle resultera i förlorade marknadsandelar och minskad sysselsättning. Motionärerna påpekar i sammanhanget att långtidsutredningen i sina bedömningar kommit fram till att de långsiktiga balansmålen förutsätter en privat konsumtionsökning med 1,8 % årligen.

I finansplanen argumenteras kring nödvändigheten av att upprätthålla den inhemska efterfrågan för att därigenom nå bättre kapacitetsutnyttjande i näringslivet. Konsumtionsstimulanser skulle i ett sådant perspektiv väga lätt i förhållande till de stora belopp som transfereras till industri- och arbetsmarknadspolitiska åtgärder. I det nuvarande ansträngda läget har sådana argument emellertid begränsad räckvidd så länge man inte kan påvisa att kostnaderna för industri- och arbetsmarknadspolitik reduceras i samma takt som konsumtionen ökar. Anställningsgarantier för de anställda vid varven är enligt motionärerna ett exempel på att regeringen i detta avseende inte lever upp till sina målsättningar.

Det finns enligt motionärerna skäl peka på att kapacitetsutnyttjandet redan nu växer i svensk industri, främst som ett resultat av exportefterfrågan. I vissa branscher och regioner finns flaskhalsproblem med överhettningseffekter som följd. Det finns därför skäl erinra om att stor försiktighet måste iakttas med expansionsåtgärder under en konjunkturuppgång. Det kan visa sig att den totala outnyttjade kapaciteten i betydande utsträckning finns i andra branscher och regioner än dem som blir föremål för en snabbt ökande efterfrågan. Motionärerna erinrar om vad som konstateras i årets finansplan, nämligen att kapacitetsutnyttjandet redan nu är högt inom de mest expansiva delarna av industrin. Överhettningssymtom sprider sig snabbt i hela ekonomin och kan äventyra hela stabiliseringspolitiken.

Endast genom att i större utsträckning styra produktionstillväxten till regioner med hög arbetslöshet kan en fördelning av efterfrågetrycket inom näringslivet åstadkommas som tryggar expansion utan inflationstryck, anför motionärerna. När nu efterfrågan på arbetskraft inom industrin för första gången på flera år väntas öka är det utomordentligt viktigt att skapa sådana incitament att kapitalet — företagsamheten — söker sig till arbetskraften istället för att söka framtvinga den motsatta utvecklingen. En förstärkt regional orientering av den ekonomiska politiken blir därför inte bara en förutsättning för full sysselsättning och regional balans utan också för inflationsbekämpningen. Särskilt betydelse-

fulla i detta sammanhang är insatser för en utjämning av skatteunderlaget mellan olika kommuner enligt kommunalekonomiska utredningens förslag.

I motionen erinras också om att det enligt centerpartiets mening krävs 400 000 nya jobb till mitten av 1980-talet. Det är den uppgift vi står inför när det gäller utformning av ekonomisk politik, närings- och regionalpolitik. I den speciella situation av ökande aktivitet Sveriges ekonomi befinner sig 1979 och 1980 kommer de regional- och branschpolitiska insatserna att spela en central roll för utfallet av den ekonomiska politiken.

I ett avsnitt av motionen om den offentliga sektorn hänvisas till uppgifter i finansplanen att det finansiella sparandet i samhället för första gången hamnar på minus. Den situationen måste med det snaraste rättas till, heter det i motionen. En viktig utgångspunkt därvidlag är självfallet att hålla tillbaka de nya anspråk som riktas mot den offentliga sektorn. Det är också så att stora budgetunderskott under en högkonjunktur begränsar handlingsmöjligheterna då tiderna blir sämre, anför motionärerna, som redovisar följande tabell för det finansiella sparandet 1979.

Hushåll	21 miljarder kronor
Bostäder	− 14 miljarder kronor
Näringsliv	5 miljarder kronor
Offentlig sektor	− 18 miljarder kronor (staten − 34, soc.försäk. + 15, kommun + 1 = − 18 miljarder kronor)
Summa	− 6 miljarder kronor

Det råder ingen som helst tvekan om att vi inte under någon längre tid kan leva med ett totalt sett negativt sparande, anför motionärerna. Det finns i princip tre vägar som står till förfogande i en sådan här situation. Det är att öka sparandet, minska utgifterna eller att låna utomlands. Om inte påfrestningarna på statens budget minskar genom en ökad aktivitet i ekonomin kan vi stå inför en situation där omfattande offentliga besparingar är det enda tillgängliga alternativet. Sådana åtgärder har måst vidtagas i andra industriländer. Centerns politik för stabilisering syftar enligt motionärerna till att undvika sådana påfrestningar.

Det krävs enligt motionärernas mening den största möjliga återhållsamhet inför nya offentliga åtaganden. Detta är i grunden en fråga om samhällssolidariteten. Samhällets åtaganden måste inriktas för de svagaste grupperna i samhället — pensionärer, sjuka, handikappade och barnfamiljerna. Redan för att kunna genomföra gjorda åtaganden för dessa grupper erfordras största möjliga restriktivitet på andra områden. De insatser som sker på andra områden måste ha till syfte att stärka och stabilisera ekonomin i sin helhet.

I slutet av detta år skall arbetsmarknadens parter träffa nya avtal,

som blir av avgörande betydelse för utvecklingen under 1980. Det finns enligt motionärerna goda förutsättningar att denna uppgörelse kommer att präglas av samma ansvar för den samhällsekonomiska utvecklingen som avtalet för 1978—79. Förutsättningen härför är i avgörande grad att inflation och inflationsförväntningar kan hållas tillbaka. Åtgärder på skatteområdet och på det familjepolitiska området bör ses i perspektiv av höstens avtalsrörelse. Motionärerna vill, när det gäller skattepolitiken, erinra om den klara prioritering av den kommunala skatteutjämningen, som riksdagen gjorde i höstas.

De kraftfulla åtgärder som vidtagits för att trygga sysselsättning och svensk industris långsiktiga utveckling måste fullföljas, anför motionärerna. Det gäller de program som beslutats för att rädda de så kallade krisbranscherna och det gäller självfallet en fortsatt hög industripolitisk beredskap. Av särskilt stor betydelse för en långsiktig näringspolitik är att hävda de mindre och medelstora företagens utvecklingsmöjligheter. De förslag centerpartiet redan nu presenterat av ekonomisk innebörd har till syfte att trygga sysselsättningen och att bevara tillgängliga resurser för framtiden. Det är, menar motionärerna, angeläget att tunga förslag av ekonomisk-politisk innebörd som skall presenteras ges en sådan utformning att de passar in i det decentraliserade ekonomisk-politiska mönster som lades av den regering som avgick hösten 1978. Därigenom läggs en stabil ekonomisk grund för en positiv välfärdsutveckling.

Övriga motioner

I motionen 577 av Lars Werner m. fl. (vpk) begärs att riksdagen hos regeringen hemställer att *prisstopp* snarast införs *på alla dagligvaror*. Motionärerna redovisar vissa beräkningar av hur en familjs hushållsbudget utvecklats under loppet av år 1978. Prognosen för 1979 ger enligt motionärerna inte något utrymme för återhämtning av de för arbetarfamiljerna m. fl. "förlorade åren". Med en beräknad prisutveckling om 5—6 % och en löneutveckling i samma storleksordning kommer eftersläpningen att kvarstå.

Även om prisstoppen inte varit effektiva har priserna under dessa perioder ökat långsammare än eljest, menar motionärerna. Ett prisstopp på dagligvaror är en första försvarslinje för de arbetandes reallöner mot inflationen och det måste gälla intill dess att nödvändiga steg tas för att angripa storföretagens prishöjarpolitik — och till dess den statliga ekonomiska politiken förs efter andra riktlinjer än nu.

I tre motioner tas upp frågan om *lantbrukets kapitalförsörjning* under år 1979.

I motionen 1106 av Alvar Andersson m. fl. (c) understryks att jordbrukets investeringar ökat kraftigt under 70-talet. Samtidigt har kredit-

försörjningen varit besvärlig under större delen av 70-talet. De senaste tre åren har lånekön i Hypoteksbanken ökat med ca 100 milj. kr. i månaden för att i dag uppgå till ca 5 miljarder kr. Mot denna bakgrund begärs att Sveriges Allmänna Hypoteksbank får gränsen för försäljning av obligationer höjd med 500 milj. kr. under år 1979.

I motionen 1125 av Karl-Anders Petersson (c) redovisas motsvarande bakgrund som i motionen 1106. Det vitsordas i motionen att dessa förhållanden skapar stora problem för det svenska jord- och skogsbruket. Genom väsentligt utökade emissionsramar för Hypoteksbanken skulle lånekön kunna minskas något år i stället för att som nu öka kraftigt varje år.

I motionen 1128 av Hans Wachtmeister m. fl. (m) tas upp såväl aktuella som långsiktiga frågor rörande lantbrukets kapitalförsörjning. I här behandlade yrkande begärs — i avvaktan på förslag till långsiktiga riktlinjer för lantbrukets kapitalförsörjning — en utökning av Hypoteksbankens emissionstillstånd med hänsyn till det extra lånebehov som gör sig gällande då, som nu är fallet, stora arealer mark utbjudes till försäljning från bolag.

Utskottet

Den svenska ekonomin befinner sig nu i en stark uppgångsfas. Uppgången var tydlig redan under andra halvåret 1978 med stigande ordergång till svensk industri, kraftigt ökad export och tendenser till vändning i arbetsmarknadsläget. Den kombinerade verkan av devalveringarna under 1977 och återhållsamma löneavtal 1978—79 har förbättrat vårt lands relativa kostnadsläge och återgett svensk industri dess konkurrenskraft.

För 1979 förutses i finansplanen en produktionsökning om 5 1/2 %, den snabbaste tillväxten under hela 70-talet. Industriproduktionen beräknas stiga med 6 %, exporten öka med 8 %.

Tabell 4. Försörjningsbalans för 1977—1979

	Miljarder kr. 1977, löpande priser	Procentuell volymför- ändring, 1975 års priser	
		1977—1978	1978—1979
<i>Tillgång</i>			
Bruttonationalprodukt	350,5	2,5	5,4
Import	90,2	-6,6	9,2
Summa tillgång	440,7	0,5	6,2
<i>Efterfrågan</i>			
Bruttoinvestering	72,2	-2,7	7,7
Näringsliv	35,2	-15,9	10,9
därav: industri	14,6	-18,0	3,1
Statliga myndigheter och affärsverk	7,9	14,1	0,4
Kommuner	14,4	0,8	4,8
Bostäder	14,7	18,6	8,6
Lagerinvestering	-2,5	(-1,4) ¹	(1,8) ¹
Privat konsumtion	188,8	-1,1	2,8
Offentlig konsumtion	100,8	3,2	2,7
Statlig	31,6	1,7	1,0
Kommunal	69,2	3,9	3,5
Tjänstenetto			
Export	85,6	7,7	8,0
Summa efterfrågan	440,7	0,5	6,2

¹ Förändring i procent av föregående års bruttonationalprodukt.

Källa: Finansplanen.

Avgörande för om exporten skall kunna öka i denna takt är dels den ekonomiska utvecklingen i våra viktigare exportländer, dels svensk industris konkurrenskraft. I finansplanen har man något justerat upp de beräkningar av OECD-ländernas och världshandelns tillväxt som man gjorde i OECD-sekretariatet i Paris i december månad. Detta påverkar i någon mån bedömningen av Sveriges exportmöjligheter under år 1979. Enligt finansplanen skulle bruttonationalprodukten för OECD-länderna totalt öka med 3 1/2 % och världshandeln växa med 5 à 6 %. I ett par av partimotionerna noteras den något mer optimistiska bedömning som gjorts i finansplanen. I motionen 1124 (s) ifrågasätts den. Enligt utskottets mening talar dock övervägande skäl för att finansplanens bedömning kan komma att infrias. Visserligen är en avsaktning i det ekonomiska tempot i Förenta staterna att vänta till följd av administrationens åtgärder men ännu under fjärde kvartalet 1978 var tillväxten i den amerikanska ekonomin obruten, hela 6 % i årstakt. Samtidigt kommer uppgången i det för Sveriges export så betydelsefulla Västtyskland allt klarare till synes.

Det bör emellertid i sammanhanget erinras om att i den mån utvecklingen i Iran allvarligt påverkar oljetillförseln och oljepriserna i världen så får det effekter på tillväxten i industriländerna och därmed på världs-

handeln. Den mer exakta omfattningen av dessa tänkbara verkningar är naturligtvis utomordentligt svårbedömd.

I fråga om svensk industris konkurrenskraft framöver görs i finansplanen den bedömningen att Sverige under år 1979 kommer att fortsätta att göra andelsvinster på exportmarknaderna i storleksordningen 4 procentenheter. Man har därvid räknat med kvardröjande effekter av de svenska företagens sänkning av sina relativa priser 1977—78. Denna sänkning gav då utslag i kraftiga vinster av marknadsandelar. I motionen 1124 (s) påpekas nu att företagen i den senaste konjunkturbarometern räknar med betydande prishöjningar, varigenom exportvolymen skulle påverkas negativt. I motionen 1698 (c) menar man att förutsättningarna finns för fortsatta marknadsvinster utomlands för svensk industri men att det förutsätter en begränsning av den inhemska efterfrågeutvecklingen.

På grundval av de erfarenhetsmässiga samband som finns mellan relativa priser och marknadsandelar har såväl konjunkturinstitutet som ekonomidepartementet räknat med marknadsandelsvinster under år 1979. En förutsättning för att dessa prognoser skall infrias är självfallet att företagen genom sin prissättning fullföljer ansträngningarna att vinna tillbaka marknadsandelar. De uppgifter som framkommit i barometerundersökningarna ingår härvidlag vissa farhågor. Det är önskvärt att företagen trots ett par år av svag lönsamhet undviker att höja priserna i en utsträckning som påverkar försäljningsvolymen negativt. Det bör uppmärksammas att också en volymökning till oförändrade priser i normalfallen bör kunna ge betydande förbättringar av lönsamheten när kapacitetsutnyttjandet är lågt. Utskottet finner det för sin del utomordentligt angeläget att företagen utnyttjar nuvarande läge med måttliga kostnadsstegringar och ledig kapacitet till fortsatta exportansträngningar och undviker prishöjningar. För nationalhushållet är det nödvändigt att vi vinner ytterligare terräng i konkurrenshänsende; vi har alltså ett betydande underskott i vår bytesbalans.

Tabell 5. Handels- och bytesbalanser 1977—1979

Milj. kr., löpande priser

	1977	1978	1979
Handelsbalans	— 4 600	+ 6 400	+ 6 900
Tjänster	— 7 300	— 8 200	— 10 300
Transfereringar	— 3 900	— 4 200 ¹	— 4 800
Korrigeringspost	+ 3 300	+ 3 300	+ 3 300
Bytesbalans	— 12 500	— 2 700	— 4 900

¹ Exkl. efterskänkta u-landskrediter om 1 100 milj. kr.

Källor: 1977 och 1978 Riksbanken och statistiska centralbyrån.
1979 Finansplanen

Under 1978 uppnåddes en uppseendeväckande förbättring av handels- och bytesbalanserna. En viktig effekt härav var att den samlade utlandsupplåningen kunde bringas ned till ett belopp av 6 1/2 miljarder kr., 1/3 av 1977 års utlandsupplåning. Den statliga utlandsupplåningen stannade 1978 vid 2 miljarder kr. Under 1979 försämras bytesbalansen åter något. Det högre efterfrågeläget i Sverige med ökande privat konsumtion och vändning i lagercykeln medför att förbättringen av handelsbalansen stagnerar och inte förmår balansera den fortgående försämringen av tjänstenettot. Det inger enligt utskottet viss oro att underskottet i bytesbalansen ökar redan under 1979, trots den allttjämt hyggliga internationella konjunkturen och trots att den inhemska efterfrågan på några viktiga områden allttjämt är återhållen. Det gäller framför allt industrins investeringar, vilka kraftigt påverkar importen när de tar fart. Den ekonomiska politiken måste mot denna bakgrund föras med stor varsamhet om den inledda stabiliseringen av vårt lands ekonomi skall kunna fullföljas framgångsrikt.

Den ekonomisk-politiska strategi som regeringen redovisar i finansplanen kan sammanfattas på följande sätt. Genom stimulans av den privata konsumtionen — beslutad av riksdagen i höstas — förbättras kapacitetsutnyttjandet i svensk industri. Härvid ökar efterfrågan på arbetskraft och de särskilda närings- och sysselsättningspolitiska insatserna kan trappas ned. Vid det högre kapacitetsutnyttjandet förbättras produktiviteten kraftigt och produktionen ökar utan att priserna behöver höjas. Tyngdpunkten i den ekonomiska politiken förskjuts från selektiv till generell politik.

I de väckta motionerna menar man att den initierade politiken i vissa hänseenden innebär risker för den långsiktiga stabiliteten i svensk ekonomi.

I motionen 1108 (m) ifrågasätts möjligheterna att nå en så pass kraftig tillväxt under 1979 som ca 5 1/2 %. Motionärerna pekar på risken för s. k. flaskhalsproblem och andra störningar i ekonomin med därav följande press uppåt på prisnivån. Man anser det vara helt klart att den största efterfrågeökningen inte kommer att riktas mot de branscher som haft den största produktionsnedgången 1976—1978. En förutsättning för att denna snabba tillväxt skall klaras är enligt motionärernas uppfattning att vi får en betydligt ökad rörlighet på arbetsmarknaden mellan företag och branscher. Arbetskraften måste förmås att flytta från företag med överkapacitet till företag med brist på arbetskraft, i första hand inom regionerna.

I motionen 1698 (c) menar man att flaskhalsproblem redan kommit till uttryck. Därför måste politiken genom kraftfulla regionalpolitiska insatser åstadkomma att efterfrågan riktas mot områden med lediga resurser. Huvudkritiken i motionen gäller den privata konsumtionen. Motionärerna pekar på att man redan i höstas varnade för de konsekvenser folkpartiregeringens stimulanspolitik skulle kunna föra med sig och då

särskilt de förödande effekter en ny inflationsvåg skulle ge. Om konjunkturinstitutets bedömning, att sparkvoten kommer att minska under år 1979, skulle visa sig vara riktig skulle vi nå en privat konsumtionsökning på 3 1/2 à 4 %. En sådan händelseutveckling skulle radera den relativa stabilitet som mödosamt byggts upp under trepartiregeringens tid, anför motionärerna. Man pekar i sammanhanget på att långtidsutredningen i sina bedömningar kommit fram till att de långsiktiga balansmålen ger utrymme för en privat konsumtionsökning med 1,8 % årligen.

I motionen 1124 (s) görs den bedömningen av den privata konsumtionen under år 1979 att ökningen snarast kan komma att bli lägre än vad som bedömts sannolikt i finansplanen, 2,8 %. Enligt motionärerna torde prisstegringarna bli större än vad regeringen antagit och de urholkar därvid köpkraften för konsumenterna. Även i denna motion menar man emellertid att återgången till en bättre balans i vår ekonomi är i fara. Utformningen av finanspolitiken hotar enligt motionärerna att helt omintetgöra de effekter man siktade till med devalveringarna. Det väldiga budgetunderskottet har i väsentliga delar inte givit upphov till någon real efterfrågan under 1978 och 1979 men har, menar motionärerna, i stället skapat en överlikviditet i ekonomin som nu utgör ett allvarligt inflationshot inför utvecklingen under kommande år. Om inte finanspolitiken stramas åt hotar en acceleration av inflationen, en ny försvagning av vår bytesbalans och därigenom på sikt även växande svårigheter på sysselsättningsens område. Motionärerna hänvisar i fråga om åtgärder till i annat sammanhang väckt förslag om införande av en produktionsfaktorskatt. Denna köpkraftsindragning skulle då i första hand riktas mot företagssektorn där överlikviditeten enligt motionärerna är mest påtaglig. Motionärerna vill emellertid inte nu binda sig för nivån i fråga om den enligt deras mening nödvändiga inkomstförstärkningen.

Utskottet kan i detta sammanhang inte underlåta att erinra om att samma motionärer som nu varnar för följderna av det stora budgetunderskottet och riskerna för ökad inflation vid riksdagens behandling i höstas av frågan om ekonomiska stimulansåtgärder hade längre gående förslag än de riksdagen slutligen beslöt. Om riksdagen hade följt dessa motionärer i höstas hade budgetunderskottet rimligen blivit ännu större och inflationsriskerna skulle ha förvärrats.

Utskottet har i det föregående refererat några huvudsynpunkter i motionerna 1108, 1124 och 1698. Också enligt utskottets mening förtjänar de väckta problemen beaktande. De har också uppmärksamats i finansplanen. I fråga om den arbetsmarknadspolitiska rörligheten anför sålunda ekonomiministern att större ansträngningar nu måste göras för att underlätta främst en yrkesmässig rörlighet på arbetsmarknaden och han understryker att en balanserad regional utveckling är ett centralt mål för den ekonomiska politiken. I fråga om de finans- och penning-

politiska avvägningarna poängterar ekonomiministern att stora anspråk ställs på en smidig anpassning av kreditpolitiken för att undvika att den likviditetsökning inom ekonomin som budgetunderskottet ger upphov till får inflationistiska effekter. Budgetpolitiken måste, anför han, successivt anpassas när ekonomin kommer närmare fullt kapacitetsutnyttjande.

Enligt utskottets mening är denna rad av uttalanden och markeringar i propositionen och i motionerna uttryck för att det nu är nödvändigt att förskjuta tyngdpunkten i den ekonomiska politiken. Uppmärksamheten måste i ökad grad riktas mot en analys av de medel som står till förfogande för att lösa de problem som aktualiseras när ekonomin närmar sig fullt kapacitetsutnyttjande. Därvid är det — som påpekas i ett par av motionerna — nödvändigt att ta in också år 1980 i bilden. Det torde råda allmän enighet om att det främst är under detta år som man riskerar att efterfrågan tar sådan fart att de tillgängliga resurserna inte räcker till. Men eftersom ekonomisk-politiska åtgärder tar avsevärd tid innan de hinner verka med full effekt, innebär det, att vi just under år 1979 måste följa utvecklingen med största uppmärksamhet och hålla en hög beredskap för att vid behov vidta de åtgärder som bedöms erforderliga.

Ett särskilt stabiliseringspolitiskt problem utgör den snabbt ökande likviditeten i det svenska samhället. Genom de stigande budgetunderskotten pumpas pengar ut på marknaden, pengar som så småningom hamnar i bankerna. Riksbanken har i takt härmed höjt bankernas likviditetskvoter fyra gånger under år 1978 i syfte att få kontroll över den eljest möjliga kreditexpansionen. Bankernas innehav av statsobligationer har därvid ökat mycket kraftigt.

Det kan i ett nationalekonomiskt sammanhang knappast hävdas att ett budgetunderskott av ungefär oförändrad storlek mellan innevarande och nästkommande budgetår utgör någon större fara så länge vi har betydande reala resurser som inte är tagna i anspråk. Problemet ligger däri att den nu föreslagna budgetens verkningar sträcker sig fram till mitten av år 1980 — och i vissa fall ännu längre — samtidigt som kredit- och penningpolitiska åtstramningsåtgärder inte får full effekt förrän efter lång tid. Även om det sålunda inte behöver inge farhågor under den närmaste tiden att budgetunderskottet ligger kvar på oförändrat hög nivå, så kan läget komma att te sig radikalt annorlunda när resursutnyttjandet i svensk ekonomi gradvis ökar och näringslivets investeringar skjuter fart. Om man i ett sådant läge vill undvika en mycket hård kreditåtstramning, som skulle ta udden av en nödvändig ökning av de produktiva investeringarna, så tvingas man i stället öka penningmängden i en omfattning som kan leda till överhettning i ekonomin.

Några delade meningar torde inte råda om att vi måste göra mycket

stora ansträngningar för att undvika att hamna i ett sådant läge.

Kreditpolitiska åtgärder torde bli nödvändiga löpande under år 1979 och hög beredskap måste i detta syfte upprätthållas. Helt klart står att ytterligare betydande ansträngningar måste göras för att i största möjliga utsträckning placera statsupplåningen långsiktigt. Utskottet vill heller inte utesluta att det redan under innevarande kalenderår kan bli nödvändigt med finanspolitiska åtgärder, som begränsar statens ianspråktagande av kapital- och kreditmarknad. Att, som krävs i motionen 1124 (s), redan nu binda sig för ekonomisk-politiska åtgärder inför 1980 av betydande omfattning är emellertid knappast lämpligt. För sådana beslut krävs att styrkan i såväl den internationella som i den svenska konjunkturen dessförinnan kan fastställas närmare. Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen samt fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret till känna.

Med det i det föregående anförda avstyrker utskottet bifall till de i motionen 1124 (s) uppdragna riktlinjerna för den ekonomiska politiken. Enligt utskottets mening bör de i sina huvuddrag överensstämmande riktlinjerna i propositionen och i motionerna 1108 (m) och 1698 (c) läggas till grund för riksdagens beslut.

De riktlinjer för den ekonomiska politiken som dras upp i motionerna 1118 (apk) och 1620 (vpk) är merendels av principiell och långsiktig art. De skulle om de antogs av riksdagen enligt utskottets mening inte ge särskilt mycket vägledning rörande hur den ekonomiska politiken i praktiken bör utformas under år 1979. I motionen 1118 krävs i stället för den nuvarande politiken "en demokratisk nationell politik som frigör sig från ett växande utlandsberoende till de kapitalistiska huvudcentra i världen". Om, som utskottet tolkat motionen, därmed åsyftas att vårt land skulle bryta sig ur det ekonomiska samarbetet med de västeuropeiska staterna och med OECD-länderna i övrigt så har utskottet en annan uppfattning därvidlag. Motionen 1118 avstyrks.

I motionen 1620 sätts Sveriges ekonomiska läge och utveckling in i ett perspektiv av den internationella kapitalistiska utvecklingen. Regeringens finansplan präglas enligt motionärerna av en närmast rörande aningslöshet om allvaret i det ekonomiska läget i den kapitalistiska världen. Denna aningslöshet sägs upprepa sig när det gäller Sverige. Enligt utskottets mening tyder emellertid snarare motionärernas konkreta förslag på omedvetenhet om de faktiska problem och uppgifter vi har att lösa i vår ekonomi. Att exempelvis höja bolagsskatten i ett läge med totalt sett alldeles för låga industriinvesteringar kan knappast vara en adekvat ekonomisk-politisk åtgärd. Inte heller är en kraftig kommunal expansion lämplig när kommunerna alltjämt ligger långt över vad som i ett längre perspektiv måste betraktas som ett för kommunerna tillgängligt resursutrymme. Om man slutligen — något som hävdats från flera håll —

riskerar få en något för hög privat konsumtion under år 1979 jämfört med vad våra resurser tillåter så är borttagandet av mervärdeskatten på mat, ytterligare höjda barnbidrag och pensioner samt hyresstopp och prisstopp på dagligvaror i det läget knappast de riktiga åtgärderna. Med det anförda avstyrks de i motionen 1620 uppdragna riktlinjerna för den ekonomiska politiken liksom yrkandet om *prisstopp på dagligvaror*.

Utskottet har i det föregående diskuterat den finanspolitiska avvägningen under år 1979 och i samband därmed de penningpolitiska perspektiven. Därvid har antytts den sparandebrist i den svenska ekonomin som riskerar bli påtaglig när industrins investeringar skjuter fart och bostadsinvesteringarna ökar samtidigt som den konsoliderade offentliga sektorn nu visar upp ett stort sparandeunderskott.

Tabell 6. Finansiellt sparande 1977—1979

Miljarder kr.

	1977	1978	1979
Hushåll	18	20	21
Bostäder	— 7	— 11	— 14
Näringsliv	— 24	— 7	5
Offentlig sektor	0	— 6	— 18
Summa	— 13	— 4	— 5

Anm. Siffrorna är avrundade till hela miljarder kr.

Källa: Finansplanen.

I kreditpolitiska termer innebär detta att staten till följd av sitt budgetunderskott måste ta i anspråk en mycket stor andel av det kreditutrymme som uppkommer under år 1979 och att utrymmet på den långa kapitalmarknaden för andra sektorer blir begränsat. Bostadssektorn måste som hittills därjämte ha prioritet.

I tre motioner 1106, 1125 och 1128 tas frågan om *lantbrukets kapitalförsörjning* upp. I motionerna yrkas med hänvisning till de ökande låneköerna att riksdagen bör ge regeringen till känna uppfattningen att Hypoteksbanken bör få en väsentligt utvidgad ram under år 1979 för emission av obligationer. I motionen 1106 preciseras kravet till att gälla en höjning av ramen med 500 milj. kr. Utskottet tolkar motionärerna så att man vill att riksdagen skall ge fullmäktige i riksbanken till känna vissa riktlinjer för avvägningen av lantbrukets emissionsutrymme under år 1979.

De i motionerna anförda faktiska förhållandena kan vidimeras av utskottet. Den inneliggande volymen av låneansökningar har ökat kraftigt på senare år.

Tabell 7. Inneliggande låneansökningar i Hypoteksbanken

Vid ingången av år	milj. kr.
1970	70
1971	244
1972	347
1973	524
1974	701
1975	956
1976	1 404
1977	2 648
1978	3 924
1979	4 969

Källa: Riksbanken.

Mot bakgrund av de ökande anspråken har den av riksbanken för varje år medgivna emissionsramen successivt höjts.

Tabell 8. Av riksbanken för Hypoteksbanken medgivet belopp för nyemission (exkl. konvertering)

År	milj. kr.
1974	275
1975	375
1976	600
1977	675
1978	900
1979	1 050

Källa: Riksbanken.

För år 1979 har, som framgår av tabellen, riksbanken hittills medgett en ökning av emissionsramen med 150 milj. kr. till 1 050 milj. kr.

Utskottet vill i anledning av ifrågavarande motionsyrkanden understryka att det från principiella utgångspunkter knappast är lämpligt att riksdagen genom preciserade anvisningar i exempelvis emissionsfrågor låser fullmäktige i riksbanken i dess ämbetsutövning. Utskottet vill dock understryka lantbrukets dokumenterade behov av långfristigt kapital och det angelägna i att dessa behov i all möjlig mån kan tillgodoses. Vad utskottet sålunda anfört bör i anledning av yrkanden i motionerna 1106, 1125 och 1128 ges fullmäktige i riksbanken till känna.

Vad utskottet anfört rörande det nödvändiga i att det överlåtes åt riksbanksfullmäktige att självständigt fortlöpande göra de avvägningar rörande kreditpolitiken som måste ske gäller i minst lika hög grad räntepolitiken. Det i motionen 1620 (vpk) begärda uttalandet om *övergång till lågräntepolitik* avstyrks därför av utskottet.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken* att riksdagen med anledning av regeringens förslag i propositionen 1978/79: 100 bilaga 1 och motionerna 1978/79: 1108 yrkandet 1 och 1978/79: 1698 yrkandet 1 samt med avslag på motionerna 1978/79: 1118, 1978/79: 1124 yrkandet 1 och 1978/79: 1620 yrkandet 2 som sin mening ger regeringen samt fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret till känna vad utskottet anfört,
2. beträffande *prisstopp på dagligvaror* att riksdagen avslår motionen 1978/79: 577,
3. beträffande *lantbrukets kapitalförsörjning* att riksdagen med anledning av motionerna 1978/79: 1106, 1978/79: 1125 och 1978/79: 1128 yrkandet 2 som sin mening ger fullmäktige i riksbanken till känna vad utskottet anfört,
4. beträffande *uttalande om övergång till lågräntepolitik* att riksdagen avslår motionen 1978/79: 1620 yrkandet 1.

B. BUDGETDEPARTEMENTET

Budgetförslaget

I propositionen 100, bilaga 2 (budgetdepartementet) har regeringen efter föredragning av statsrådet Ingemar Mundebo såvitt nu är i fråga föreslagit riksdagen att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som förordats i propositionen,

2. (4) bemyndiga regeringen att i riksgäldskontoret disponera en från 150 000 000 kr. till 175 000 000 kr. ökad rörlig kredit att på sätt som regeringen bestämmer ställas till förfogande för myndigheter som bedriver uppdragsverksamhet.

I detta sammanhang behandlar utskottet följande motioner:

1108 av Gösta Bohman m. fl. (m) vari såvitt nu är i fråga hemställs

1. (2) att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som förordats i motionen,

2. (5) att riksdagen i skrivelse till regeringen begär en redovisning av gjorda åtaganden på industripolitikens område samt möjligheterna att med hänsyn till bl. a. de förbättrade konjunkturutsikterna begränsa transfereringarna till företagssektorn,

3. (6) att riksdagen hemställer att regeringen i direktiv för myndigheternas petitaarbete uppdrar åt dessa att redovisa konsekvenserna av ett alternativ motsvarande en 5-procentig utgiftsbegränsning,

1124 av Olof Palme m. fl. (s) vari såvitt nu är i fråga hemställs att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som har förordats i motionen,

1620 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari såvitt nu är i fråga hemställs att riksdagen beslutar godkänna de allmänna riktlinjer för budgetpolitiken som förordas i motionen och avslå regeringens förslag i denna del,

1698 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) vari såvitt nu är i fråga hemställs

1. (2) att riksdagen godkänner de i motionen förordade riktlinjerna för budgetregleringen,

2. (3) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om närings- och regionalpolitikens betydelse för den ekonomiska utvecklingen,

3. (4) att riksdagen hos regeringen begär skyndsamma överläggningar mellan partierna och berörda parter om närings- och regionalpoli-

tikens inriktning med hänsyn till de samhällsekonomiska förutsättningarna samt

näringsutskottets yttrande (NU 1978/79: 2 y) över motionerna 1108 yrkandet 5 och 1698 yrkandena 3 och 4. Yttrandet återfinns som bilaga till detta betänkande.

Propositionen

I propositionen framhåller föredraganden att arbetet med att återställa balansen i den svenska ekonomin även fortsättningsvis kräver att tillväxten till väsentlig del avdelas för att förstärka exporten och investeringarna, vilket ställer stora krav på en fortsatt återhållsamhet i fråga om privat och offentlig konsumtion. För att i ett stramt statsfinansiellt läge ändå kunna förverkliga vissa högt prioriterade reformanspråk krävs enligt föredraganden en öppen attityd till möjligheten att om-disponera befintliga resurser. Ökade krav ställs då på att genom planering i god tid förutse och hinna förbereda möjliga omfördelningar.

Föredraganden understryker att för att det skall bli möjligt att i större utsträckning utsätta också befintlig verksamhet för en förutsättningslös prövning krävs att ett fördjupat analysunderlag tas fram. Detta har skett i viss utsträckning inför arbetet med budgetförslaget för 1979/80 och föredraganden redovisar positiva erfarenheter av denna metodik. Han framhåller också att kravet på budgetpolitisk restriktivitet har mött betydande förståelse hos myndigheterna.

Föredraganden framhåller att den offentliga sektorn liksom andra sektorer normalt har en produktivitetsutveckling. Dessa produktivitetsökningar har hittills i regel utnyttjats för att vid sidan av den reguljära budgetprövningen successivt höja ambitionsnivån i verksamheten i fråga. Föredraganden anser det dock nu nödvändigt att produktivitetsvinsterna tas till vara för att i större utsträckning begränsa kostnadsökningarna. När besparingsalternativ nu genomförs för flertalet myndigheter innebär detta att besparingen beräknas motsvara en genomsnittlig produktivitetsutveckling och således normalt inte begränsa myndigheternas verksamhet.

Under senare år har kraven på myndigheternas analysunderlag i fråga om omprioriteringar m. m. skärpts. Detta ställer i sin tur bestämda krav på beslutsprocessen på statsmaktsnivå, framhåller föredraganden. Det är nödvändigt att diskussionen om omprioritering förs seriöst på politisk nivå. Detta förutsätter en politisk vilja till omprövning och en mera förutsättningslös diskussion om de avvägningar som kan medverka till att ett ökat reformutrymme skapas. Sådana avvägningar kan i flera fall behöva gripa över flera myndigheters verksamhetsområden. Om de politiska besluten inte kan svara mot dessa krav kommer, un-

derstryker föredraganden, effektivitetssträvandenä inom statsförvaltningen inte att ge avsett resultat.

I propositionen behandlas vidare problemet med att en stor och växande andel av statsbudgeten utgörs av utgifter som ökar automatiskt som en följd av tidigare fattade beslut. Detta gäller bl. a. väsentliga delar av det sociala trygghetssystemet. Den situation som beskrivs i propositionen visar enligt föredraganden att ett fullföljande av tidigare åtaganden och en vidmakthållen och ytterligare befast social trygghet innebär att det statsfinansiella utrymmet redan är kraftigt intecknat. Utrymmet för reformåtaganden som ytterligare begränsar den framtida handlingsfriheten är således mycket litet.

	Utfall 1977/78 milj. kr.	Föränd- ring %	Beräknat utfall 1978/79 milj. kr.	Föränd- ring %	Förslag till stats- budget 1979/80 milj. kr.
Inkomster	112 113	+ 3,7	116 209	+ 9,1	126 819
Utgifter	137 292	+17,2	160 877	+6,8	171 869
Saldo	-25 179		-44 668		-45 050

Budgetförslaget för budgetåret 1979/80 utvisar ett i stort sett oförändrat saldo i förhållande till det beräknade utfallet för innevarande budgetår. Detta uppnås enligt föredraganden genom en återgång till mer normal inkomstutveckling, vilket bl. a. återspeglar en ökad aktivitet i ekonomin, och en mycket restriktiv prövning av utgifterna. Enligt föredragandens uppfattning skulle en fortsatt saldiförsämring inte vara förenlig med en ansvarsfull finanspolitik i den samhällsekonomiska situation som vi nu ser framför oss. Med den utveckling av efterfrågan som nu kan förutses talar såväl samhällsekonomiska som kreditmarknadspolitiska överväganden för att den erforderliga handlingsberedskapen på det finanspolitiska området i första hand måste avse restriktiva åtgärder. Mot denna bakgrund är det enligt föredraganden angeläget att understryka det ansvarstagande som är oundgängligen nödvändigt vid riksdagens behandling av budgetförslaget och de förslag med ekonomisk innebörd som kan komma att väckas med anledning härav. En utgångspunkt bör därför enligt föredraganden vara att eventuella förslag och beslut om ökade statsutgifter också åtföljs av kompensande statsfinansiella åtgärder.

Beträffande utgiftsprogrammet understryks att nya utgiftsåtaganden fått begränsas till ett fåtal av de allra mest angelägna ändamålsområdena. De områden som särskilt framhålls av föredraganden är sysselsättningen, industripolitiken, forskning och kultur, social trygghet samt särskilda åtgärder för handikappade. Härutöver aviseras regeringsförslag under våren avseende förbättringar i föräldraförsäkringen, åtgärder

inom trafikpolitiken, ställningstaganden till förslag från 1972 års skatteutredning, från kommunalekonomiska utredningen och från företagsskatteberedningen, riktlinjer för den framtida skogspolitiken, riktlinjer för den fortsatta regionalpolitiken, åtgärder inom tekoindustrin, inriktningen av industripolitiken samt inriktningen av den framtida energipolitiken.

I tabell 9 redovisas statsutgifterna för budgetåret 1979/80 enligt budgetförslaget fördelade på viktigare ändamålsgrupper.

Tabell 9. Statsutgifterna budgetåret 1979/80
(Beloppen avrundade)

Ändamål	Förslag till statsbudget 1979/80	Förändring från statsbudget 1978/79	
	milj. kr.	milj. kr.	%
Folkpensioner, sjukförsäkring m. m.	30 250	+2 170	+ 7,7
Utbildning och forskning	23 440	+2 660	+12,8
Totalförsvar	15 900	+1 130	+ 7,7
Statsskuldräntor	12 800	+4 100	+47,1
Stöd till barnfamiljer	10 700	+1 550	+16,9
Bostadspolitik	9 840	+2 130	+27,6
Arbetsmarknads- och regionalpolitik	8 960	+ 250	+ 2,8
Kommunikationer	8 040	+ 440	+ 5,8
Allmänna bidrag till kommuner	6 940	+ 360	+ 5,5
Hälsa-, sjuk- och socialvård	6 610	+1 150	+21,1
Rätts- och polisväsende	6 030	+ 690	+12,9
Internationellt bistånd m. m.	4 580	+ 410	+ 9,8
Energipolitik	3 650	—	—
Näringspolitik	3 610	— 340	— 8,6
Övrigt	20 520	— 510	—
Totala statsutgifter	171 870	+16 190	+10,4

I tabellen jämförs budgetförslaget för 1979/80 med statsbudgeten för 1978/79. Om jämförelsen i stället sker med det nu beräknade budgetutfallet för budgetåret 1978/79 förutses de samlade utgifterna stiga något mindre eller med 11 miljarder kr., vilket innebär en dämpning av utgifternas stegringstakt. Dämpningen sammanhänger till en del med den förutsedda förbättringen av konjunkturläget som enligt föredraganden beräknas minska behovet av särskilda industri- och arbetsmarknadspolitiska insatser. Den beräknade ytterligare nedgången i prisstegringstakten inverkar också på kalkylerna. En väsentlig faktor är vidare, framhåller föredraganden, att utgiftsprövningen har genomförts mycket restriktivt.

Totalbudgetens inkomster beräknas stiga med ca 10,6 miljarder kr. jämfört med nu beräknat utfall för innevarande budgetår. Detta innebär en uppgång med 9,1 %, dvs. ungefär samma takt som den allmänna inkomstutvecklingen i samhället. Största ökningen förutses för inkomstskattetiteln (6,5 miljarder kr.), där ökningen framför allt är att

hänföra till den aktuella avräkningen av kommunalskattemedel och beslutade höjningar av sjukförsäkringsavgiften m. m. Inkomsterna under mervärdeskattetiteln beräknas stiga med 3,1 miljarder kr., vilket sammanhänger med den förutsedda uppgången i den privata konsumtionen.

Sammanfattningsvis utvisar nu föreliggande beräkningar ett budgetunderskott om ca 45 miljarder kr. såväl budgetåret 1978/79 som budgetåret 1979/80.

Motionerna

I *motionen 1108* av Gösta Bohman m. fl. (m) understryks starkt nödvändigheten av en begränsning av den offentliga utgiftsexpansionen. Det gäller givetvis den offentliga sektorns ianspråktagande av reala resurser för konsumtions- och investeringsändamål. Inte minst måste effektiviteten inom den offentliga sektorn ägnas ökad uppmärksamhet. Den offentliga sektorns utgifter expanderar emellertid väsentligt mycket snabbare än vad konsumtionsutvecklingen ger vid handen, framhåller motionärerna, vilket beror på att vi haft den snabbaste utgiftsökningen på transfereringssidan. Och denna ökning beräknas fortsätta. Motionärerna hänvisar här till beräkningar i långtidsutredningen. Enskilda poster i transfereringarna har ökat betydligt snabbare än genomsnittet.

Den offentliga sektorns snabbt ökande utgifter för transfereringsändamål skapar naturligtvis ett motsvarande behov av snabbt ökande inkomster för att finansiera transfereringssystemet. Vi är enligt motionärerna på väg att hamna i en situation, där stat och kommun tar in allt mer pengar i form av skatter och sociala avgifter och därigenom försätter enskilda och företag i ett läge där de just på grund av bördan av skatter och avgifter blir beroende av ytterligare ökade bidrag från det allmänna. Denna onda cirkel leder till att en allt större del av nationens samlade resurser kanaliseras via stat och kommun.

Den beskrivna utvecklingen måste enligt motionärerna brytas, om vi inte snabbt skall hamna i en situation, där praktiskt taget landets samlade resurser förmedlas via det allmänna i byråkratiska — och kostsamma — former. Målmedvetna insatser måste sättas in för att bryta denna utveckling, som i annat fall leder till att en allt större del av vårt lands inkomsttagare hamnar i en helt orimlig marginalsattesituation.

Ytterligare ett problem med anknytning till den offentliga utgiftsexpansionen är enligt motionärerna statens växande budgetunderskott. För budgetåret 1979/80 förutses ett underskott på inte mindre än 45 miljarder kr. och det är sannolikt, menar motionärerna, att underskottet kan komma att bli än större. En balanserad statsbudget är i sig

inget mål, framhåller motionärerna. Den ekonomiska politikens uppgift är att skapa balans i samhällsekonomin — inte i budgeten.

Motionärerna framhåller att försämringen av Sveriges internationella konkurrensförmåga under åren 1975 och 1976 gav upphov till ett stort underskott i bytesbalansen. Hade staten inte låtit detta underskott slå igenom i ett ökat budgetunderskott, hade den ekonomiska utvecklingen under de senaste åren för såväl enskilda som företag kommit att te sig väsentligt mer krisartad än som nu blev fallet. Till betydande del är underskottet resultatet av de insatser som gjorts på arbetsmarknadspolitikens och näringspolitikens områden för att hålla sysselsättningen uppe och för att klara företag i akuta krislägen. Om målet hade varit balans i statsbudgeten, hade det inte funnits resurser för dessa insatser, framhåller motionärerna. Vi hade haft en högre arbetslöshet, fler företagskrascher och produktionen hade fallit djupare än vad som nu blev fallet. Motionärerna understryker också att underskottet inom den konsoliderade offentliga sektorn varit förhållandevis måttligt. 1977 var det inget underskott alls, och för 1978 stannade det vid 6 miljarder kr. eller ca 1,5 % av BNP.

För 1979 ter sig utvecklingen enligt motionärerna mer oroande. Mätt över kalenderåret ökar det statliga budgetunderskottet från 24 till 34 miljarder kr. och underskottet i den samlade offentliga sektorn från 6 till 18 miljarder kr. Ökningen är i första hand att hänföra till utgiftsidan. Statens inkomster ökar volymmässigt med 1,7 % efter att ha minskat både 1977 och 1978. Utgiftsökningen uppgår volymmässigt till hela 7,9 % — det är mer än den samlade volymmässiga kostnadsökningen under 1977 och 1978, som stannade vid 6,3 %.

Den snabba utgiftsökningen beror i första hand på ökade transfereeringsutgifter. Enligt den preliminära nationalbudgetens beräkningar ökar statens utgifter mellan 1978 och 1979 med 16,6 miljarder kr. i löpande priser; härav svarar ökade transfereringsutgifter för 14,2 miljarder kr. Ökade transfereringar till kommunerna (+4,5 miljarder kr.) och till företagen (+4,0 miljarder kr.) svarar för mer än hälften av den totala utgiftsökningen. Transfereringsökningen till företagssektorn sammanhänger främst med de särskilda industripolitiska satsningarna på varvsindustrin, stålindustrin, skogsindustrin m. fl. branscher.

Med hänsyn till den uppgång i den svenska konjunkturen som väntas ske under innevarande år är enligt motionärerna de stora budgetunderskotten förenade med avsevärda risker. De medverkar till en likviditetsökning i den svenska ekonomin som kan komma att verka inflationsdrivande. Ökade insatser kommer under innevarande och nästa år att bli erforderliga för att hålla underskottet inom rimliga gränser. Givetvis bör dessa insatser ta sig uttryck i en allmänt restriktiv utgiftsprövning, menar motionärerna. En fortlöpande omprövning av gjorda utgiftsåtaganden bör komma till stånd. Det bör i detta syfte åläggas

myndigheterna att vid sidan av vad som hittills gällt utförligt redovisa konsekvenserna av en 5-procentig utgiftsbegränsning. Riksrevisionsverkets myndighetsgranskning bör i ökad utsträckning inriktas på att undersöka möjligheterna till besparingar.

I första hand måste återhållsamheten enligt motionärerna ta sikte på de områden som är den främsta orsaken till de ökade utgifterna. Statlig upplåning för att möjliggöra kommunala utgiftsökningar, som ligger utöver vad det på lång sikt finns samhällsekonomiskt utrymme för, ter sig sålunda alldeles felaktig. Detsamma gäller för industripolitiska satsningar, avsedda att fördröja den strukturomvandling som man i ett högkonjunkturläge har de största förutsättningarna att genomföra på ett socialt acceptabelt sätt. Inte minst med hänsyn till att konjunkturperspektivet i dag är gynnsammare än vad som tidigare kunde förutses, när staten åtog sig en rad industripolitiska kostnader, bör enligt motionärerna en översyn härvidlag komma till stånd. Det bör uppdras åt regeringen att till riksdagen återkomma med en redovisning av möjligheterna att begränsa kostnaderna för industripolitiken.

I *motionen 1124* av Olof Palme m. fl. (s) anförts att den borgerliga regeringen och sedermera även folkpartiregeringen har försökt försvara den kraftiga försvagningen av statsfinanserna med hänvisning till att detta varit nödvändigt för att upprätthålla sysselsättningen. Detta är emellertid enligt motionärernas uppfattning långt ifrån fallet. Den borgerliga regeringen hade en dålig kontroll över statsutgifterna och bedrev på vissa områden en direkt slösaktig utgiftspolitik. Som exempel anför motionärerna bl. a. att handlingsförlamningen på energipolitikens område har kostat och kommer att kosta statskassan mångmiljardbelopp, vilket med en vettig energipolitik skulle ha kunnat undvikas. En annan viktig anledning till den kraftiga försvagningen av statsfinanserna är enligt motionärerna den borgerliga regeringens användning av generella åtgärder med en låg ekonomisk-politisk effektivitet. Som exempel på detta anföras sloandet av den allmänna arbetsgivaravgiften.

Enligt motionärernas mening utgör det stora budgetunderskottet en allvarlig fara för framtiden. I en uppåtgående konjunktur medför det risker för en kraftig inflationsuppgång. De betydande ränteutgifterna in-tecknar budgetens utgiftssida på ett sätt som äventyrar en fortsatt utbyggnad av välfärden. Den svaga statsfinansiella situationen gör också att vi står sämre rustade, om vi på nytt skulle hamna i ett läge med kortsiktiga påfrestningar för sysselsättningen. Även om underskottet i sin helhet skulle kunnat placeras på den svenska kreditmarknaden, leder det dessutom till icke önskvärda effekter på förmögenhetsfördelningen, menar motionärerna. Man skuldsätter staten och därigenom alla skattebetalare med betydande belopp — men gynnar samtidigt med

olika skattefälvörer en förmögenhetsbildning hos bankerna och de grupper som har ekonomiska möjligheter att öka sin förmögenhet.

Enligt motionärernas mening bör av dessa olika skäl budgetpolitiken inriktas på att ta ner budgetunderskottet till en betydligt lägre nivå än vad det nu ligger på. Motionärerna föreslår en rad inkomstförstärkan- de åtgärder, vilka tillsammans med de finansiella effekterna av förslag på energipolitikens och skattepolitikens områden anges leda till en förstärkning av budgeten på ca 2,5 miljarder kr. — efter det att hänsyn tagits till de av motionärerna föreslagna utgiftsökningarna. Därutöver bör ytterligare åtgärder vidtagas för att ytterligare nedbringa under- skottet för budgetåret 1979/80. Motionärerna är dock inte nu beredda att ta slutlig ställning till omfattningen av dessa åtgärder.

Även om en klar förbättring av budgetläget kan åstadkommas 1980, är detta dock endast ett första steg på vägen mot en för framtiden helt nödvändig sanering av statsfinanserna, anför motionärerna. Den lång- siktiga budgetpolitiken måste inriktas på att ta ner underskottet till en nivå som står i överensstämmelse med en långsiktig balans i vår eko- nomi. Om vi inte gör detta, kommer detta underskott att ta i anspråk en alltför stor del av vårt samlade sparande — ett sparande som vi i stället för att finansiera löpande statsutgifter måste använda för att bygga upp den nya industristruktur som skall klara 1980-talets syssel- sättning och välfärd.

De i motionen redovisade inkomst- och utgiftsförändringarna i för- hållande till regeringens budgetförslag sammanfattas i följande sam- manställning:

	Milj. kr.
<i>Inkomster</i>	+ 4 390
varav	
Basen för arbetsgivaravgifter inkluderar förmån i form av bil	+ 450
Slopad indexreglering av skatteskalorna	+ 1 500
Höjd stämpelskatt	+ 550
Finansiella konsekvenser av motionärernas energipolitik	+ 800
Övrigt	+ 1 090
<i>Utgifter</i>	+ 1 952
varav	
Minskade utgifter för militärt försvar	— 449
Besparingar på jordbrukshuvudtiteln	— 250
Minskade statsskuldräntor	— 100
Utbyggnadsplan för långtidssjukvården	+ 160
Insatser för att förbättra arbetsmiljön i skolan	+ 133
Förbättringar av bostadsbidragen	+ 195
Inrättande av strukturfond	+ 2 000
Övrigt	+ 263
<i>Minskning av budgetunderskottet</i>	2 438

I *motionen 1620* av Lars Werner m. fl. (vpk) anföras att regeringen i det rådande allvarliga läget för den svenska ekonomin presenterar en närmast initiativlös budget. Regeringen hyllar enligt motionärerna filosofin att vad den kallar "offentlig" verksamhet skall stå tillbaka för den privata, dvs. för kapitalägarnas verksamhet. Den vill dämpa de "offentliga" utgifterna för att ge utrymme åt "det privata näringslivet". Denna utgångspunkt är felaktig, menar motionärerna. Mycket av den offentliga verksamheten är inte bara nödvändig utan också betydligt samhällsnyttigare än delar av produktionen inom den privata industrin.

Det stora budgetunderskott som vuxit fram under senare år innebär enligt motionärerna stora inflationsrisker, om man ser det i samband med den kraftigt ökade penningmängden och den oerhörda ansvällningen av spekulation som ägt rum de senaste åren. Men ett stort budgetunderskott isolerat behöver inte innebära negativa samhällsekonomiska följder om det inte permanentas. Det hela beror på hur det används. Används det till arbetsskapande åtgärder och till socialt nödvändiga insatser till folkflertalets fromma, höjer det aktivitetsnivån i samhällsekonomin och har därigenom en tendens att övervinna sig självt.

Regeringens budgetunderskott har emellertid enligt motionärerna inte denna karaktär utan är i mycket en passiv reflex av den samhällsekonomiska krisen. Det är framsprunget ur försöken att stimulera bolagens profiler och skyla över krisens verkningar och inte av aktiva arbetsskapande insatser som i ett längre perspektiv angriper krisens orsaker.

Faran för att inflationen, som under 1978 minskade men ändå var dubbelt så hög som under 1960-talet, på nytt skall ta ökad fart får inte underskattas, framhåller motionärerna.

I partimotioner till årets riksmöte föreslår vänsterpartiet kommunisterna en politik byggd på konkreta åtgärder för kampen mot arbetslösheten och för rätt till arbete, mot inflation och prisstegring och för allas rätt till ett bra liv, för demokrati på arbetsplatserna och i samhället, för jämställdhet mellan kvinnor och män, för ungdomens och barnens rättigheter, för fred och internationell solidaritet. De viktigaste förslagen med återverkan på den ekonomiska politiken och budgetutfallet sammanfattas av motionärerna sålunda:

1. Skärpt restriktivitet mot kapitalexport och stopp för industriutflyttning.

2. Kraftfulla åtgärder för att bekämpa arbetslösheten och skapa fler arbeten bl. a. genom ett program för 100 000 nya arbetstillfällen under de närmaste 12 månaderna: 75 000 nya, 25 000 sanerade lägenheter, 75 000 barnstuge- och fritidshemspplatser, mera personal i daghemmen, sjukvården och äldreomsorgen, åtgärder för förbättrad kollektivtrafik,

sysselsättningsgarantier vid varven, gruv- och stålbranschen och textilbranschen, bidrag till kommuner och landsting för ungdomsarbete osv.; genom ett program för nya statliga industrier med syfte att höja den allmänna förädlingsgraden i industriproduktionen och främja alternativ produktion m. m.

3. Beslutsam kamp mot inflationen genom prisstopp på alla dagligvaror, slopande av moms på maten, hyresstopp och lågräntepolitik.

4. Förbättrad social omsorg, kamp för de eftersatta gruppernas krav: utbyggnad av daghemmen och höjning av barnbidragen till 25 % av basbeloppet dvs. för närvarande 3 150 kr., höjning av grundpensionerna med 504 kr. för ensamstående och 882 kr. för ett pensionärspar plus standardsäkring och en långsiktig plan för pensionsförbättringar, säkrande av allas rätt till arbete oberoende av handikapp, ett effektivt åtgärdsprogram mot utslagningen.

5. Omedelbar nedskärning av kostnaderna för den militära verksamheten med minst 2 miljarder kr.

6. Ökad satsning på viktiga avsnitt av kulturverksamheten: ökade anslag till radio och TV, till de fria grupperna och centrumbildningarna, till förbättringar av musik- och filmutbudet m. m.

7. Skärpt kapitalbeskattning — på stora förmögenheter, arv och gåvor, realisationsvinster, ändring i avdragssystemet med bl. a. tak för ränteavdragen, slopande av indexregleringen av skatteskalen, skärpta åtgärder mot skatteflykt och skattefusk, höjning av bolagsskatten med 10 %, återinförande av en allmän arbetsgivaravgift, med undantag för kommuner och landsting, och nu beräknad i förhållande till företagens omsättning.

En rad av de krav som den nya politiken måste innehålla ställer krav på statsbudgeten, framhåller motionärerna. Men de merutgifter de innebär måste självfallet ses i förhållande till nödvändigheten av och ändamålet med utgifterna. Den mest kostnadskrävande delen i den nya politiken är programmet för skapande av 100 000 nya arbetstillfällen under ett år. Men, anför motionärerna, detta program är på sikt inte en "kostnad", och skillnaden mellan dess brutto- och nettokostnad är mycket stor. Alternativet är att 100 000 personer är arbetslösa eller sätts i någon form av arbetsmarknadsutbildning och även detta kostar samhället stora pengar. Dessutom skulle de personer som får arbete genom programmet bidra till ekonomins utveckling genom samhälleligt nyttiga och produktiva insatser, som ger upphov till inkomster och bidrar till ett bättre liv för många.

De kortsiktiga statsutgifterna för ett sådant program beräknas av motionärerna till 7—9 miljarder kr., vilket skall vägas mot de belopp på minst en miljard i månaden som kommer det privata näringslivet till del i statliga bidrag.

Motionärerna betonar att man inte bara förordar utgiftsökningar. I

de skattepolitiska motioner man lagt till årets riksdag föreslås skärpningar av skatten på stora förmögenheter, arv och gåvor, tak för räntebidragen, slopad indexreglering av skatteskalen, skärpta åtgärder mot skatteflykt och skattefusk. Därutöver är en 10-procentig höjning av den statliga bolagsvinstbeskattningen befogad, anför motionärerna, som dessutom anser att en allmän arbetsgivaravgift bör återinföras. Denna skall beräknas i förhållande till företagets omsättning och tills vidare utgå med en procent av företagets bruttointäkter av rörelse, vilket ger statskassan en inkomstförstärkning om cirka 6 miljarder kr. Undantagna från denna arbetsgivaravgift skall staten, landstingen och kommunerna vara.

I motionen 1698 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) anføres att situationen beträffande det finansiella sparandet i landet snarast behöver rättas till. En viktig utgångspunkt därvidlag är att hålla tillbaka de nya anspråk som riktas mot den offentliga sektorn. Stora budgetunderskott under en högkonjunktur begränsar handlingsmöjligheterna då tiderna blir sämre. Motionärerna menar att om inte påfrestningarna på statens budget minskar genom en ökad aktivitet i ekonomin, kan vi stå inför en situation, där omfattande offentliga besparingar är det enda tillgängliga alternativet. Samhällets åtaganden måste inriktas mot de svagaste grupperna i samhället — pensionärer, sjuka, handikappade och barnfamiljerna. Redan för att kunna genomföra gjorda åtaganden för dessa grupper erfordras största möjliga restriktivitet på andra områden. De insatser som sker på andra områden måste enligt motionärerna ha till syfte att stärka och stabilisera ekonomin i sin helhet.

När det gäller skattepolitiken erinrar motionärerna om den klara prioritering av den kommunala skatteutjämningen som riksdagen gjorde i höstas. Förutom de fördelningspolitiska aspekterna av en kommunalskatteutjämning framhåller motionärerna att det är inom den kommunala sektorn som de stora åtagandena inför framtiden har gjorts. Om detta skall kunna ske med en rimlig fördelning av bördorna mellan individer och regioner, förutsätter detta enligt motionärerna en prioritering av kommunalekonomiska utredningens förslag så som riksdagen beslutat.

Motionärerna anser det befogat att varna för en alltför lättvindig syn på frågan om konsumtionsstimulans, inte minst med utgångspunkt från den utveckling av den privata konsumtionen som nu förutspås trots den återhållsamhet centerpartiet lyckades genomdriva hösten 1978.

De kraftfulla åtgärder som vidtagits för att trygga sysselsättningen och svensk industris långsiktiga utveckling måste fullföljas, understryker motionärerna. Det gäller de program som beslutats för att rädda de så kallade krisbranscherna och det gäller en fortsatt hög industripolitisk beredskap. Av särskilt stor betydelse för en långsiktig näringspolitik är

enligt motionärerna att hävda de mindre och medelstora företagens utvecklingsmöjligheter. Motionärerna anför vidare att det är angeläget att tunga förslag av ekonomisk-politisk innebörd ges en sådan utformning att de passar in i det decentraliserade ekonomisk-politiska mönster som lades av den regering som avgick hösten 1978. Mot bakgrund av erfarenheterna från 50- och 60-talens flyttningspolitik anser motionärerna att endast genom att i större utsträckning styra produktionstillväxten till regioner med hög arbetslöshet kan en fördelning av efterfrågetrycket inom näringslivet åstadkommas som tryggar en expansion utan inflationstryck. I den speciella situation av ökande aktivitet Sveriges ekonomi befinner sig 1979 och 1980 kommer enligt motionärerna de regional- och branschpolitiska insatserna att spela en central roll för utfallet av den ekonomiska politiken. Riksdagens ställningstagande till denna förutsätter att viktiga näringspolitiska frågor klarläggs. Enligt motionärerna har den senaste tidens erfarenheter visat att näringspolitiska ställningstaganden för sin framgång är beroende av en bred politisk förankring, utan vilken såväl helhetsperspektivet på den ekonomiska politiken som kraften i besluten går förlorad. Regeringen bör därför skyndsamt kalla partierna och övriga berörda till överläggningar om dessa frågor.

Utskottet

Den statliga budgetens omslutning har ökat i snabb takt under hela 1970-talet. Det som förändrats i denna bild mot slutet av perioden är framför allt att budgetunderskottet ökat kraftigt. Som framhålls i propositionen och i ett par av motionerna har denna kraftiga underbalansering av budgeten varit nödvändig för att hålla uppe sysselsättningen under den period då en svag internationell konjunktur och framför allt svensk industris försämrade konkurrenskraft ledde till ett kraftigt bortfall av efterfrågan från utlandet.

I tabell 10 visas totalbudgetens inkomster och utgifter under budgetåren 1971/72—1979/80 i löpande priser.

Tabell 10. Totalbudgetens inkomster och utgifter budgetåren 1971/72—1979/80.

Budgetår	Inkomster (miljarder kr.)	Förändring från före- gående år (%)	Utgifter (miljarder kr.)	Förändring från före- gående år (%)	Budgetunder- skott (miljarder kr.)
1971/72	51,8	+13,6	55,5	+15,0	3,7
1972/73	54,5	+ 5,2	60,7	+ 9,4	6,2
1973/74	61,5	+12,8	70,9	+16,7	9,4
1974/75	72,5	+17,9	83,2	+17,4	10,7
1975/76	93,9	+29,6	97,7	+17,4	3,7
1976/77	104,4	+11,1	114,8	+17,6	10,5
1977/78	112,1	+ 7,4	137,3	+19,5	25,2
1978/79 ¹	116,2	+ 3,7	160,9	+17,2	44,7
1979/80 ²	126,8	+ 9,1	171,9	+ 6,8	45,1

¹ Beräknat utfall.² Regeringens budgetförslag.

Tabellen visar att ökningstakten på utgiftssidan är ganska likartad mellan åren fram till 1979/80. Däremot visar inkomsterna en mycket ojämn utveckling under perioden, med låga ökningstal under de avslutande åren då budgetunderskottet visar en så markant ökning.

Den förhållandevis långsamma inkomstutvecklingen under senare budgetår sammanhänger i första hand med en låg real tillväxt i ekonomin. Samtidigt har utgifterna fortsatt att öka i snabb takt. Till detta finns två huvudförklaringar. Dels har mycket omfattande satsningar gjorts på arbetsmarknads- och näringspolitikens områden. Dels finns, som framhålls i propositionen, en stark automatik på budgetens utgiftssida. Det gäller bl. a. huvuddelen av det sociala trygghetssystemet. Den snabba prisstegringen t. o. m. 1977 har också starkt bidragit till att driva upp utgifterna.

Prisutvecklingens betydelse kan i någon mån åskådliggöras i följande tabell:

Tabell 11. Statens inkomster och utgifter 1977—1979

	Milj. kr., löpande priser			Volymförändring, % per år ¹		
	1977	1978	1979	1976— 1977	1977— 1978	1978— 1979
1 Inkomster	93 839	95 968	102 660	-6,4	-7,6	1,7
2 Utgifter	105 970	120 392	137 010	3,4	2,9	7,9
varav:						
Transfereringar	71 380	81 478	95 660	5,9	3,1	11,6
Konsumtion	29 970	33 359	35 930	0,5	1,1	0,9
Investering	3 179	4 107	4 420	-3,9	19,0	2,4
3 Finansiellt sparande	-12 131	-24 424	-34 350	..	..	..
4 Finansiella trans- aktioner	5 619	9 206	9 950	..	..	..
5 Totalsaldo	-17 750	-33 630	-44 300	..	..	..

¹ Deflatering med konsumentprisindex.

Källa: Finansplanen

Räknat i fasta priser hade vi alltså en nedgång i statsinkomsterna under kalenderåren 1977 och 1978 medan en mindre ökning förväntas under 1979. Av tabellen framgår också klart att ett karakteristiskt drag i utgiftsutvecklingen är den snabba ökningen av transfereringarna.

Som framgår av tabell 10 dämpas utgiftsutvecklingen väsentligt 1979/80 jämfört med tidigare budgetår. I propositionen anges som förklaringar härtil att den förutsedda förbättringen av konjunkturläget kan beräknas minska behovet av särskilda industri- och arbetsmarknadspolitiska insatser. Den beräknade ytterligare nedgången i prisstegringstakten inverkar också på kalkylerna. En väsentlig faktor är vidare att utgiftsprövningen har genomförts mycket restriktivt.

Även enligt utskottets mening bör den nu förutsedda uppgången i ekonomin leda till att de särskilda industri- och arbetsmarknadspolitiska insatserna kan minska i omfattning. Likaså bör den långsammare prisutvecklingen ge en dämpad utgiftsutveckling. Utskottet återkommer i ett senare avsnitt till frågan om restriktivitet i utgiftsprövningen. I detta sammanhang vill utskottet göra några allmänna kommentarer till budgetförslaget och det beräknade budgetunderskottet.

Det bör hållas i minnet att en väsentlig skillnad mellan siffrorna för budgetåret 1979/80 och de för tidigare budgetår är att det är fråga om faktiska utfallssiffror för den förflutna perioden (för 1978/79 beräknat utfall) medan det för 1979/80 rör sig om ett förslag till statsbudget. Förslagen till statsbudget brukar erfarenhetsmässigt visa en relativt låg ökningstakt i förhållande till beräknat utfall för det föregående budgetåret.

Budgetförslaget rymmer självfallet betydande osäkerhetsmoment när det gäller bedömningen av hur utgifterna faktiskt kommer att utvecklas. Detta gäller bl. a arbetsmarknads- och näringspolitiken. Budgetförslaget innebär en minskning av utgifterna (i löpande priser) på arbetsmarknads- och industridepartementens huvudtitlar med sammanlagt 8,5 miljarder kr. jämfört med det beräknade utfallet för innevarande budgetår. Det är enligt utskottets mening inte säkert att det förbättrade konjunkturläget kan ge en så snabb minskning av utgifterna på dessa områden. Visserligen finns i budgetförslaget en beräkningspost på 7 miljarder kr. upptagen under oförutsedda utgifter (mot 2 miljarder kr. i beräkningen för 1978/79). Denna post skall emellertid täcka in effekterna av aviserade förslag inom en rad områden. På arbetsmarknadspolitikens område måste också uppmärksammas att betydande insatser kan behövas också i en uppgångsfas även om de är av en annan karaktär än under utpräglade lågkonjunkturer. Hit hör åtgärder för att motverka uppkomsten av flaskhalsar i produktionen i form av åtgärder för att underlätta yrkesmässig rörlighet m. m.

En annan punkt som kräver en kommentar är utvecklingen av anslagsbehållningarna. Under de senaste åren har mycket stora anslag anvisats för åtgärder inom arbetsmarknads- och industripolitiken. Dessa

belopp har inte utbetalats i samma takt som de anvisats varför betydande medelsbehållningar byggts upp på reservations- och investeringsanslag. Vid utgången av 1977/78 uppgick dessa behållningar till 16,6 miljarder kr. I statsbudgeten för 1978/79 beräknades att 3 miljarder kr. av dessa medel skulle förbrukas. I propositionen anges nu istället att medelsbehållningarna beräknas vara oförändrade under 1978/79. Orsakerna härtill är dels att man tidigare något överskattat utbetalningstakten, dels att nya anslag anvisats som inte helt hinner utbetalas. Detta innebär att man skulle gå in i budgetåret 1979/80 med anslagsbehållningar på 16,6 miljarder kr. I budgetförslaget för 1979/80 beräknas att behållningarna kommer att minska med 1 miljard kr. under budgetåret.

Utskottet delar föredragandens uppfattning att det är svårt att i nuvarande läge göra en bedömning av anslagsbehållningarnas utveckling. Om man får en kraftig uppbyggnad av anslagsbehållningar under ett skede då omfattande anslag för arbetsmarknads- och industripolitiska ändamål anvisas är det dock rimligt att vänta att dessa behållningar i viss mån kommer att förbrukas då sådana anslag inte längre anvisas i samma takt. Utan att nu vilja göra någon annan bedömning än den som görs i propositionen vill utskottet därför peka på att oförbrukade anslagsbehållningar på mer än 16 miljarder kr. utgör ett betydande osäkerhetsmoment vad gäller statsutgifternas utveckling. Om anslagsbehållningarna förbrukas i snabbare takt än som beräknats, påverkar detta direkt budgetunderskottets storlek.

Ytterligare en omständighet beträffande budgetförslaget för 1979/80 förtjänar uppmärksammas. Det stora budgetunderskott som nu beräknas uppkomma för 1978/79 har sin grund i behovet att stimulera efterfrågan och hålla uppe sysselsättningen genom omfattande åtgärder som påverkar både inkomst- och utgiftssidan i statens budget. När konjunkturen nu vänder uppåt beräknas behovet av omfattande insatser på arbetsmarknads- och industripolitikens områden i stor utsträckning falla bort. Samtidigt påverkas inkomstsidan positivt av att vi åter får tillväxt i ekonomin. Trots detta kvarstår budgetunderskottet på oförändrat hög nivå. Detta är ett uttryck för den kraftiga automatik som finns inbyggd i statsbudgeten, inte minst i fråga om transfereringarna. Detta kan uttryckas så, att det långsiktiga, strukturella budgetunderskottet ökar mellan 1978/79 och 1979/80.

Det bör här understrykas att utskottet självfallet inte anser att budgetpolitikens uppgift är att skapa balans mellan utgifter och inkomster i statsbudgeten. Statsbudgeten är ett instrument för att nå samhällsekonomisk balans och ett rationellt utnyttjande av våra resurser. Utskottet är också väl medvetet om att budgetunderskottets storlek i sig inte utgör ett säkert mått på budgetens inverkan på samhällsekonomin. Trots detta finns det enligt utskottets mening välgrundad anledning att hysa den oro för budgetunderskottets storlek som kommer till uttryck i propositionen

och flera partimotioner. Under föregående punkt i betänkandet har utskottet pekat på de kreditpolitiska aspekterna och på de risker som den starka likviditetsökningen i ekonomin innebär. Alla torde också vara ense om att man inte, när kapacitetsutnyttjandet i ekonomin förbättras, kan leva med budgetunderskott av den storleksordning vi haft under 1978 och beräknas få 1979, motsvarande 9 à 10 % av BNP. Utskottet vill här bara peka på det förhållandet att statsskuldräntorna är den utgiftstyp som visar den klart snabbaste ökningstakten.

Som framhålls bl. a i motionen 1698 (c) innebär det förhållandet att man har ett stort budgetunderskott under en god konjunktur att man får begränsade möjligheter att vidta åtgärder då tiderna blir sämre. Det är i detta perspektiv budgetförslaget måste ses. Prognoserna för 1979 visar att efterfrågesituationen totalt sett kan förändras relativt snabbt. Den stimulans ekonomin får via statsbudgeten måste begränsas innan efterfrågan har vuxit så mycket att man når kapacitetstaket. Nu sker den snabba ökningen i produktionen från en förhållandevis låg nivå, vilket är bakgrunden till de stimulansinsatser riksdagen fattade beslut om under hösten. Inför 1980 måste dock, som utskottet anfört, finnas en handlingsberedskap på det finanspolitiska området.

Utvecklingen under de senaste åren har visat att den ekonomiska politiken för att bli framgångsrik måste möta allmän förståelse och ha en bred förankring i samhället. Ett exempel härpå är att åtgärderna för att återställa det svenska näringslivets konkurrenskraft i hög grad kunde ha omtetgjorts för den händelse arbetsmarknadens parter inte tagit det ansvar för utvecklingen som man nu visade i de löneavtal som slutits för 1978 och 1979. Ett av problemen med den statsfinansiella situationen är att det kan bli svårt att förklara och nå förståelse för sådana omfattande åtgärder som kan visa sig nödvändiga om tillväxten i efterfrågan måste dras ner och budgetunderskottet snabbt minskas. Kraftiga och snabba omläggningar av den ekonomiska politiken bör av detta skäl så långt möjligt undvikas.

Det stora budgetunderskottet är, förutom ett uttryck för den stora utgiftsautomatiken, en följd av åtgärder som vidtagits för att stimulera efterfrågan och hålla uppe sysselsättningen. Denna uppgift har försvårats av den blygsamma tillväxt i ekonomin som ägt rum under hela 1970-talet och genom den kris som delar av näringslivet genomgått till följd av de kraftiga kostnadsstegringar som tidigare inträffat. När konjunkturläget förbättras måste budgetunderskottet minskas. För att uppnå detta är det enligt utskottets mening i första hand nödvändigt att begränsa utgiftsexpansionen, vidta direkta besparingar och förstärka statsinkomsterna genom åtgärder som befrämjar den ekonomiska tillväxten och därmed skatteunderlagets utveckling. Inte minst skattepolitiken måste utformas mot denna bakgrund. Som påpekas i finansplanen skulle fortsätta skattehöjningar kunna ytterligare driva upp löneökningar och pri-

ser. En sådan utveckling leder då också till större statsutgifter i form av höjda löner för statsanställda, uppräknig av pensioner m. m. Det är därför angeläget att i tid inrikta ansträngningarna på att åstadkomma direkta besparingar och begränsa utgiftsexpansionen så att skattehöjningar så långt möjligt kan undvikas.

Föredraganden har i propositionen klart visat på det starka automatiska tryck uppåt på utgifterna som finns inbyggt i budgeten. Denna automatik, som i särskilt hög grad gör sig gällande i fråga om transfereeringsutgifter, utgör ett särskilt starkt skäl att vara försiktig med nya åtaganden.

Utskottet får anledning att återkomma till de mera långsiktiga frågorna senare under våren. Klart står dock att utrymmet för ökad offentlig konsumtion är mycket begränsat under de närmaste åren framöver. I det sammanhanget utgör den kommunala sektorn ett större problem än den statliga. Ökningen av den statliga konsumtionen har under de allra senaste åren varit mycket begränsad — en utveckling som bibehålls i regeringens budgetförslag. Den kommunala konsumtionen däremot ökar fortfarande i en alltför snabb takt. I detta sammanhang vill utskottet endast notera att prognoserna för 1979 tyder på att kommuner och landsting inte håller sig inom den ram som angavs i kommunförbundens överenskommelse med regeringen — den överenskommelse som ligger till grund för det särskilda statsbidrag som utbetalas under år 1979. Även beträffande det totala skattetrycket utgör den snabba ökningen av den kommunala utdebiteringen ett centralt problem.

Utskottet har i det föregående klargjort allvaret i det statsfinansiella läget. Det är ett oeftergivligt krav att utgiftsexpansionen begränsas. I första hand gäller detta offentliga konsumtionsutgifter. Föredraganden har i propositionen funnit det angeläget att understryka det ansvarstagande som är oundgängligen nödvändigt vid riksdagens behandling av budgetförslaget och de förslag med ekonomisk innebörd som väcks med anledning härav. Även finansutskottet vill starkt understryka vikten av att samtliga utskott vid sin beredning av budgetens olika delar intar en mycket restriktiv hållning. I de fall utskotten finner att större utgifter än regeringen föreslagit i något fall är angelägna bör förslag om utgiftsökningar så långt möjligt åtföljas av förslag till besparingar på andra punkter.

I budgetpropositionen aviseras förslag från regeringen under våren på en rad områden. Det gäller t. ex. trafikpolitiken, energipolitiken, regionalpolitiken, näringspolitiken och skattepolitiken. För att täcka in effekterna av sådana kommande förslag har regeringen under oförutsedda utgifter fört upp ett belopp av 7 miljarder kr. Mot denna bakgrund har inte heller i partimotionerna ställning tagits till dessa frågor, varför betydande osäkerhet ännu föreligger om innebörden av alla förslag som kan komma att påverka budgeten för 1979/80. Utskottet förutsätter i

sammanhanget att en återhållsam attityd intas av såväl regering som riksdagspartierna även på dessa områden. Finansutskottet får anledning att senare återkomma till de samlade effekterna på statsbudgeten av de förslag som kommer att väckas.

Utan att utskottet närmare gått in på det längre tidsperspektivet torde beskrivningen i det föregående ändå ha klargjort att budgetläget på intet sätt är ljusare framöver. Under riksdagsbehandlingen måste därför en lika restriktiv hållning intas till förslag som innebär att man i och för sig undviker utgiftsökningar för 1979/80 men som medför utgifter längre fram. Några uttalanden, som binder regeringen inför budgetarbeten avseende kommande budgetår, bör heller inte göras.

Det bör vidare vara en självklarhet att varje beslut om faktiska förändringar i någon verksamhet som har budgetmässiga konsekvenser också leder till att berört utskott räknar om ifrågavarande anslag. I den mån man beslutar om nya verksamheter bör också nya anslag föras upp i budgeten.

I den rådande situationen har finansutskottet för avsikt att under våren ingående följa behandlingen av budgetförslaget i riksdagen för att fortlöpande kunna göra de samlade bedömningar som erfordras.

I motionen 1124 (s) kritiserar budgetförslaget främst från utgångspunkten att budgetunderskottet är alltför stort. Motionärerna har en rad ändringsförslag både vad gäller inkomster och utgifter. Beträffande utgiftsförslagen vill utskottet endast anföra att förslag om inrättande av en strukturfond redan behandlats och avslagits av riksdagen vid ett flertal tillfällen under de senaste två åren samt att vissa av de föreslagna utgiftsminskningarna synes svåra att snabbt realisera.

Även på inkomstsidan framläggs ett antal förslag som riksdagen flera gånger tidigare prövat. I sedvanlig ordning underlåter motionärerna att ta hänsyn till vid vilka tidpunkter skatteuppbörd sker och därmed vilken faktisk inverkan på statsbudgeten förslagen får. Beträffande den största posten i motionen, slopande av indexregleringen av skatteskalen, torde exempelvis inkomstförstärkningen knappast kunna bli större än ca 1 miljard kr. — 500 milj. kr. mindre än vad motionärerna anger. Vidare tar motionärerna upp ett belopp av 800 milj. kr. som uppges vara den budgetförstärkning som skulle bli följd om den av motionärerna förordade energipolitiken genomfördes. Något underlag för denna beräkning presenteras inte. Utskottet finner resonemanget mycket märkligt, särskilt mot bakgrund av att regeringen ännu inte framlagt sina förslag på det energipolitiska området. En granskning av motionärernas förslag från ovan angivna utgångspunkter leder enligt utskottets mening till slutsatsen att den budgetförstärkning förslagen skulle leda till sannolikt uppgår till mindre än 1 miljard kr. De allmänna riktlinjer för budgetregleringen som förordas i motionen 1124 avstyrks av utskottet.

I motionen 1620 (vpk) tas upp en rad förslag som drastiskt skulle öka de offentliga utgifterna både på den statliga och på den kommunala sektorn. Mot bakgrund av vad utskottet anfört i det föregående om nödvändigheten av en dämpning av den offentliga utgiftsexpansionen kan utskottet inte ställa sig bakom en sådan politik. Utskottet avstyrker motionen 1620, yrkandet 3.

I motionen 1108 (m) betonas starkt nödvändigheten av att begränsa de statliga utgifterna. I detta syfte föreslås bl. a. att regeringen i direktiv för myndigheternas petitaarbete uppdrar åt dessa att *redovisa konsekvenserna av ett alternativ motsvarande en 5-procentig utgiftsbegränsning*.

Utskottet delar uppfattningen att en fortlöpande omprövning av gjorda utgiftsåtaganden bör komma till stånd. Utskottet vill samtidigt erinra om att ett sådant arbete redan pågår, vilket klart redovisas i propositionen. Sedan flera år tillbaka har de s. k. petitaanvisningarna innehållit direktiv till myndigheterna att just redovisa konsekvenserna av en 5-procentig utgiftsbegränsning (det s. k. 0-alternativet). De senaste åren har regeringen i kompletteringar till de allmänna anvisningarna ytterligare understrukt det angelägna i att myndigheterna visar återhållsamhet i sina anslagskrav och ingående redovisar tänkbara besparingar. Mot bakgrund av att erfarenheterna visat att myndigheterna haft svårt att redovisa realistiska 0-alternativ, ändrades anvisningarna inför 1979/80 till att i stället avse en 2-procentig utgiftsbegränsning. Samtidigt underströks att detta betraktades som en rimlig produktivitetsvinst och att alternativet i normalfallet skulle komma att genomföras. Försök har vidare gjorts med att på avgränsade områden utfärda särskilda anvisningar till vissa myndigheter med krav på en mera djupgående analys för att möjliggöra en omprövning av befintlig verksamhet. Budgetministern anger i propositionen att kraven på återhållsamhet i den nya formen mött förståelse hos myndigheterna och att erfarenheterna av försöksverksamheten är positiva.

Som en konsekvens av riksdagens beslut hösten 1977 om modernisering av det statliga budgetsystemet och mot bakgrund av de senaste årens erfarenheter har regeringen i augusti 1978 utfärdat nya allmänna anvisningar för myndigheternas anslagsframställningar som ersätter de anvisningar som gällt sedan 1975. Även enligt de nya anvisningarna finns ett allmänt krav på myndigheterna att redovisa ett besparingsalternativ. Närmare direktiv för hur besparingsalternativen skall utformas kommer att ges i årliga anvisningar till myndigheterna. Anvisningar för anslagsframställningar avseende budgetåret 1980/81 kommer att utfärdas inom kort. Dessa allmänna anvisningar kommer att kompletteras med särskilda anvisningar till ett begränsat antal myndigheter med krav

på fördjupat analysunderlag vad beträffar redan befintlig verksamhet. På detta sätt kan statsverksamheten successivt få en grundlig genomlysning. Det bör också erinras om att en väsentlig del av förvaltningsutredningens arbete gäller frågan om hur beslutsunderlag skall vara utformat för att möjliggöra en fortgående avvägning av befintlig verksamhet mot nya anspråk. Utskottet finner det mot denna bakgrund inte rimligt att riksdagen skulle förordna en återgång till det system som tidigare gällt, vilket ett bifall till yrkandet 6 i motionen 1108 i praktiken skulle innebära. Yrkandet avstyrks.

I motionen 1108 föreslås vidare, också som ett led i strävan att begränsa statens utgifter, att regeringen skall redovisa gjorda åtaganden på industripolitikens område samt möjligheterna att med hänsyn till bl. a. de förbättrade konjunkturutsikterna *begränsa transfereringarna till företagssektorn*. Näringsutskottet har i yttrande (NU 1978/79: 2 y) över yrkandet anfört att näringsutskottet delar motionärernas uppfattning att regeringen bör utarbeta en samlad redogörelse för gjorda åtaganden på industripolitikens område. En sådan redogörelse bör om möjligt läggas fram i den proposition om handels- och industripolitiken som enligt propositionsförteckningen är avsedd att avlämnas i mars 1979. I detta sammanhang bör regeringen enligt näringsutskottet också belysa vilka möjligheter som bl. a. med hänsyn till konjunkturförhållandena finns att begränsa transfereringarna till företagssektorn. Finansutskottet delar näringsutskottets uppfattning. Vad som sålunda anförts bör ges regeringen till känna.

I motionen 1698 (c) anförs att de kraftfulla åtgärder som vidtagits för att trygga sysselsättning och svensk industris långsiktiga utveckling måste fullföljas. Det gäller de program som beslutats för att rädda de så kallade krisbranscherna och det gäller en fortsatt hög industripolitisk beredskap. Motionärerna anför vidare att i den speciella situation av ökande aktivitet Sveriges ekonomi befinner sig 1979 och 1980 kommer de regional- och branschpolitiska insatserna att spela en central roll för utfallet av den ekonomiska politiken. Den senaste tidens erfarenheter har enligt motionärerna visat att näringspolitiska ställningstaganden för sin framgång är beroende av en bred politisk förankring, förutan vilken såväl helhetsperspektivet på den ekonomiska politiken som kraften i besluten går förlorad. Enligt motionärerna bör regeringen därför skyndsamt kalla till *överläggningar* mellan partierna och berörda parter om *närings- och regionalpolitikens inriktning* med hänsyn till de samhälls-ekonomiska förutsättningarna.

Utskottet finner det värdefullt om sådana överläggningar som motionärerna förordar kan komma till stånd. Utskottet vill dock understryka

att detta måste ske på sådant sätt att inte arbetet med de aviserade propositionerna om närings- och industripolitiken och om regionalpolitiken allvarligt försenas. Vad utskottet sålunda anfört bör ges regeringen till känna.

Motionen 1698 innehåller också ett yrkande att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om *närings- och regionalpolitikens betydelse för den ekonomiska utvecklingen*.

Det sägs i motionen bl. a. att det är möjligt att åstadkomma en fördelning av efterfrågetrycket inom näringslivet som tryggar expansion utan inflationstryck endast genom att i större utsträckning styra produktionstillväxten till regioner med hög arbetslöshet. Företagen bör enligt motionärerna söka sig till arbetskraften i stället för att tvinga fram den motsatta utvecklingen. Det anförs också i motionen att det i första hand är genom företagsledningarnas och de anställdas egen kraft som den förbättrade efterfrågan som marknaden nu erbjuder skall tas till vara.

Näringsutskottet instämmer i sitt yttrande i stort med vad som anförs i motionen om närings- och regionalpolitikens betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Ett väsentligt inslag i denna politik måste enligt näringsutskottet vara att i ökad utsträckning främja produktionstillväxten i regioner med hög arbetslöshet. Enligt näringsutskottets mening kan vidare en förbättrad lokal rörlighet på arbetsmarknaden mellan företag, branscher och yrken underlätta en effektivisering av näringspolitiken. Finansutskottet delar näringsutskottets uppfattning. Vad som sålunda anförts bör ges regeringen till känna.

I propositionen begärs att regeringen skall bemyndigas att i riksgäldskontoret disponera en från 150 milj. kr. till 175 milj. kr. *ökad rörlig kredit* att ställas till förfogande för myndigheter som bedriver uppdragsverksamhet. Utskottet tillstyrker att ramen för rörlig kredit vidgas på detta sätt.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande de *allmänna riktlinjerna för budgetregleringen* att riksdagen med anledning av regeringens förslag i propositionen 1978/79: 100 bilaga 2 moment 1 och motionerna 1978/79: 1108 yrkandet 2 och 1978/79: 1698 yrkandet 2 samt med avslag på motionerna 1978/79: 1124 yrkandet 2. och 1978/79: 1620 yrkandet 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. beträffande *redovisning av konsekvenserna av en 5-procentig utgiftsbegränsning* att riksdagen avslår motionen 1978/79: 1108 yrkandet 6,
3. beträffande *möjligheterna att begränsa transfereringarna till företagssektorn* att riksdagen med anledning av motionen 1978/79: 1108 yrkandet 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
4. beträffande *överläggningar om närings- och regionalpolitikens inriktning* att riksdagen med anledning av motionen 1978/79: 1698 yrkandet 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
5. beträffande *närings- och regionalpolitikens betydelse för den ekonomiska utvecklingen* att riksdagen med anledning av motionen 1978/79: 1698 yrkandet 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
6. beträffande *rörlig kredit* att riksdagen bemyndigar regeringen att i riksgäldskontoret disponera en från 150 000 000 kr. till 175 000 000 kr. ökad rörlig kredit att på sätt som regeringen bestämmer ställas till förfogande för myndigheter som bedriver uppdragsverksamhet.

Stockholm den 13 februari 1979

På finansutskottets vägnar

BJÖRN MOLIN

Närvarande: Björn Molin (fp), Kjell-Olof Feldt (s), Nils Asling (c), Staffan Burenstam Linder (m), Knut Johansson (s), Torsten Gustafsson (c), Paul Jansson (s), Arne Pettersson (s), Anton Fågelsbo (c), Arne Gadd (s), Knut Wachtmeister (m), Per-Axel Nilsson (s), Rolf Rämgård (c), Anita Gradin (s) och Ulla Orring (fp).

Reservationer

Reservation 1 beträffande *punkten A Ekonomidepartementet Finansplanen* av Kjell-Olof Feldt, Knut Johansson, Paul Jansson, Arne Pettersson, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson och Anita Gradin (alla s) som anser att

dels utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

Den internationella konjunkturen under år 1979 är svårbedömd. Den relativa optimism som allmänt rådde i höstas när det stod klart att man i Västtyskland och Japan skulle vidta åtgärder för att stimulera den ekonomiska tillväxten har nu förbytts i en mer pessimistisk bedömning. Visserligen tycks uppgången i Västtyskland vara stark men vissa frågetecken orsakas av den finanspolitiska åtstramning som sätts in sommaren 1979. Utvecklingen i Storbritannien på senare tid kan vidare innebära att den annars troliga uppgången där kommer av sig. Sålunda har Bank of England nyligen höjt räntan kraftigt. I Förenta staterna var den ekonomiska tillväxten god ännu under fjärde kvartalet i fjol men konjunkturkurvan pekar nu klart nedåt. Störst oro i fråga om konjunkturutvecklingen inger situationen på oljeområdet. Krisen i Iran har medfört ett betydande bortfall i tillförseln av råolja med stigande priser som följd. Om bortfallet blir långvarigt kan, som understryks i motionen 1124 (s), detta förorsaka störningar på denna för världsekonomin så betydelsefulla marknad. Mycket tyder i dag på att man måste räkna med en minskad oljetillförsel och därtill prisstegringar utöver dem som beslöts av OPEC-länderna i höstas. En sådan utveckling får påtagliga negativa effekter på världsekonomin.

Regeringen har i finansplanen reviderat upp den prognos för år 1979 som presenterades av OECD-organisationen i december månad. Regeringen har angett högre tal för såväl den ekonomiska tillväxten i OECD-området som för världshandeln. Utskottet ifrågasätter i likhet med vad som görs i motionen 1124 denna uppjustering. Mot bakgrund av vad som anförts i det föregående finns det anledning anta att den internationella konjunkturutvecklingen och utvecklingen av världshandeln under år 1979 snarast blir svagare än under 1978. Våra egna ekonomisk-politiska bedömningar bör ta sin utgångspunkt häri.

Det finns enligt utskottets mening anledning att i anslutning härtill ta upp frågan om *den mera långsiktiga utvecklingen av världsekonomin*, där en intressant analys görs i motionen 1124. Ett viktigt inslag i de senaste årens utveckling har varit förändringarna i strukturen av industriproduktionen påpekas det i motionen. Den kraftiga industriella expansionen i Japan var det första exemplet på en industrialisering utanför de "gamla" industriländernas krets. Men under senare år har därutöver en rad utvecklingsländer industrialiserats i snabb takt. De länder det gäl-

ler återfinns främst i Sydostasien och i Latinamerika. Genom en kombination av låga produktionskostnader och en modern teknologi bjuder de nu industriländerna en kraftig konkurrens på de områden som de koncentrerat sig på.

U-ländernas andel av världsexporten av industriprodukter har mellan 1960 och 1975 i stort sett fördubblats. Eftersom den industriella expansionen i dessa länder koncentrerats till ett fåtal branscher — t. ex. textil och konfektion, vissa verkstadsprodukter och elektroniska komponenter — har u-ländernas export under 70-talet emellertid växt långt snabbare än den totala handeln med dessa produkter. De har därför blivit en viktig faktor i den internationella konkurrensen och på vissa marknader har situationen kännbart förändrats för industriländerna.

Industrialiseringen i u-länderna sker i en klart snabbare takt än vad som skedde i i-länderna, när de befann sig i motsvarande utvecklingsfas. Orsaken är uppenbarligen att u-länderna i dag kan förvärva modern teknologi i stor skala. Det sker i viss utsträckning genom direkta biståndsinsatser. Men huvudparten kommer u-länderna till del genom köp av hela industriprocesser och genom multinationella företags direkta etablering.

Genom koncentrationen av industrisatsningarna till vissa speciella produktområden och genom en klar inriktning på export till i-landsmarknaderna har som motionärerna påpekar konkurrensen från u-länderna under 70-talet skapat betydande omställningsproblem inom de industrialiserade länderna. Det gäller främst teko-industrin och elektronik-industrin men betydande problem har även skapats för varven och inom handelsstålsektorn.

Mot denna bakgrund är det förklarligt att det i våra länder uppstått en debatt om behovet att skydda våra egna industrier och vår sysselsättning mot denna typ av utlandskonkurrens. Även om motiv kan finnas för handelspolitiska åtgärder under vissa förutsättningar och för speciella områden talar dock enligt utskottets mening övervägande skäl mot en allmän skärpning av handelspolitiken som ett medel att undgå de ekonomiska verkningarna för våra länder av u-ländernas begynnande industrialisering.

Det avgörande skälet för denna inställning är att vägen ut ur fattigdom och underutveckling även för dagens u-länder till en väsentlig del måste gå via en höjd teknisk nivå och ökade kapitalinsatser i en modern industriproduktion. Skall detta kunna ske måste u-ländernas produkter kunna säljas på en någorlunda fri världsmarknad, där industriländernas efterfrågan även framdeles kommer att ha en avgörande betydelse. Ett ytterligare skäl är att en utveckling mot välstånd även i u-länderna är nödvändig för vår egen ekonomiska tillväxt på sikt. Med den svenska industrins starka inriktning på export är vi beroende av en expanderande världshandel.

Mycket tyder enligt utskottets mening på att denna utveckling mot en snabb industrialisering av nya länder kommer att fortsätta. Som ett litet och exportberoende land måste vi försöka möta denna successivt skärpta konkurrens med näringspolitiska åtgärder så att nödvändiga omställningar kan genomföras i socialt acceptabla former. Det är inte genom sänkta reallöner som vi skall möta denna nya situation i världsekonomin utan genom en förnyelse och utveckling av vår industri. Härigenom lägger vi även grunden för en fortsatt välfärdsutveckling i vårt land.

Den ekonomiska utvecklingen i Sverige under 1977 och 1978. Redan 1976 framstod det som klart att den svenska ekonomin stod inför stora framtida problem. Sviterna från den internationella krisen 1974—75, den sedan dess försvagade tillväxten i OECD-området och tillkomsten av nya industriländer skulle komma att leda till en skärpt konkurrenssituation och ett betydande behov av nydaning inom det svenska näringslivet. Skulle vi klara de framtida sysselsättningskraven måste en förnyelse och utveckling komma till stånd inom vår industri. Som en följd härav var det också nödvändigt att hålla tillbaka konsumtionens tillväxt.

Mot bakgrunden av utvecklingen 1977 och 1978 — med alla de påfrestningar den inneburit för de svenska löntagarna — måste frågan ställas om utvecklingen under den borgerliga regeringens tid fört oss närmare en lösning på dessa för vår framtid så centrala problem. Tyvärr måste utskottet konstatera att detta inte är fallet. Politiken har visserligen lett till en kraftig åtstramning av den privata konsumtionen, vilket lagt tunga bördor på de lägre inkomsttagarna. Detta har emellertid skett samtidigt som den borgerliga regeringen fört en fördelningspolitik som lett till ökade klyftor i samhället. Uppoffringarna har heller inte skapat nya sysselsättningsmöjligheter genom ökade investeringar. Tvärtom har dessa minskat kraftigt. Vi har dessutom fått en lång rad krisbranscher och en växande regional obalans. Vi står med andra ord nu illa rustade att lösa 80-talets sysselsättningsproblem.

Utskottet ansluter sig till målen för den ekonomiska politiken såsom de anges i den socialdemokratiska motionen 1124. Dessa är att skapa arbete och välfärd åt alla och att fördela produktionsresultat, förmögenheter och inflytande på ett rättvist och demokratiskt sätt.

De ekonomiska förhållandena spelar en avgörande roll för samhällets möjligheter att skapa sysselsättning och en ekonomisk och social trygghet. Utvecklingen i vårt land alltsedan 1930-talet visar på ett övertygande sätt att sociala och fördelningspolitiska mål kan förverkligas både snabbare och mer genomgripande om den underliggande ekonomin är stark och expansiv.

Ett viktigt inslag i jämlikhetspolitiken är också att det råder balans

i fråga om arbete och inkomster mellan olika delar av vårt land. Tillbakagången i dessa avseenden under den borgerliga regeringens tid kräver enligt utskottets mening nu förnyade ansträngningar.

I likhet med en fortgående tillväxt av våra ekonomiska resurser är enligt utskottets uppfattning stabila priser avgörande för såväl fördelningsspolitiken som för de långsiktiga sysselsättningsmålen. En fortgående inflation leder ofta till en orättvis omfördelning av ekonomiska tillgångar och utgör på sikt även ett hot mot sysselsättningen och den internationella konkurrenskraften. En dämpning av den under senare år alltför höga inflationstakten utgör därför ett nödvändigt led i en politik som syftar till att på sikt trygga sysselsättningen och att skapa en rättvis fördelning av inkomster och förmögenhet.

En viktig förutsättning för att vi skall kunna bibehålla vårt ekonomiska oberoende och på våra egna villkor förverkliga målen om full sysselsättning och en rättvis fördelning av produktionsresultaten är vidare att vi på lång sikt har balans i våra utrikes affärer. Ett över många år bestående underskott leder till ett växande beroende av långivare. Betalningsbalansen kommer även att belastas med växande räntebetalningar. Den förbättring som kunnat registreras i vår utrikesbalans under 1978 sammanhänger i stor utsträckning med den borgerliga regeringens arbetslöshetsskapande politik. I takt med att ekonomin nu tar fart finns det mot bakgrund av den svaga finanspolitiken risk för att vi på nytt kommer in i ett läge med växande underskott. Det inger enligt utskottets mening betydande oro att vi trots den i finansplanen kalkylerade internationella konjunkturuppgången beräknas få en avsevärd försämring av vår bytesbalans under år 1979. Politiken måste därför inriktas på att åstadkomma en långsiktig och stabil balans i våra utrikes affärer.

Tabell 4. Handels- och bytesbalanser 1978—1979

Milj. kr., löpande priser

	1978	1979
Handelsbalans	+ 6 400	+ 6 900
Tjänster	— 8 200	— 10 300
Transfereringar	— 4 200 ¹	— 4 800
Korrigeringspost	+ 3 300	+ 3 300
Bytesbalans	— 2 700	— 4 900

¹ Exkl. efterskänkta u-landskrediter om 1 100 milj. kr.

Källor: 1978 Riksbanken och statistiska centralbyrån.

1979 Finansplanen

Enligt bedömningarna i budgetpropositionen kommer den ekonomiska utvecklingen under 1979 att vara kraftigt expansiv. Bruttonationalprodukten (BNP) beräknas stiga med ca 5,5 %. Praktiskt taget samtliga efterfrågekomponenter beräknas öka, den privata konsumtionen och exporten med relativt höga tal.

Industriinvesteringarna beräknas efter sitt sammantaget 30-procentiga fall under 1977 och 1978 öka med endast 3 %.

Tabell 5. Försörjningsbalans för 1977—1979

	Miljarder kr. 1977, löpande priser	Procentuell volymför- ändring, 1975 års priser	
		1977—1978	1978—1979
<i>Tillgång</i>			
Bruttonationalprodukt	350,5	2,5	5,4
Import	90,2	-6,6	9,2
Summa tillgång	440,7	0,5	6,2
<i>Efterfrågan</i>			
Bruttoinvestering	72,2	-2,7	7,7
Näringsliv	35,2	-15,9	10,9
därav: industri	14,6	-18,0	3,1
Statliga myndigheter och affärsverk	7,9	14,1	0,4
Kommuner	14,4	0,8	4,8
Bostäder	14,7	18,6	8,6
Lagerinvestering	-2,5	(-1,4) ¹	(1,8) ¹
Privat konsumtion	188,8	-1,1	2,8
Offentlig konsumtion	100,8	3,2	2,7
Statlig	31,6	1,7	1,0
Kommunal	69,2	3,9	3,5
Tjänstenetto	..	..	..
Export	85,6	7,7	8,0
Summa efterfrågan	440,7	0,5	6,2

¹ Förändring i procent av föregående års bruttonationalprodukt.

Källa: Finansplanen.

Det är sålunda en anmärkningsvärt kraftig uppgång av BNP som förutses i regeringens bedömningar. Man får gå tillbaka till slutet av 60-talet för att hitta en lika snabb tillväxt. Skillnaden är dock den att uppgången under 1979 sker i ett läge då ekonomin sedan flera år tillbaka varit praktiskt taget stillastående. Underutnyttjandet av våra ekonomiska resurser är nu betydande. Utskottet vill understryka att uppgången därför endast innebär att vi återtar en del av de produktionsmöjligheter som vi gått miste om under den borgerliga regeringens tid.

Det finns likväl anledning att ifrågasätta om denna uppgång verkligen kommer till stånd. Vad gäller exporten bygger den på flera osäkra förutsättningar. Utskottet har redan i det föregående satt ett frågetecken för den upprevidering regeringen gjort av OECD:s prognos för den internationella konjunkturutvecklingen under 1979. Sveriges export under 1979 blir i någon mån beroende av vilken bedömning som är den riktiga. Vidare tror regeringen på ett fortsatt återtagande av marknadsandelar. Enligt analyserna i finansplan och nationalbudget skulle en väsentlig anledning till de återvunna marknadsandelarna vara att den svenska industrin sänkt sina priser i jämförelse med andra länder, sänkningar som i betydande mån skulle få effekter på konkurrensläget ock-

så under 1979. De svenska företagen har emellertid på en lång rad områden återigen kraftigt höjt sina priser. Enligt föreliggande statistik steg exportprisindex under andra halvåret 1978 med drygt 10 %. Enligt den senast föreliggande konjunkturbarometern räknar man med kraftiga prishöjningar även under första kvartalet 1979. Företagen har med andra ord inte följt regeringens uppmaning att solidarisera sig med den förda devalveringspolitikens syften utan utnyttjar det utrymme som denna skapat till prishöjningar och vinstförbättringar. Detta kan få som konsekvens att den volymmässiga uppgången blir lägre än vad man förutsatt i finansplanen, vilket får effekter på produktion och sysselsättning.

Den allmänna finansiella situationen — med de kraftiga ökningarna i penningmängd och likviditet — gör att man även har anledning att ifrågasätta den prognos för konsumentprisernas utveckling under loppet av 1979 som regeringen redovisar i finansplanen. Enligt denna skulle konsumentprisstegringen begränsas till 5 à 6 % under detta år. I och för sig är detta ett med hänsyn till den långsiktiga utvecklingen för högt tal. Inflationsbekämpningen borde inriktas på en väsentligt lägre prisstegring. Med de rådande förutsättningarna kan dock stegringarna i år bli större än vad regeringen bedömer som sannolikt. Härför talar även de på senare tid kraftigt stigande importpriserna. Under november och december steg dessa med 13,4 % i årstakt.

Konjunkturinstitutet har för sin del ansett att den privata konsumtionen kommer att öka med 3,5 % under 1979 — alltså klart mer än vad regeringen anger. Till grund för institutets bedömning ligger en förutsättning om att sparbenägenheten nu — efter ökningarna under senare år — kommer att sjunka. Regeringen har däremot förutsatt att sparbenägenheten skall ligga kvar på en fortsatt hög nivå, med en i förhållande till konjunkturinstitutets bedömningar lägre konsumtionsstegring som följd. Skulle den av konjunkturinstitutet beräknade ökningen av den privata konsumtionen komma till stånd framstår den i så fall som större än vad som i ett längre perspektiv — med hänsyn till alla de krav som bl. a. föreligger på investeringsområdet — står till förfogande.

I fråga om bostadsbyggandet konstaterar utskottet att den för år 1978 utlovade igångsättningen om 60 000 lägenheter inte uppnåddes. Nu gör regeringen en liknande optimistisk bedömning för 1979. Bostadsbyggandet beräknas öka med 8 à 9 % i volym under 1979. Det bör också noteras att andelen outhyrda lägenheter i nyproduktionen nu på nytt ökar i vissa delar av landet. Detta sker parallellt med att bostadsköerna också ökar. Orsaken är att den borgerliga regeringen inte lyckats kontrollera kostnadsutvecklingen i bostadsproduktionen. Hyrorna i nyproduktionen har stigit så snabbt att många bostadssökande inte har råd att ta de nya lägenheterna. Om man inte snabbt förstärker insatserna på det

bostadspolitiska området och bättre kontrollerar kostnadsutvecklingen så finns det enligt utskottets mening risk för att bostadsbyggandet ånyo inte kommer att uppgå till den av regeringen målsatta omfattningen.

Sammanfattningsvis finns det enligt utskottet mycket som talar för att den svenska ekonomin nu kommit in i en uppåtgående konjunkturfas. Själva takten i uppgången kan komma att avvika från regeringens bedömning. Totalt sett bör dock uppgången i den svenska ekonomin bli klart markerad under 1979, vilket i så fall innebär att ekonomin återvinner en del av den tillväxt som förlorades åren 1977 och 1978.

Finanspolitikens uppläggning. Utskottet konstaterar att regeringens finansplan inte innehåller några förslag till ekonomisk-politiska åtgärder. I ett läge då vår samlade produktion beräknas öka kraftigare än någon gång tidigare under 70-talet låter man den ekonomiska politiken oförändrat rulla vidare. Om regeringens optimistiska prognoser för 1979 skulle förverkligas är enligt utskottets mening finanspolitiken alldeles för expansiv. Som påpekas i motionen 1124 representerar den i så fall en bakvänd stabiliseringspolitik genom att vara mycket expansivare under 1979 — då produktionen beräknas öka med 5,5 % — än vad som exempelvis var fallet 1977 då BNP minskade med 2,5 %.

Enligt utskottets mening talar emellertid mycket för att den expansiva effekten i första hand blir av finansiell natur. I likhet med vad som varit fallet under 1977 och 1978 förefaller finanspolitiken att i första hand ge upphov till en ökning av företagens likviditet och deras finansiella sparande och i mindre utsträckning stimulera produktionen och sysselsättningen.

Likviditetsundersökningarna inom företagssektorn är nu så kraftiga att de hotar återgången till en bättre balans i vår ekonomi. En förutsättning för att devalveringspolitiken skulle lyckas var att den följdes av en konsekvent stabiliseringspolitik. Löntagarorganisationerna tog för sin del på sig ett betydande ansvar under 1978 och 1979 för att devalveringarna skulle få sina avsedda effekter. Varken den tidigare borgerliga regeringen eller folkpartiregeringen visar emellertid ett motsvarande ansvar vid utformningen av finanspolitiken. Denna hotar nu att helt omintetgöra de effekter man siktade till med devalveringarna. Om inte finanspolitiken stramas åt, kan en acceleration av inflationen framkalla en ny försvagning av vår bytesbalans och därigenom på sikt även växande svårigheter på sysselsättningsens område.

Enligt utskottets mening måste finanspolitiken inriktas på att långsiktigt trygga sysselsättningen och återskapa den fasta grund för en fortsatt social och ekonomisk välfärdsutveckling, som nu hotar att gå förlorad. Det främsta målet bör vara att återföra ekonomin till ett läge med full sysselsättning och ett fullt utnyttjande av vårt lands produktionsmöjligheter. Den av regeringen förutsedda uppgången under 1979 kommer inte — trots att den är så pass kraftig — att föra oss tillbaka

till ett läge med full sysselsättning. Den reala expansionen måste därför fortsätta med en betydande kraft under flera år. Den måste därvid inriktas på kraftigt ökade investeringar för att vi skall kunna lösa de många krisbranschernas och krisorternas problem och skapa de nya arbetstillfällen som kommer att krävas under 80-talet.

Såväl effekterna av den borgerliga regeringens tidigare politik som folkpartiregeringens nu förda ekonomiska politik försvårar emellertid en sådan långsiktig återhämtning. Det väldiga budgetunderskottet, som i väsentliga delar inte gett upphov till någon real efterfrågan under 1978 och 1979, har skapat en överlikviditet som nu utgör ett allvarligt inflationshot under kommande år. Dessa effekter kommer sannolikt inte att vara klart urskiljbara förrän under senare delen av 1979 och under 1980, men då kan den snabba ökningen av penningmängd och likviditet utlösa en okontrollerbar pris- och kostnadsutveckling. Då kan sysselsättningen på nytt komma att vika och företagens investeringsvilja ytterligare försvagas.

Vad som i detta läge behövs är, som utskottet bedömer saken, en åtstramning av i första hand den kraftiga överlikviditet som skapats inom företagssektorn. Det är denna överlikviditet som hotar den framtida stabiliseringen av vår ekonomi genom de inflationsdrivande effekter den får på kreditmarknad, avtalsrörelse och betalningsbalans. Mot bakgrund av den redovisning av företagssektorns finansiella utveckling som ges i finansplanen och nationalbudgeten skulle det finnas anledning att sterilisera överlikviditeten inom företagssektorn i en omfattning som svarar mot åtskilliga miljarder kr. Näringslivets finansiella sparande förbättras med nära 30 miljarder kr. mellan 1977 och 1979. Det ligger nu på en högre nivå än i en rad andra OECD-länder. En fortsatt snabb prishöjning inom den svenska exportindustrin kan göra denna situation ännu mera tillspetsad.

I motionen 1629 (s) om skattepolitiken har föreslagits att man inför en allmän produktionsfaktorskatt. Avsikten med denna skatt är enligt motionärerna att den skall träffa samtliga inkomster som skapas i produktionen innan de fördelas på de i produktionen deltagande produktionsfaktorerna. Hur mycket som därefter återstår att förhandla om i avtalsrörelserna och hur detta skall fördelas på löner resp. kapitalinkomster får avgöras mot bakgrund av konjunkturförhållanden och vinstsituationen. En allmän utgångspunkt måste dock enligt motionärerna vara att denna nya skatt inte skall övervältras på vare sig exportpriserna eller på den inhemska prisnivån. I detta avseende skiljer den sig således från mervärdesskatten som genom hela sin konstruktion måste komma att höja konsumentpriserna och därigenom även — via bl. a. olika kompensationskrav — kostnadsnivån för de svenska företagen.

Det finns enligt utskottets mening mycket som talar för att den nödvändiga finansiella åtstramningen åstadkommes genom att man inför en

allmän produktionsfaktorskatt. Tidpunkten för dess införande måste anpassas till behovet att i tid kunna bromsa den inflationsutveckling som regeringens nuvarande politik hotar att leda till. Ju längre man skjuter på en förr eller senare ofrånkomlig åtstramning av finanspolitiken, desto större risk är det att inflationen hinner ta fart och desto kraftigare åtgärder måste man då sätta in för att få bukt med denna. Ju längre man dröjer med åtgärderna, desto större blir riskerna att utvecklingen på kreditmarknaden och på valutaområdet blir omöjlig att kontrollera.

Enligt utskottets mening bör en viss åtstramning sättas in redan under loppet av innevarande år. Om den nu förutsedda konjunktur- och likviditetsuppgången kommer till stånd, bör en mer allmän finansiell åtstramning åstadkommas under 1980 genom att man då inför den föreslagna produktionsfaktorskatten. Beslut om detta bör emellertid ske på ett relativt tidigt stadium under 1979. Härigenom markerar statsmakterna sin bestämda vilja att förhindra att en ny inflationsvåg — liknande den vi hade 1977 — kommer till stånd. Ett viktigt mål för den ekonomiska politiken måste i den nu föreliggande situationen vara att bryta de inflationsförväntningar som eljest kommer att uppstå.

När det gäller storleken på den förstärkning av statsfinanserna som bör uppnås talar nu kända förhållanden för att produktionsfaktorskatten borde ge en inkomstförstärkning i storleksordningen 7—10 miljarder kr., dvs. läggas på nivån 3 à 4 %. Hänsyn har därvid tagits till att en del av denna inkomstförstärkning bör användas för att sänka den direkta skatten på hushållen.

Riksdagen bör enligt utskottets mening emellertid inte nu binda sig för nivån på en produktionsfaktorskatt. Detta bör ske först när man klarare än vad som nu är fallet kan bedöma konjunkturutvecklingen och likviditets- och vinstökningarna i företagen. Skatteomläggningen för 1980, som förutses leda till en sänkning av den direkta skatten på hushållen, har också en självklar betydelse vid dessa överväganden genom att den leder till motsvarande minskningar av statens inkomster.

Det bör enligt utskottet vidare övervägas om inte särskilda åtgärder måste sättas in om tendenser till kraftiga övervinster börjar uppträda i enskilda företag eller branscher under 1979 och 1980. Dessa åtgärder kan då utformas på ett likartat sätt som skedde 1974 — dvs. med en klar inriktning på att stimulera investeringarna och i former som ger de anställda ett betydande inflytande över medlens användning.

Införandet av en allmän produktionsfaktorskatt medför att offentliga arbetsgivare belastas med samma avgifter som näringslivet får vidkännas i fråga om den del av produktionsfaktorskatten som avser löner. Om inte detta sker skulle dubbla kostnadsnivåer skapas på arbetsmarknaden med en del icke önskvärda effekter på lönebildningen som följd. Effekterna på kommunernas ekonomi av en ny avgift på deras lönekostnader

är dock inte entydig. Den på kort sikt viktigaste frågan för kommunerna är hur de totala lönekostnaderna inkl. denna nya avgift kommer att utveckla sig. Avräknas denna nya avgift i en betydande utsträckning från löneökningstrymmet kommer dess omedelbara kostnadseffekter att bli små för kommunerna. I gengäld kan den i så fall få en mera långsiktig effekt på utvecklingen av kommunernas skatteunderlag.

Enligt utskottets mening bör effekterna på kommunernas ekonomi av den nya avgiften beaktas. Detta kan dock ske först när man har en tydligare bild av den kommunala sektorns totala utveckling och i anslutning till andra skattepolitiska överväganden.

Vad som redan i dagsläget framstår som helt nödvändigt att fatta beslut om är emellertid att kraftigt öka stimulansen av industriinvesteringarna samt den tekniska utvecklingen och forskningen och att göra detta i former som verkligen effektivt påverkar investeringsaktiviteten. Trots den kraftiga likviditetsökningen och företagens anmärkningsvärt stora finansiella sparande ligger industriinvesteringarna fortfarande kvar på en mycket låg nivå. Vad som behövs är därför en politik som omvandlar den höga likviditeten i en faktisk investeringsvilja. Exempel på riktade åtgärder, som ger resultat i form av offensiva och sysselsättningsskapande projekt, är införandet av en strukturfond, ökade statliga insatser för forsknings- och utvecklingsarbetet inom industrin samt ett ökat bostadsbyggande. Därvid bör prisstopp införas på byggnadsmaterial och entreprenadpriserna kontrolleras, i enlighet med vad som sägs i motionen 1124.

Vad utskottet nu anfört innebär att utskottet ansluter sig till de *riktlinjer för den ekonomiska politiken* som anges i motionen 1124 (s). Dessa bör sålunda läggas till grund för den ekonomiska politikens utformning under år 1979. Däremot avstyrker utskottet att vare sig regeringens i finansplanen framlagda riktlinjer för den ekonomiska politiken eller riktlinjerna i motionen 1108 (m) och 1698 (c) läggs till grund för den ekonomiska politikens utformning. Utskottet har i det föregående utförligt motiverat varför de i propositionen redovisade riktlinjerna bör avvisas av riksdagen. Vad gäller riktlinjerna i motionerna 1108 och 1698 redovisas visserligen också där på centrala punkter starka invändningar mot den i finansplanen redovisade politiken. Särskilt stark är kritiken mot den svaga finanspolitiken, och i motionerna understryks riskerna härmed. Förslag om åtgärder för att föra in utvecklingen i andra banor lyser emellertid nästan helt med sin frånvaro. Härtill kommer att den i motionen 1108 presenterade politiken från fördelningsmässiga utgångspunkter är helt oacceptabel för utskottet och att de i motionen 1698 redovisade riktlinjerna är så skissartade att de knappast kan ligga till grund för ett riksdagens beslut.

De riktlinjer för den ekonomiska politiken som dras upp i motionerna 1118 (apk) och 1620 (vpk) är merendels av principiell och långsiktig

art. De skulle om de antogs av riksdagen enligt utskottets mening inte ge särskilt mycket vägledning rörande hur den ekonomiska politiken i praktiken bör utformas under år 1979. De i motionen 1620 framförda förslagen om kraftiga ytterligare stimulanser av den privata konsumtionen ter sig inte motiverade från stabiliseringspolitiska utgångspunkter. Med hänsyn till de orättvisor, som den borgerliga politiken medfört, vore dock av fördelningspolitiska skäl åtgärder motiverade för att hjälpa barnfamiljerna. Utskottet vill därvidlag hänvisa till det socialdemokratiska förslaget om en förstärkning av bostadsbidragen. Ytterligare åtgärder kan behöva sättas in på detta område framöver. En närmare precisering bör dock anstå tills frågan om skatteomläggningen för 1980 har klarnat.

I motionen 1620 föreslås även att *prisstopp på dagligvaror* omedelbart införs. Även om ett sådant ingripande vid flera tillfällen under fjolåret varit motiverat, saknas dock enligt utskottets mening för närvarande skäl för att kräva ett omedelbart prisstopp. Utskottet förutsätter därvid, att regeringen håller en hög handlingsberedskap i detta avseende.

Med det anförda avstyrker utskottet de i motionerna 1118 och 1620 uppdragna riktlinjerna för den ekonomiska politiken liksom yrkandet i motionen 1620 om prisstopp på dagligvaror.

Utskottet har i det föregående diskuterat den finanspolitiska avvägningen under år 1979 och i samband därmed de penningpolitiska perspektiven. Därvid har pekats på den sparandebrist i den svenska ekonomin som riskerar bli påtaglig när industrins investeringar skjuter fart och bostadsinvesteringarna ökar samtidigt som den konsoliderade offentliga sektorn genom den borgerliga regeringens medvetna politik nu visar upp ett stort sparandeunderskott.

Tabell 6. Finansiellt sparande 1977--1979

Miljarder kr.

	1977	1978	1979
Hushåll	18	20	21
Bostäder	- 7	-11	-14
Näringsliv	-24	- 7	5
Offentlig sektor	0	- 6	-18
Summa	-13	- 4	- 5

Anm. Siffrorna är avrundade till hela miljarder kr.

Källa: Finansplanen.

I kreditpolitiska termer innebär detta att staten till följd av sitt växande budgetunderskott måste ta i anspråk en mycket stor andel av det kreditutrymme som uppkommer under år 1979 och att utrymmet på den långa kapitalmarknaden för andra sektorer blir högst begränsat. Bostadssektorn måste som hittills därjämte ha prioritet.

I tre motioner, 1106, 1125 och 1128, tas frågan om *lantbrukets kapitalförsörjning* upp. I motionerna yrkas med hänvisning till de ökande låneköerna att riksdagen bör ge regeringen till känna uppfattningen att Hypoteksbanken bör få en väsentligt utvidgad ram under år 1979 för emission av obligationer. I motionen 1106 preciseras kravet till att gälla en höjning av ramen med 500 milj. kr. Utskottet tolkar motionärerna så att de vill att riksdagen skall ge fullmäktige i riksbanken till känna vissa riktlinjer för avvägningen av lantbrukets emissionsutrymme under år 1979.

Som redovisas i motionerna har den totala lånekön i Hypoteksbanken ökat kraftigt under 1970-talet. Enligt vad som redovisats av riksbanken inför utskottet torde emellertid kön avspegla inte endast ett ökande investeringsbehov inom jordbruket utan också de markant stegrade priserna på jordbruksfastigheter, en utveckling som knappast motverkas av att Hypoteksbanken får ett ökat utrymme på den långa kapitalmarknaden. Den växande lånekön bedöms också bero på de i jämförelse med andra lån gynnsamma lånevillkor som gäller för dessa lån.

Riksbanken har medgivit en successivt höjd emissionsram.

Tabell 7. Av riksbanken för Hypoteksbanken medgivet belopp för nyemission (exkl. konvertering)

År	Milj. kr.
1974	275
1975	375
1976	600
1977	675
1978	900
1979	1 050

Källa: Riksbanken.

För år 1979 har, som framgår av tabellen, riksbanken medgett en ökning av emissionsramen med 150 milj. kr. till 1 050 milj. kr. Storleken av denna ökning bör ses mot bakgrund av det för år 1979 mycket begränsade utrymme för obligationsemittering som torde komma att föreligga vid sidan av statens och bostadsbyggandets behov.

Utskottet vill i anledning av ifrågavarande motionsyrkanden, särskilt yrkandet i motionen 1106 med krav om en höjning av ramen för 1979 med 500 milj. kr., understryka att det från principiella utgångspunkter knappast är lämpligt att riksdagen genom preciserade anvisningar i exempelvis emissionsfrågor låser fullmäktige i riksbanken i dess ämbetsutövning. Precisering av en för Hypoteksbanken lämpligt avvägd emissionsram för år 1979 skulle därtill kräva fullständig tillgång till alla uppgifter rörande emissionsutrymme och de skilda sektorernas mot varandra vägda lånebehov. Någon sådan fullständig överblick har inte riksdagen. Utskottet vill därför i förevarande sammanhang nöja sig med att understryka att lantbrukets behov av långfristigt kapital måste vägas

mot andra sektorer behov, inte minst industrins växande behov under år 1979. Endast genom en finanspolitik som begränsar statens eget ianspråktagande av den långa kapitalmarknaden blir det möjligt att i väsentlig mån förändra den pressade situationen på kapitalmarknaden. Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna 1106, 1125 och 1128 yrkandet 2.

Vad utskottet anförst rörande det nödvändiga i att det överlätes åt riksbanksfullmäktige att fortlöpande göra de avvägningar rörande kreditpolitiken som måste ske gäller i minst lika hög grad räntepolitiken. Det i motionen 1620 (vpk) begärda uttalandet om *övergång till lågräntepolitik* avstyrks därför av utskottet.

dels utskottets hemställan under 1 och 3 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken* att riksdagen med avslag på regeringens förslag i propositionen 1978/79: 100 bilaga 1 och motionerna 1978/79: 1108 yrkandet 1, 1978/79: 1118, 1978/79: 1620 yrkandet 2 och 1978/79: 1698 yrkandet 1 samt med bifall till motionen 1978/79: 1124 yrkandet 1 som sin mening ger regeringen samt fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret till känna vad utskottet anförst,
3. beträffande *lantbrukets kapitalförsörjning* att riksdagen avslår motionerna 1978/79: 1106, 1978/79: 1125 och 1978/79: 1128 yrkandet 2,

Vid punkten B BUDGETDEPARTEMENTET Budgetförslaget

Reservation 2 beträffande *de allmänna riktlinjerna för budgetregleringen* av Kjell-Olof Feldt, Knut Johansson, Paul Jansson, Arne Pettersson, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson och Anita Gradin (alla s) som anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 49 börjar med "Den statliga" och på s. 56 slutar med "motionen 1620, yrkandet 3" bort ha följande lydelse:

Sedan regeringsskiftet 1976 har underskottet i statens budget vuxit i en takt som saknar sin motsvarighet både tidigare i vårt land och i vår närmaste omvärld. Denna utveckling visas i tabell 10.

Tabell 10. Totalbudgetens utveckling budgetåren 1975/76—1979/80

(Miljarder kr.)	Budgetår				
	1975/76	1976/77	1977/78	1978/79 ¹	1979/80 ²
Inkomster	93,9	104,4	112,1	116,2	126,8
Utgifter	97,7	114,8	137,3	160,9	171,9
Underskott	3,7	10,5	25,2	44,7	45,1

¹ Beräknat utfall.

² Regeringens budgetförslag.

Den borgerliga trepartiregeringen och sedermera även folkpartiregeringen har försökt försvara den kraftiga försvagningen av statsfinanserna med hänvisning till att stora utgifter satts in för att upprätthålla sysselsättningen. Detta är dock bara en faktor som bidrar till att förklara hur det stora budgetunderskottet uppkommit. Det är riktigt att stora utgifter fått sättas in för att möta den arbetslöshet som åtstramningspolitiken bidrog till att driva fram. En väl så viktig förklaring till försvagningen av statsfinanserna är dock de automatiska utgiftsökningar som följde av den kraftiga inflation som den borgerliga regeringens politik ledde till under 1977 och som även fått omfattande statsfinansiella konsekvenser under 1978. Utskottet vill erinra om att från den långtidsbudget som presenterades våren 1977 till långtidsbudgeten våren 1978 ökade det långsiktiga årliga budgetunderskottet enligt långtidsbudgetkalkylen från 12 à 14 miljarder kr. till drygt 40 miljarder kr. I långtidsbudgeten 1978 angavs klart att den väsentligaste faktorn bakom det kraftigt stigande underskottet var en väsentligt snabbare prisstegringstakt.

Till de angivna förklaringarna kommer att den borgerliga regeringen hade dålig kontroll över statsutgifterna och på vissa områden bedrev en direkt slösaktig utgiftspolitik. Detta gäller bl. a. kärnkraftsområdet, projekteringen av B3LA och vissa företagsförvärv, där staten betalat överpriser.

Även med den utgiftspolitik som bedrivits hade den statsfinansiella utvecklingen kunnat hållas någorlunda under kontroll om inte regeringen samtidigt starkt försvagat budgetens inkomstsida. Detta är ett uttryck för att den borgerliga regeringen i hög grad använt sig av generella åtgärder med låg ekonomisk-politisk effektivitet. Det mest framträdande exemplet härpå är sloandet av den allmänna arbetsgivaravgiften. Genom denna åtgärd försvagades statsbudgeten med ca 8 miljarder kr. Avsikten var visserligen att förstärka företagens vinster och därigenom indirekt öka investeringsbenägenheten. Men som utskottet framhållit under föregående punkt av betänkandet visar utvecklingen under 1978 och 1979 att man inte genom denna allmänna utspridning av statsmedel kunnat åstadkomma de avsedda effekterna.

Tabell 11. Statens inkomster och utgifter 1977—1979

	Milj. kr., löpande priser			Volymförändring, % per år ¹		
	1977	1978	1979	1976— 1977	1977— 1978	1978— 1979
1 Inkomster	93 839	95 968	102 660	-6,4	-7,6	1,7
2 Utgifter	105 970	120 392	137 010	3,4	2,9	7,9
varav:						
Transfereringar	71 380	81 478	95 660	5,9	3,1	11,6
Konsumtion	29 970	33 359	35 930	0,5	1,1	0,9
Investering	3 179	4 107	4 420	-3,9	19,0	2,4
3 Finansiellt sparande	-12 131	-24 424	-34 350	..	..	..
4 Finansiella trans- aktioner	5 619	9 206	9 950	..	..	..
5 Totalsaldo	-17 750	-33 630	-44 300	..	..	..

¹ Deflatering med konsumentprisindex.

Källa: Finansplanen.

Tabell 11 visar klart hur kraftig urholkningen av statsinkomsterna varit under 1977 och 1978. För 1979 räknar regeringen med en svag real ökning av inkomsterna. Trots detta skulle den av regeringen förutsedda utvecklingen innebära att inkomsterna realt sett skulle minska med ca 12 % mellan 1976 och 1979, samtidigt som utgifterna under samma period realt ökar med ca 15 %.

I propositionen framhåller budgetministern som positiva inslag i utvecklingen att utgifterna ökar med endast 6,8 % mellan budgetåren 1978/79 och 1979/80 samt att budgetunderskottet inte ökar mellan de båda budgetåren. Utskottet vill i sammanhanget framhålla att siffrorna för 1978/79 avser beräknat utfall medan det för 1979/80 rör sig om ett förslag till statsbudget. Förslagen till statsbudget brukar erfarenhetsmässigt visa en relativt låg ökningstakt i förhållande till beräknat utfall för det föregående budgetåret. Det kan erinras om att budgetförslaget för 1977/78 innehöll utgifter om 125 miljarder kr. och ett beräknat underskott på 15,7 miljarder kr. Utfallet blev utgifter på 137,3 miljarder

kr. och ett underskott på 25,2 miljarder kr. För 1978/79 innebar regeringens budgetförslag utgifter på 151,6 miljarder kr. och ett budgetunderskott på 32,2 miljarder kr. Nu beräknas utgifterna till 160,9 miljarder kr. och underskottet till 44,7 miljarder kr. Avvikelserna är som synes betydande. Utskottet vill därför avråda från att dra några större växlar på resultat av jämförelser mellan prognoserade utfallssiffror och nu framlagda förslag.

Även budgetförslaget för 1979/80 rymmer självfallet betydande osäkerhetsmoment i fråga om hur utgifterna faktiskt kommer att utvecklas. Detta gäller bl. a. arbetsmarknads- och näringspolitiken. Budgetförslaget innebär en minskning av utgifterna (i löpande priser) på arbetsmarknads- och industridepartementens huvudtitlar med sammantaget 8,5 miljarder kr. jämfört med det beräknade utfallet för innevarande budgetår. Det är enligt utskottets mening ytterligt osannolikt att det förbättrade konjunkturläget kan ge en så snabb minskning av utgifterna på dessa områden. Visserligen finns i budgetförslaget upptaget en beräkningspost på 7 miljarder kr. under oförutsedda utgifter (mot 2 miljarder kr. i beräkningen för 1978/79). Denna post skall emellertid täcka in effekterna av aviserade förslag på en rad områden.

En annan punkt som kräver en kommentar är utvecklingen av anslagsbehållningarna. Under de senaste åren har stora anslag beviljats för åtgärder inom arbetsmarknads- och industripolitiken. Dessa belopp har inte utbetalats i samma takt som de anvisats, varför mycket betydande medelsbehållningar byggts upp på reservations- och investeringsanslag. Vid utgången av 1977/78 uppgick dessa behållningar till 16,6 miljarder kr. I statsbudgeten för 1978/79 beräknades att 3 miljarder kr. av dessa medel skulle förbrukas. I propositionen anges nu i stället att medelsbehållningarna beräknas vara oförändrade under 1978/79. Orsakerna här till är dels att man tidigare något överskattat utbetalningstakten, dels att nya anslag anvisats som inte helt hinner utbetalas. Detta innebär att man skulle gå in i budgetåret 1979/80 med anslagsbehållningar på 16,6 miljarder kr. I budgetförslaget för 1979/80 beräknas att behållningarna kommer att minska med 1 miljard kr. under budgetåret.

Utskottet delar föredragandens uppfattning att det är svårt att i nuvarande läge göra en bedömning av anslagsbehållningarnas utveckling. Om man får en kraftig uppbyggnad av anslagsbehållningar under ett skede då omfattande anslag för arbetsmarknads- och industripolitiska ändamål anvisas är det dock rimligt att vänta att dessa behållningar i viss mån kommer att förbrukas då sådana anslag inte längre anvisas i samma takt. Utan att nu vilja göra någon annan bedömning än den som görs i propositionen vill utskottet därför peka på att oförbrukade anslagsbehållningar på mer än 16 miljarder kr. utgör ett betydande osäkerhetsmoment vad gäller statsutgifternas utveckling. Om anslagsbe-

hållningarna förbrukas i snabbare takt än som beräknats, påverkar detta direkt budgetunderskottets storlek.

Ytterligare en omständighet beträffande budgetförslaget för 1979/80 förtjänar uppmärksammas. Regeringen söker förklara uppkomsten av det stora budgetunderskottet dels med att omfattande arbetsmarknads- och näringspolitiska insatser gjorts, dels med att den svaga realltillväxten i ekonomin påverkat statsinkomsternas utveckling negativt. När konjunkturen nu vänder uppåt, räknar regeringen med att behovet av omfattande insatser på arbetsmarknads- och industripolitikens områden i stor utsträckning skall falla bort. Samtidigt bör budgetens inkomstsida påverkas positivt av att vi enligt regeringens bedömningar får en kraftig tillväxt i ekonomin. Om regeringens förklaringar till budgetunderskottets storlek vore riktiga borde man således nu vänta sig en markant minskning av underskottet mellan 1978/79 och 1979/80. I stället kvarstår budgetunderskottet på oförändrat hög nivå. Innebörden av detta är att det långsiktiga, strukturella budgetunderskottet ökar kraftigt mellan 1978/79 och 1979/80 om man följer regeringens budgetförslag.

Det bör här understrykas att utskottet självfallet inte anser att budgetpolitikens uppgift är att skapa balans mellan utgifter och inkomster i statsbudgeten. Statsbudgeten är ett instrument för att nå samhällsekonomisk balans och ett rationellt utnyttjande av våra resurser. Utskottet är också väl medvetet om att budgetunderskottets utveckling i sig inte utgör ett säkert mått på budgetens inverkan på samhällsekonomin. Trots detta finns det enligt utskottets mening välgrundad anledning att hysa den oro för budgetunderskottets storlek som kommer till uttryck främst i motionen 1124 (s) men också i propositionen och i motionerna 1108 (m) och 1698 (c).

Enligt utskottets mening utgör det stora budgetunderskottet en allvarlig fara för framtiden. I en uppåtgående konjunktur medför det risker för en kraftig inflationsuppgång. De betydande ränteutgifterna in-tecknar budgetens utgiftssida på ett sätt som äventyrar en fortsatt utbyggnad av välfärden. Den svaga statsfinansiella situationen gör också, som framhålls i motionerna 1124 och 1698, att vi står sämre rustade om vi på nytt skulle hamna i ett läge med konjunkturella påfrestningar på sysselsättningen. Även om underskottet i sin helhet skulle kunna placeras på den svenska kreditmarknaden leder det dessutom till icke önskvärda effekter på förmögenhetsfördelningen. Man skuldsätter staten och därigenom alla skattebetalare med betydande belopp — men gynnar samtidigt med olika skattefavörer en förmögenhetsbildning hos bankerna och de grupper som har ekonomiska möjligheter att öka sin förmögenhet.

Av dessa olika skäl bör budgetpolitiken inriktas på att ta ner budgetunderskottet till en betydligt lägre nivå än där det hamnar om regeringsförslaget följs.

Regeringen redovisar en insikt om allvaret i det statsfinansiella läget i så måtto att föredragande statsrådet såväl i finansplan som budgetförslag gång på gång uttrycker sin oro över konsekvenserna av den budgetpolitik som han föreslår. Föredraganden har också valt att mana riksdagen till ansvarstagande vid behandlingen av budgetförslaget och de förslag med ekonomisk innebörd som väcks med anledning härav. Även om effekten av denna maning i avsevärd utsträckning förtas av regeringens brist på ansvarstagande för egen del, vill finansutskottet starkt understryka vikten av att samtliga utskott vid sin beredning av budgetens olika delar intar en mycket restriktiv hållning. Enligt utskottets mening uppnås en sådan restriktivitet om utskotten följer de utgifts- och inkomstförslag som förordas i motionen 1124.

I budgetpropositionen aviseras förslag från regeringen under våren på en rad områden. Det gäller t. ex. trafikpolitiken, energipolitiken, regionalpolitiken, näringspolitiken och skattepolitiken. För att täcka in effekterna av sådana kommande förslag har regeringen under oförutsedda utgifter fört upp ett belopp av 7 miljarder kr. Mot denna bakgrund har inte heller i partimotionerna ställning tagits till dessa frågor, varför betydande osäkerhet ännu föreligger om innebörden av alla förslag som kan komma att påverka budgeten för 1979/80. Utskottet förutsätter i sammanhanget att en återhållsam attityd intas av såväl regering som riksdagspartierna även på dessa områden. Finansutskottet får anledning att senare återkomma till de samlade effekterna på statsbudgeten av de förslag som kommer att väckas.

Utan att utskottet närmare gått in på det längre tidsperspektivet torde beskrivningen i det föregående ändå har klargjort att budgetläget på intet sätt är ljusare framöver. Under riksdagsbehandlingen måste därför en lika restriktiv hållning intas till förslag som innebär att man i och för sig undviker utgiftsökningar för 1979/80 men som medför utgifter längre fram. Några uttalanden, som binder regeringen inför budgetarbeten avseende kommande budgetår, bör heller inte göras.

Det bör vidare vara en självklarhet att varje beslut om faktiska förändringar i någon verksamhet som har budgetmässiga konsekvenser också leder till att berört utskott räknar om ifrågavarande anslag. I den mån man beslutar om nya verksamheter bör också nya anslag föras upp i budgeten.

I den rådande situationen har finansutskottet för avsikt att under våren ingående följa behandlingen av budgetförslaget i riksdagen för att fortlöpande kunna göra de samlade bedömningar som erfordras.

Som utskottet noterat i det föregående uttrycks en oro för budgetunderskottets storlek både i propositionen och i flera partimotioner. Endast i den socialdemokratiska partimotionen dras dock konsekvenserna härav. Propositionen samt motionerna 1108 (m) och 1698 (c) innehåller inga konkreta förslag om hur budgetunderskottet skall bringas

ner. Folkpartiregeringens enda utfästelse är ytterligare skattesänkningar. Moderata samlingspartiet vill ha skattesänkningar och ökade utgifter bl. a. på försvarets område och i form av vårdnadsersättning till småbarnsföräldrar. Även centerpartiet vill ha vårdnadsersättning och har också flera andra förslag som ökar utgifterna. I motionen 1620 (vpk) tas upp en rad förslag som drastiskt skulle öka de offentliga utgifterna både på det statliga och det kommunala området — det senare utan att klara ut hur ökade kommunala utgifter skall finansieras.

Enligt utskottets mening måste åtgärder för att bringa ned budgetunderskottet sättas in snarast möjligt. Med tanke på den starka likviditetsökningen i ekonomin och på den fördröjning med vilka finanspolitiska åtgärder får effekt kan man inte skjuta dessa problem framför sig. Utskottet anser därför att de riktlinjer som förordas i motionen 1124 bör läggas till grund för budgetpolitiken. I motionen föreslås redan nu en rad åtgärder som sammantagna leder till en förstärkning av budgeten på ca 2,5 miljarder kr. Därutöver bör, som motionärerna anför, ytterligare åtgärder vidtagas för att ytterligare nedbringa underskottet för budgetåret 1979/80. Slutlig ställning till omfattningen av sådana åtgärder bör dock tas senare.

Även om en klar förbättring av budgetläget kan åstadkommas 1980 är detta endast ett första steg på vägen mot en för framtiden helt nödvändig sanering av statsfinanserna. Den långsiktiga budgetpolitiken måste inriktas på att ta ner underskottet till en nivå som står i överensstämmelse med långsiktig balans i vår ekonomi. Om vi inte gör detta, kommer underskottet att ta i anspråk en alltför stor del av vårt samlade sparande, ett sparande som vi — i stället för att med detta finansiera löpande statsutgifter — måste använda för att bygga upp den nya industristruktur som skall klara 1980-talets sysselsättning och välfärd.

Med det anförda tillstyrker utskottet de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som förordas i motionen 1124 och avstyrker de riktlinjer som förordas i propositionen samt i motionerna 1108, 1620 och 1698.

dels utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *de allmänna riktlinjerna för budgetregleringen* att riksdagen med avslag på regeringens förslag i propositionen 1978/79: 100 bilaga 2 moment 1 och motionerna 1978/79: 1108 yrkandet 2, 1978/79: 1620 yrkandet 3 och 1978/79: 1698 yrkandet 2 samt med bifall till motionen 1978/79: 1124 yrkandet 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

Reservation 3 beträffande *redovisning av konsekvenserna av en 5 procentig utgiftsbegränsning* av Staffan Burenstam Linder och Knut Wachtmeister (båda m) som anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 56 börjar med "Utskottet delar" och på s. 57 slutar med "Yrkandet avstyrks" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen att det är nödvändigt att nu ompröva redan gjorda utgiftsåtaganden. Skattesatserna är nu så höga att de riskerar att motverka sitt eget syfte och har i själva verket blivit ett hot mot möjligheterna att fullfölja redan gjorda statliga och kommunala åtaganden. Strävandena måste därför kraftfullt inriktas mot att få ner skattesatserna. Härigenom skulle vår ekonomi tillföras mer dynamisk kraft och vi skulle kunna få en snabbare ekonomisk tillväxt. För att möjliggöra en utveckling i denna riktning är det som anförs i motionen 1108 nödvändigt att i nuvarande situation åstadkomma både direkta besparingar och en begränsning av utgiftsexpansionen.

Utskottet är medvetet om att de allmänna anvisningarna för myndigheternas anslagsframställningar redan tidigare innehållit direktiv till myndigheterna att redovisa konsekvenserna av en 5-procentig utgiftsbegränsning (det s. k. 0-alternativet). Inför 1979/80 ändrades anvisningarna till att i stället avse en 2-procentig utgiftsbegränsning. Orsaken till förändringen var bl. a. att myndigheterna endast i begränsad utsträckning redovisat realistiska 0-alternativ. Härtill bidrog att regering och riksdag endast i undantagsfall genomfört myndigheternas förslag till besparingar. Under trepartiregeringens tid har emellertid understrukits det ytterst angelägna i att myndigheterna visar återhållsamhet i sina anslagskrav och ingående redovisar tänkbara besparingar. I anvisningarna inför budgetåret 1979/80 klargjordes sålunda att besparingsalternativet i normalfallet skulle komma att genomföras. Budgetministern anger nu också i propositionen att myndigheterna överlag varit mera restriktiva i sina anslagsframställningar och sålunda utgått från mera realistiska förutsättningar.

Enligt utskottets mening har därmed förutsättningar skapats för att åstadkomma de direkta besparingar som är nödvändiga. I det allvarliga statsfinansiella läge vi nu befinner oss och som kommer att vara för handen även framgent finns det enligt utskottets mening skäl att, som föreslås i motionen 1108, utvidga kravet på myndigheterna till att avse 5-procentiga besparingar. En sådan redovisning bör, mot bakgrund av den förståelse för kraven på budgetpolitisk restriktivitet som myndigheterna visat, kunna leda till realistiska besparingsförslag. Utskottet tillstyrker med det anförda motionen 1108 yrkandet 6.

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *redovisning av konsekvenserna av en 5-procentig utgiftsbegränsning* att riksdagen med bifall till motionen 1978/79: 1108 yrkandet 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört

Reservation 4 beträffande *överslägningar om närings- och regionalpolitikens inriktning* av Kjell-Olof Feldt, Knut Johansson, Paul Jansson, Arne Pettersson, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson och Anita Gradin (alla s) som anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 57 börjar med "Utskottet finner" och på s. 58 slutar med "utskottet sålunda anfört bör ges regeringen till känna" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan för sin del inte finna att utomparlamentariska överslägningar med denna allmänna och oklara inriktning fyller något praktiskt syfte. Om regeringen önskar förankra sina näringspolitiska ställningstaganden i de enskilda, konkreta fallen hos exempelvis de stora löntagarorganisationerna finns ett redan etablerat, ehuru på sistone föga utnyttjat system för dylika kontakter. Den politiska förankringen av sina förslag åligger det regeringen att söka erhålla vid den sedvanliga parlamentariska behandlingen av dess förslag. I det rådande läget bör regeringen därför koncentrera sina krafter på att utan dröjsmål förelägga riksdagen förslag till lösningar på exempelvis stål-, gruv-, skogs- och tekoindustrins problem samt utformningen av en effektiv regionalpolitik.

Utskottet avstyrker med det anförda motionen 1698.

dels utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *överslägningar om närings- och regionalpolitikens inriktning* att riksdagen avslår motionen 1978/79: 1698 yrkandet 4,

Reservation 5 beträffande *närings- och regionalpolitikens betydelse för den ekonomiska utvecklingen* av Kjell-Olof Feldt, Knut Johansson, Paul Jansson, Arne Pettersson, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson och Anita Gradin (alla s) som anser att den del av utskottets yttrande på s. 58 som börjar med "Det sägs" och slutar med "regeringen till känna" bort ha följande lydelse:

Det sägs i motionen bl. a. att det är möjligt att åstadkomma en fördelning av efterfrågetrycket inom näringslivet som tryggar expansion utan inflationstryck endast genom att i större utsträckning styra pro-

duktionstillväxten till regioner med hög arbetslöshet. Företagen bör enligt motionärerna söka sig till arbetskraften i stället för att tvinga fram den motsatta utvecklingen.

Utskottet delar denna uppfattning. Utskottet anser dessutom att den ökade regionala obalans i fråga om sysselsättningen, som framträtt i vårt land under de senaste två åren, är ett av de allvarligaste av våra ekonomiska problem. Problemet kan dock inte lösas efter de handlingslinjer inom närings- och regionalpolitiken som dragits upp av den borgerliga trepartiregeringen och som fullföljs av folkpartiregeringen.

För att närings- och regionalpolitiken skall kunna bemästra de regionala balansproblemen och bli av positiv betydelse för den ekonomiska utvecklingen krävs bland annat följande förändringar av den förda politiken. För det första måste långt kraftfullare insatser göras för att förstärka vårt lands basindustrier — stål, gruvor, skogsindustri. Dessa spelar en vital roll för den regionala utvecklingen. För det andra måste industrins utbyggnad och förnyelse påskyndas och styras genom en mera aktiv investerings- och näringspolitik. För det tredje måste samhällets inflytande över fördelningen av resurser för investeringar öka så att hänsyn kan tas till de regionalpolitiska behoven.

Vad som sålunda anförts bör ges regeringen till känna.

*Bilaga***Näringsutskottets yttrande****1978/79: 2 y****med anledning av motioner om den ekonomiska politiken***Till finansutskottet*

Finansutskottet har berett näringsutskottet tillfälle att avge yttrande över tre yrkanden i två partimotioner om den ekonomiska politiken. Näringsutskottet behandlar yrkandena vart för sig.

Överläggningar om närings- och regionalpolitiken

I motionen 1978/79: 1698 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) hemställs bl. a. (4) att riksdagen hos regeringen begär skyndsamma överläggningar mellan partierna och berörda parter om närings- och regionalpolitikens inriktning med hänsyn till de samhällsekonomiska förutsättningarna.

Under såväl trepartiregeringens som den nuvarande regeringens tid har socialdemokraterna i riksdagen lagt fram en rad konkreta förslag i syfte att stimulera näringslivet och sysselsättningen i landet. Det har emellertid tyvärr inte visat sig möjligt att i riksdagen skapa en majoritet för förslagen. Hade dessa genomförts skulle de nuvarande svårigheterna ha varit väsentligt mindre omfattande.

I den nyligen avlämnade socialdemokratiska partimotionen 1978/79: 2020 om vissa näringspolitiska insatser för att stimulera den industriella utvecklingen anges sju huvudpunkter för en samlad näringspolitik. Dessa huvudpunkter är planmässig politik för industriell utveckling, ökade insatser för teknisk utveckling och förnyelse i industrin, ökade insatser för att förbättra näringslivets tillgång till riskbärande kapital, särskilda insatser för att utveckla våra naturresurser, omedelbara åtgärder för att öka efterfrågan och kapacitetsutnyttjandet inom industrin, samhällsinsatser för att säkerställa att omställningar sker i socialt acceptabla former och ökad löntagarmedverkan i industrins utveckling — inte minst i fråga om planering, utveckling och industriell förnyelse. I motionen läggs också fram ett antal konkreta förslag för att främja industriellt forsknings- och utvecklingsarbete, bl. a. om inrättande av en särskild struktur- och industriutvecklingsfond. Det anges vidare att ytterligare konkreta förslag kommer att läggas fram i anslutning till de propositioner om industri- och handelspolitiken och om regionalpolitiken som enligt propositionsförteckningen är avsedda att avlämnas i mars 1979. Frågor rörande näringspolitikens inriktning bör enligt utskottets mening behandlas när dessa propositioner föreligger.

Utskottet finner inte skäl att kommentera förslaget i motionen 1978/79: 1698 om särskilda överläggningar.

Redovisning av gjorda åtaganden på industripolitikens område, m. m.

I motionen 1978/79: 1108 av Gösta Bohman m. fl. (m) hemställs bl. a. (5) att riksdagen i skrivelse till regeringen begär en redovisning av gjorda åtaganden på industripolitikens område samt möjligheterna att med hänsyn till bl. a. de förbättrade konjunkturutsikterna begränsa transfereringarna till företagssektorn.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att regeringen bör utarbeta en samlad redogörelse för gjorda åtaganden på industripolitikens område. En sådan redogörelse bör om möjligt framläggas i den proposition om handels- och industripolitiken som enligt propositionsförteckningen är avsedd att avlämnas i mars 1979. I detta sammanhang bör regeringen också belysa vilka möjligheter som bl. a. med hänsyn till konjunkturförhållandena finns att begränsa transfereringarna till företagssektorn.

Närings- och regionalpolitikens betydelse för den ekonomiska utvecklingen

Motionen 1978/79: 1698 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) innehåller också ett yrkande (3) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om närings- och regionalpolitikens betydelse för den ekonomiska utvecklingen.

Det sägs i motionen bl. a. att det endast genom att i större utsträckning styra produktionstillväxten till regioner med hög arbetslöshet är möjligt att åstadkomma en fördelning av efterfrågetrycket inom näringslivet som tryggar expansion utan inflationstryck. Företagen bör enligt motionärerna söka sig till arbetskraften i stället för att tvinga fram den motsatta utvecklingen. Det anförts också i motionen att det i första hand är genom företagsledningarnas och de anställdas egen kraft som den förbättrade efterfrågan som marknaden nu erbjuder skall tas till vara.

Utskottet instämmer i stort med vad som anförts i motionen om närings- och regionalpolitikens betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Ett väsentligt inslag i denna politik måste vara att i ökad utsträckning främja produktionstillväxten i regioner med hög arbetslöshet. Enligt utskottets mening kan vidare en förbättrad lokal rörlighet på arbetsmarknaden mellan företag, branscher och yrken underlätta en effektivisering av näringspolitiken.

Stockholm den 6 februari 1979

På näringsutskottets vägnar
INGVAR SVANBERG

Närvarande: Ingvar Svanberg (s), Bengt Sjönell (c), Erik Hovhammar (m), Fritz Börjesson (c), Arne Blomkvist (s), Sven Andersson i Örebro (fp), Nils Erik Wååg (s), Karl-Anders Petersson (c), Ivar Högström (s), Lennart Pettersson (s), Sten Svensson (m), Wivi-Anne Radesjö (s), Sivert Andersson (s), Olof Johansson (c) och Hugo Bergdahl (fp).

Avvikande meningar

1. beträffande *överbäggningar om närings- och regionalpolitiken* av Erik Hovhammar (m), Sven Andersson i Örebro (fp), Sten Svensson (m) och Hugo Bergdahl (fp) som anser att den del av utskottets yttrande under rubriken "Överbäggningar om närings- och regionalpolitiken" som börjar med "Under såväl" och slutar med "särskilda överbäggningar" bort ha följande lydelse:

Utskottet utgår från att överbäggningarnas syfte är att påverka innehålllet i de propositioner om närings- och industripolitiken och om regionalpolitiken som är aviserade till mars 1979. I princip kan tanken på sådana överbäggningar accepteras. Enligt vad utskottet inhämtat skulle emellertid överbäggningar vid nuvarande tidpunkt leda till en avsevärd försening av propositionsarbetet, vilket i sin tur kan medföra att förslagen inte hinner behandlas under innevarande riksmöte. Detta vore oacceptabelt. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att både politiska partier och olika organisationer är företrädda i det långsiktiga utredningsarbete på närings- och regionalpolitikens område som pågår i skilda sammanhang. Här kan nämnas den av statsministern tillkallade särskilda näringspolitiska delegationen (Ju 1978: 04; ordförande: f. d. generaldirektör Bertil Bjurel) och sysselsättningsutredningen (A 1974: 02; ordförande: f. d. förbundsordförande Lars Sandberg) — vilka båda beräknar slutföra sitt arbete under första halvåret 1979 — samt näringspolitiska rådet och delegationen för småföretagsfrågor, som är knutna till industridepartementet. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet förslaget i motionen 1978/79: 1698 om särskilda överbäggningar rörande näringspolitiken.

2. beträffande *överbäggningar om närings- och regionalpolitiken* av Bengt Sjönell, Fritz Börjesson, Karl-Anders Petersson och Olof Johansson (alla c) som anser att den del av utskottets yttrande under rubriken "Överbäggningar om närings- och regionalpolitiken" som börjar med "Under såväl" och slutar med "skyndsamma överbäggningar" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är av värde för regeringen att inför utarbetandet av propositionerna om industri- och

handelspolitiken och om regionalpolitiken ha överläggningar mellan partierna och berörda parter. Härigenom underlättas politiskt samlande lösningar. Överläggningarna bör inledas skyndsamt. Utskottet tillstyrker sålunda yrkandet härom i motionen 1978/79: 1698.

3. beträffande *redovisning av gjorda åtaganden på industripolitikens område, m. m.* av Ingvar Svanberg, Arne Blomkvist, Nils Erik Wååg, Ivar Högström, Lennart Pettersson, Wivi-Anne Radesjö och Sivert Andersson (alla s) som anser att den del av utskottets yttrande under rubriken "Redovisning av gjorda åtaganden på näringspolitikens område, m. m." som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "till företagssektorn" bort ha följande lydelse:

Mot bakgrund av vad som anförts i det föregående om socialdemokraternas förslag på näringspolitikens område finns det inte skäl för utskottet att nu kommentera det här aktuella yrkandet i motionen 1978/79: 1108.

4. beträffande *närings- och regionalpolitikens betydelse för den ekonomiska utvecklingen* av Ingvar Svanberg, Arne Blomkvist, Nils Erik Wååg, Ivar Högström, Lennart Pettersson, Wivi-Anne Radesjö och Sivert Andersson (alla s) som anser att den del av utskottets yttrande under rubriken "Närings- och regionalpolitikens betydelse för den ekonomiska utvecklingen" som börjar med "Utskottet instämmer" och slutar med "av näringspolitiken" bort ha följande lydelse:

Utskottet hänvisar även på denna punkt till vad som har anförts i det föregående om socialdemokraternas förslag på näringspolitikens område. Utskottet finner sålunda inte några skäl att nu kommentera yrkandet i motionen 1978/79: 1698 om ett uttalande av riksdagen rörande närings- och regionalpolitikens betydelse för den ekonomiska utvecklingen.

Tabellförteckning

Tabell 1	Bytesbalans 1977—1979	5
Tabell 2	Finansiellt sparande i den offentliga sektorn 1977—1979	8
Tabell 3	Export, produktion, produktivitet och investeringar i industrin och verkstadsindustrin 1965—1983	13
Tabell 4	Försörjningsbalans för 1977—1979	29
Tabell 5	Handels- och bytesbalanser 1977—1979	30
Tabell 6	Finansiellt sparande 1977—1979	35
Tabell 7	Inneliggande låneansökningar i Hypoteksbanken	36
Tabell 8	Av riksbanken för Hypoteksbanken medgivet belopp för nyemission (exkl. konvertering)	36
Tabell 9	Statsutgifterna budgetåret 1979/80	41
Tabell 10	Totalbudgetens inkomster och utgifter budgetåren 1971/72—1979/80	50
Tabell 11	Statens inkomster och utgifter 1977—1979	50

Innehåll

Inledning	1
Finansplanen	3
Propositionen	4
Motionerna	9
Utskottet	28
Hemställan	37
Budgetförslaget	38
Propositionen	39
Motionerna	42
Utskottet	49
Hemställan	58
Reservationer	60
Näringsutskottets yttrande 1978/79: 2 y	82
Tabellförteckning	86

